

2016•2017
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef
De elektronische procesvoering

Promotor :
Prof. dr. Stefaan VOET

Anneleen Peters
Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

De transnationale Universiteit Limburg is een uniek samenwerkingsverband van twee universiteiten in twee landen: de Universiteit Hasselt en Maastricht University.



Universiteit Hasselt | Campus Hasselt | Martelarenlaan 42 | BE-3500 Hasselt
Universiteit Hasselt | Campus Diepenbeek | Agoralaan Gebouw D | BE-3590 Diepenbeek



Maastricht University

2016•2017
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef

De elektronische procesvoering

Promotor :
Prof. dr. Stefaan VOET

Anneleen Peters
Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

Samenvatting

In hoofdstuk één van deze masterthesis beginnen we met een korte geschiedenis die aantoont dat België op vlak van digitalisering een nogal 'mislukt verleden' achter de rug heeft. Hierbij volgt een korte toelichting over de wet van 20 oktober 2000 tot invoering van het gebruik van telecommunicatiemiddelen en van de elektronische handtekening in de gerechtelijke en buitengerechtelijke procedure en van de drie Phenix-wetten, namelijk de wet van van 10 augustus 2005 tot oprichting van het informatiesysteem Phenix, de wet van 10 juli 2006 betreffende de elektronische procesvoering en ten slotte de wet van 5 augustus 2006 tot wijziging van sommige bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op de elektronische procesvoering. Na vele pogingen om deze wetten in werking te laten treden, moest men uiteindelijk accepteren dat deze wetgeving niet langer voldeed aan de noden van de samenleving en zijn deze wetten inmiddels grotendeels opgeheven. Hieruit volgt dan automatisch de probleemstelling van deze thesis, aangezien digitalisering wel een wettelijke basis moet hebben en wordt er aangegeven dat er in hoofdstuk 2 gezocht gaat worden naar welke nieuwe digitaliseringsprojecten er inmiddels bestaan in België. Tevens wordt aangehaald dat er zal worden vergeleken met Nederland om te kijken of uit de aanpak van Nederland lessen getrokken kunnen worden voor België. De link zal gedurende deze thesis ook gelegd worden met het EU-actieplan.

De onderzoeksvraag die volgt uit het onderzoeksopzet is de volgende:

"Volgt er op een mislukt verleden een succesvolle toekomst voor wat betreft elektronische procesvoering? Vormen het recht op privacy, het recht op toegang tot de rechter en het recht op gelijke behandeling juridische obstakels voor deze toekomst?"

In hoofdstuk twee wordt in een inleiding eerst uiteengezet dat digitalisering van justitie een belangrijke prioriteit is van minister van justitie Koen Geens. Enkele aspecten van het justitieplan zullen daarom de rode draad doorheen deze thesis vormen.

Vervolgens wordt er in dit hoofdstuk uiteengezet hoe het indienen van een vordering en het indienen van processtukken op papier verloopt, waarna er zal volgen of en, zo ja, hoe deze in de toekomst digitaal kunnen worden ingediend. Tevens zal er worden gekeken naar de communicatie met justitie en naar het gerechtelijk dossier. Na een uiteenzetting over de procedure in België, volgt dan de elektronische procedure in Nederland. Voor Nederland zal steeds een uiteenzetting volgen over de procedure voor de eKantonrechter, die slechts in bepaalde gevallen mogelijk is, en over de procedure na de invoering van de KEI-wetgeving. Ten slotte zal er in de laatste subparagraaf gereflecteerd worden over de vraag of er nu, door de invoering van de nieuwe digitaliseringsprocedures, al dan niet sprake is van een succesverhaal in België.

In hoofdstuk twee wordt er dus besproken wat reeds allemaal mogelijk is op het vlak van digitalisering en daarom zal er in hoofdstuk drie worden onderzocht of bepaalde andere rechten niet botsen met een elektronische procedure. In dit opzet is er gekozen om digitalisering af te wegen ten opzichte van privacy, toegang tot de rechter en gelijke behandeling.

In hoofdstuk vier volgt een conclusie waarin we de onderzoeksvraag zullen beantwoorden.

Dankwoord

Deze thesis is geschreven met het oog het op behalen van het diploma Master in de Rechten aan de Universiteit van Hasselt. Hierbij wil ik eerst en vooral even ruimte voorzien voor een kort dankwoord.

Ik wil mijn promotor, prof. dr. Stefaan Voet, en begeleider, drs. Els Vandensande, bedanken voor de tijd en de moeite gespendeerd aan het nalezen en becommentariëren van mijn masterthesis tijdens de verschillende fases van het schrijven. Zij hebben mij bijgestaan in het tot een goed einde brengen van deze thesis. Drs. Els Vandensande stond vanaf dag één klaar om me een duwtje in de juiste richting te geven en heeft steeds getracht het schrijfproces zo goed mogelijk op te volgen. Het was voor haar nooit teveel om vragen te beantwoorden en raad te geven. Zij heeft het schrijven van deze masterthesis dan ook een stuk aangenamer gemaakt.

Uiteraard wens ik mijn ouders te bedanken en dit zowel voor de financiële als morele steun. Dankzij hen was het mogelijk deze studie te kunnen aanvatten en ze stonden daarheen de jaren steeds voor me klaar. Ook in periodes waarin het eens iets minder vlot ging, bleven zij mij aanmoedigen en motiveren om door te zetten. In het bijzonder dank aan mijn vader om iedere keer tijd te maken om een kritisch oog te werpen op mijn taken en papers.

Tot slot wil ik ook graag mijn vriend bedanken, bij wie ik gedurende mijn studies steeds terecht kon voor de nodige raad en steun. Als medestudent Rechten was ook hij bereid een kritisch oordeel te vellen gedurende het schrijven van deze thesis.

Inhoudsopgave

Samenvatting	i
Dankwoord	ii
Inhoudsopgave	iii
Hoofdstuk 1. Onderzoeksopzet	1
1.1 Geschiedenis	1
1.2 Probleemstelling	4
1.3 Onderzoeksvraag en subonderzoeksvragen	7
1.4 Onderzoeksmethode	7
Hoofdstuk 2. Digitalisering in België en Nederland	9
2.1 Inleiding	9
2.2 Indienen van de vordering	11
2.2.1 België	11
2.2.1.1 Procedure	11
2.2.1.1.1 Dagvaarding sensu stricto	12
2.2.1.1.2 Vrijwillige verschijning	13
2.2.1.1.3 Inleiding op verzoekschrift	13
2.2.1.2 Digitalisering	13
2.2.2 Nederland	15
2.2.2.1 eKantonrechter	15
2.2.2.2 KEI	19
2.2.3 Tussenbesluit	22
2.3 Communicatie en indienen van stukken	23
2.3.1 België	23
2.3.1.1 Procedure	23
2.3.1.1.1 Mededeling van de stukken en conclusies	23

2.3.1.1.2	Kennisgeving van de kalender en de rechtsdag	24
2.3.1.1.3	Kennisgeving van de vonnissen	25
2.3.1.2	Digitalisering	25
2.3.1.2.1	eBox	25
2.3.1.2.2	eDeposit	29
2.3.2	Nederland	35
2.3.2.1	eKantonrechter	35
2.3.2.1.1	Elektronische verzending	35
2.3.2.1.2	Procedure eKanton	35
2.3.2.2	KEI	36
2.3.3	Tussenbesluit	39
2.4	Het dossier	40
2.4.1	België	40
2.4.1.1	Procedure	40
2.4.1.2	Digitalisering	40
2.4.2	Nederland	43
2.4.2.1	eKantonrechter	43
2.4.2.2	KEI	43
2.4.3	Tussenbesluit	44
2.5	Succesverhaal	44
Hoofdstuk 3.	Botsende rechten	49
3.1	Recht op privacy	49
3.1.1	Inleiding	49
3.1.2	Verwerking van persoonsgegevens	51
3.1.3	Openbaarmaking beslissing	56
3.2	Recht op toegang tot de rechter	58
3.2.1	Inleiding	58

3.2.2 Digitaal by default	59
3.2.3 Grensoverschrijdende geschillen	61
3.3 Recht op gelijke behandeling	65
3.3.1 Inleiding	65
3.3.2 Onderscheid burgers en professionele partijen	65
3.3.3 Onderscheid indienen stukken op griffie of elektronisch	69
Hoofdstuk 4. Conclusie	71
Lijst van geraadpleegde werken	74
Internationaal	74
Europa	74
België	75
Nederland	84

Hoofdstuk 1. Onderzoeksopzet

1.1 Geschiedenis

1. De (in)efficiëntie van justitie is een actueel thema. Men verwacht dat justitie zo efficiënt en effectief mogelijk kan werken.¹ Vaak is echter het omgekeerde waar. Procesvoering neemt immers steeds meer tijd in beslag en een gevolg daarvan is de oplopende gerechtelijke achterstand. Deze gerechtelijke achterstand doet vermoeden dat ons *'gerechtelijk apparaat niet aangepast is aan de noden van samenleving van de eenentwintigste eeuw'*.²

Eén manier waarop men deze gerechtelijke achterstand tracht weg te werken, is de digitalisering van de rechtspleging. Gerechtelijke procedures verlopen de dag van vandaag immers nog steeds via papier.³ Enorm omvangrijke dossiers, faxen, briefwisseling, etc. leiden tot een langere duurtijd van de procedure, hogere kostprijs en zijn vaak niet efficiënt, waarbij het zelfs al eens durft voorkomen dat stukken kwijt raken.⁴ Om hieraan tegemoet te komen zou een goed werkend informatiesysteem al een oplossing kunnen zijn, waarbij alle stukken centraal worden opgeslagen in een database, toegankelijk voor alle partijen van op afstand en waarbij niets verloren kan gaan.⁵

Prof. dr. Allemeersch schreef hierover: *"Stel dat partijen en advocaten hun tussenkomst elektronisch zouden kunnen melden bij de rechtbank, online de eerstvolgende beschikbare pleitdatum zouden kunnen raadplegen en hun conclusies en stukken digitaal zouden kunnen neerleggen. Dit zou een enorme efficiëntiewinst betekenen voor advocaten en hun cliënten. Voor de magistraten en de rechtbanken zou het ook een enorme verbetering zijn. Op het vlak van informatie- en documentbeheer en interne communicatie zou de vooruitgang en de besparing gigantisch kunnen zijn."*⁶

2. Onder deze subtitel zal, bij wijze van inleiding in het thema elektronische procesvoering, kort een historisch overzicht worden gegeven enkele – mislukte – digitaliseringsinitiatieven.

3. Een eerste initiatief tot digitalisering kwam er met de wet van 20 oktober 2000 tot invoering van het gebruik van telecommunicatiemiddelen en van de elektronische handtekening in de gerechtelijke en buitengerechtelijke procedure.⁷ Het doel van de wetgever was om de "nieuwe communicatiemiddelen" in de gerechtelijke procedure te introduceren, aangezien in de "hedendaagse maatschappij" meer en meer gebruik gemaakt wordt van moderne

¹ R. BOONE, "Management binnen justitie is een revolutie, maar onvermijdbaar", *Juristenkrant* nr. 204, 2010, 8.

² S. SOMERS, "De gerechtelijke hervorming: contouren van het debat. Verslag van een expertenoverleg over de hervorming van justitie" in H. BOCKEN (ed.), *De gerechtelijke hervorming*, Brugge, die Keure, 2012, 1; zie hierbij ook de eerste zin van de Algemene beleidsnota Justitie van 19 december 2011, *Parl.St.* Kamer 2011-12, nr.1964/002, 3: *"De belangrijkste uitdaging voor de komende jaren is om justitie definitief de 21^{ste} eeuw binnen te loodsen"*.

³ S. BIELEN en W. MARNEFFE, "Digitalisering van de rechtspleging: de perceptie van Vlaamse advocaten", *RW* nr. 35, 2015-2016, 1363; B. PONET en H. LAMON, "Mailen naar de griffie", *Juristenkrant* nr. 262, 2013, 11.

⁴ A. KEEREMAN, "Negen maanden conclusies mailen: succes met een 'maar'", *Juristenkrant* nr. 279, 2013, 7.

⁵ S. BIELEN en W. MARNEFFE, "Digitalisering van de rechtspleging: de perceptie van Vlaamse advocaten", *RW* nr. 35, 2015-2016, 1363; B. AERTS, "Je moet een eigen computer hebben om die van justitie te depaneren", *Juristenkrant* nr. 232, 2011, 8-9.

⁶ B. ALLEMEERSCH, "De hervorming van justitie en de privaatrechtelijke rechtsbedeling" in H. BOCKEN (ed.), *De gerechtelijke hervorming*, Brugge, die Keure, 2012, 97.

⁷ Wet van 20 oktober 2000 tot invoering van het gebruik van telecommunicatiemiddelen en van de elektronische handtekening in de gerechtelijke en buitengerechtelijke procedure.

communicatiemiddelen zoals de telefax en de elektronische post.⁸ Deze wet is echter, voor wat de procedure betreft, nooit in werking getreden.⁹

4. In 2005 werd een tweede stap gezet in de richting van de digitalisering van justitie door de invoering van de Phenix-wetten. Bedoeling was dat het Phenix-systeem de effectiviteit en efficiëntie zou verhogen en de procedure zou vereenvoudigen en versnellen. Betrachting was immers om met het project Phenix de verschillende informaticasystemen van justitie, van de rechterlijke orde, om te vormen tot een gestructureerd, samenhangend geheel. Zowel op burgerlijk als stafrechtelijk vlak wilde men de procesvoering digitaal laten verlopen.¹⁰ Als we zeggen dat dit een van de meest grootschalige projecten was, is dit omdat het opzet van Phenix was om het hele rechtssysteem in een keer te digitaliseren.¹¹ Al snel werd echter duidelijk dat dit niet haalbaar was.¹² Justitie werkte voor het project samen met de leverancier 'Unisys', maar deze slaagde er niet de ambities van het informaticasysteem Phenix in praktijk om te zetten. Het contract werd al redelijk snel verbroken.¹³ In 2008 werd het project begraven en werd er gezocht naar nieuwe initiatieven.¹⁴ Het Phenix-project kan worden gezien als een grootschalige, maar onsuccesvolle poging tot digitalisering. Niet tegenstaande deze kostelijke tegenslag is België blijven proberen de Phenix-wetten in werking te laten treden. Digitalisering moet immers ook een wettelijke grondslag hebben.

De eerste Phenix-wet, de wet van 10 augustus 2005 tot oprichting van het informatiesysteem Phenix, is inmiddels grotendeels in werking getreden en was erop gericht een informatiesysteem genaamd Phenix op te richten.¹⁵ Dit systeem had als doel "de interne en de externe communicatie bevorderen die vereist is voor de werking van justitie, het beheer en de bewaring van de gerechtelijke dossiers, de invoering van een nationale rol, het aanleggen van een gegevensbank

⁸ Toelichting bij het wetsvoorstel tot introductie van nieuwe telecommunicatiemiddelen in de gerechtelijke en de buitengerechtelijke procedure, *Parl.St.*, 1999-2000, nr. 38/1.

⁹ Wel is deze wet ondermeer relevant omwille van de invoering van artikel 863 in het Gerechtelijk wetboek. Dit artikel stelt dat: "In alle gevallen waarin de ondertekening vereist is voor de geldigheid van een proceshandeling kan het gebrek van de handtekening worden geregulariseerd ter zitting of binnen een door de rechter vastgestelde termijn." Door de slechts gedeeltelijke inwerkingtreding van de wet van 2000, kon dit artikel in de praktijk niet gebruikt worden en was er nog niet echt sprake van digitalisering; Art. 5 Wet van 20 oktober 2000; Art. 863 Gerechtelijk Wetboek; G. VAN DER BIESEN, "Tijdloze wetten", *Juristenkrant* nr. 252, 2012, 15; D. SCHEERS, "E-Justitie: een eerste aanzet", *Juristenkrant* nr. 22, 2001, 6; D. MOUGENOT, "Quelques plumes de phénix... Réflexions sur l'entrée en vigueur de certaines dispositions des lois sur la procédure électronique", *JT* nr. 26, 2013, 494.

¹⁰ F. PETILLION, "Actualia", *RABG* nr. 16, 2006, 1244.

¹¹ S. BIELEN en W. MARNEFFE, "Digitalisering van de rechtspleging: de perceptie van Vlaamse advocaten", *RW* nr. 35, 2015-2016, 1364; H. VAN BOSSUYT en J.-F. HENROTTE, "Le projet Phenix? Une révolution en marche", *JT* nr. 38, 2006, 728; X., "Phénix est-il en train de s'ébrouer?", *JT* nr. 27, 2006, 515.

¹² D. SCHEERS en P. THIRIAR, "De moeilijke weg naar een elektronisch dossier. Nieuwe procedureregels vanaf 1 januari 2013", *RW* nr. 31, 2012-2013, 1237.

¹³ H. VAN BOSSUYT en J.-F. HENROTTE, "Le projet Phenix? Une révolution en marche", *JT* nr. 38, 2006, 728; C. ZAITI, "Que devient le projet Phenix? Suit et pas fin...", *JT* nr. 19, 2007, 410.

¹⁴ R. VERBEKE, "Nomen est omen", *Juristenkrant* nr. 211, 2010, 10; L. BOVÉ, *Justitie lukt doorbraak om papiermolen vaarwel te zeggen*, www.koengeens.be/news/2017/03/01/justitie-lukt-doorbraak-om-papiermolen-vaarwel-te-zeggen; B. AERTS, "Je moet een eigen computer hebben om die van justitie te depaneren", *Juristenkrant* nr. 232, 2011, 8-9; D. MOUGENOT, "Quelques plumes de phénix... Réflexions sur l'entrée en vigueur de certaines dispositions des lois sur la procédure électronique", *JT* nr. 26, 2013, 489.

¹⁵ Wet van 10 augustus 2005 tot oprichting van het informatiesysteem Phenix (Phenix I-wet); H. VAN BOSSUYT en J.-F. HENROTTE, "Le projet Phenix? Une révolution en marche", *JT* nr. 38, 2006, 728; D. MOUGENOT, "Quelques plumes de phénix... Réflexions sur l'entrée en vigueur de certaines dispositions des lois sur la procédure électronique", *JT* nr. 26, 2013, 489.

voor de rechtspraak, het opmaken van statistieken en het verlenen van bijstand bij het beheer en het bestuur van de gerechtelijke instelling".¹⁶

Om de Phenix I-wet te kunnen toepassen, werden de Phenix II-wet en Phenix III-wet ingevoerd. De wet van 10 juli 2006 betreffende de elektronische procesvoering bevatte de algemene principes van toepassing op elektronische procesvoering.¹⁷ Deze wet regelde de wijze waarop *"de door de wetten of reglementen voorgeschreven processtukken elektronisch worden gemaakt, neergelegd, betekend, ter kennis gebracht, medegedeeld, bewaard en geraadpleegd in het raam van een gerechtelijke procedure"*.¹⁸ Hierbij werd een duidelijk onderscheid gemaakt tussen de wijzigingen in het burgerlijk procesrecht¹⁹ en in de strafprocedure.²⁰

De wet 5 augustus 2006 tot wijziging van sommige bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op de elektronische procesvoering moest het burgerlijke procesrecht en strafprocesrecht aanpassen aan nieuwe elektronische communicatiemiddelen.²¹ De wet moest de nodige wijzigingen aanbrengen in het Gerechtelijke wetboek die noodzakelijk waren om elektronische procesvoering mogelijk te maken.²²

Deze wet voerde ondermeer Art.32bis in het Gerechtelijk Wetboek in. Dit artikel bepaalt dat *'de neerleggingen of mededelingen bij gewone brief of bij aangetekende brief die aan de griffie en aan het parket worden gericht, geldig kunnen geschieden via elektronische weg door invoering in het Phenix-systeem'*.²³ Verder bepaalt Art. 32bis dat *'Elke andere mededeling bij gewone brief geldig bij elektronische post aan het gerechtelijke elektronische adres kan geschieden. Elke andere mededeling bij aangetekende brief kan geldig bij elektronische post aan het gerechtelijke elektronisch adres geschieden, voor zover aan de afzender een bewijs van verzending wordt bezorgd.'*²⁴ Een processtuk dat elektronisch wordt aangemaakt op de juiste wijze, wordt dus

¹⁶ Art. 2-27 Phenix I-wet; S. BIELEN en W. MARNEFFE, "Digitalisering van de rechtspleging: de perceptie van Vlaamse advocaten", *RW* nr. 35, 2015-2016, 1364; BEHEERCOMITÉ INFORMATICA VAN DE RECHTERLIJKE ORDE, *Voorstelling*, www.juridat.be/bccg/nl/index.php?lg=nl&p=home; In de artikelen die volgen op Art. 2 van de Phenix I-wet preciseert men wat bedoeld wordt met deze zes doelstellingen en hoe getracht wordt deze te bereiken. Zo diende de gegevensbank voor rechtspraak te bestaan uit een interne en externe gegevensbank waarbij de interne bedoeld was voor alle leden van eenzelfde gerecht en de externe alle beslissingen die belangrijk zijn voor de ontwikkeling van het recht. Ook de statistieken werden opgedeeld in interne en externe statistieken. Hierbij diende de interne statistiek om het beheer en de werking van een parket te controleren, terwijl de externe statistiek doelde op de verwerking van anonieme of gecodeerde gegevens. De samenstelling en de bevoegdheden van de organen bijhorend aan het Phenix-systeem, namelijk het beheerscomité, het toezichtcomité en het comité van gebruikers, worden eveneens in de Phenix I-wet besproken.

¹⁷ Wet van 10 juli 2006 betreffende de elektronische procesvoering (Phenix II-wet); H. VAN BOSSUYT en J.-F. HENROTTE, "Le projet Phenix? Une révolution en marche", *JT* nr. 38, 2006, 728; D. MOUGENOT, "Quelques plumes de phénix... Réflexions sur l'entrée en vigueur de certaines dispositions des lois sur la procédure électronique", *JT* nr. 26, 2013, 489.

¹⁸ Art. 3 Phenix II-wet.

¹⁹ Art. 11-28 Phenix II-wet; Hoofdstuk II. Wijzigingen aan het Gerechtelijk Wetboek.

²⁰ Art. 28/1-37 Phenix II-wet; Hoofdstuk III. Elektronische procesvoering in strafzaken; Het precieze verloop van een dergelijke elektronische procedure is niet relevant bij deze historische weergave.

²¹ Wet van 5 augustus 2006 tot wijziging van sommige bepalingen van het Gerechtelijk wetboek met het oog op de elektronische procesvoering (Phenix III-wet); H. VAN BOSSUYT en J.-F. HENROTTE, "Le projet Phenix? Une révolution en marche", *JT* nr. 38, 2006, 728.

²² F. PETILLION, "Actualia", *RABG* nr. 16, 2006, 1244; D. MOUGENOT, "Quelques plumes de phénix... Réflexions sur l'entrée en vigueur de certaines dispositions des lois sur la procédure électronique", *JT* nr. 26, 2013, 489.

²³ Art. 32bis Gerechtelijk Wetboek; EUROPEES E-JUSTITIEPORTAAL, *Geautomatiseerde verwerking - België*, https://e-justice.europa.eu/content_automatic_processing-280-BE-nl.do?clang=nl.

²⁴ Art. 4 Phenix III-wet; Art. 32bis Gerechtelijk Wetboek.

gelijkgesteld met een processtuk ingediend op papier.²⁵ Een ontvangstbewijs wordt verstuurd naar de verzender en verschijnt automatisch op het computerscherm. Men hoeft bijgevolg dus niet meer echt naar de griffie te gaan. Artikel 36 Gerechtelijk Wetboek bepaalt het gerechtelijke elektronische adres.²⁶ Verder voorzien de Phenix-wetten dat niemand verplicht kan worden om elektronisch te procederen, behalve wanneer de wet dit anders bepaalt.²⁷

1.2 Probleemstelling

5. Zowel voor de Phenix I- als de Phenix II-wet voorzag men dat zij in werking zouden treden ten laatste op 1 januari 2009.²⁸ In 2008 bleek echter al dat deze doelstelling niet haalbaar zou zijn en werd de termijn verlengd tot 1 januari 2011.²⁹

In de wetten van 29 december 2010 houdende diverse bepalingen I en II werd de datum voor bepaalde artikelen nogmaals uitgesteld, ditmaal tot 1 januari 2013.³⁰ De griffies en secretariaten van de parketten kregen wel al een dossierbeheerapplicatie waarmee zij documenten elektronisch kunnen verwerken.³¹

In de loop van 2012 werd door Minister Turtelboom de datum nog eens uitgesteld tot 2015.³²

En opnieuw, bij wet van 19 december 2014 houdende diverse bepalingen betreffende justitie, werd de datum verlengd voor sommige artikelen.³³ Nadat de volledige inwerkingtreding van de Phenix-wetten dus reeds vele malen werd uitgesteld, bepaalt de wet omtrent diverse bepalingen betreffende justitie in de artikelen 20 nu dat "De artikelen 2 tot 10, 12, 13, 15, 26 tot 28 en 38" van de Phenix II-wet pas in werking traden op 1 januari 2017.³⁴ Art. 21 van de wet diverse bepalingen betreffende justitie bepaalt verder dat "De artikelen 4 tot 15" van de Phenix III-wet eveneens pas in werking zouden treden op 1 januari 2017.³⁵

²⁵ D. SCHEERS en P. THIRIAR, "De moeilijke weg naar een elektronisch dossier. Nieuwe procedureregels vanaf 1 januari 2013", *RW* nr. 31, 2012-2013, 1237.

²⁶ Art. 5 Phenix III-wet; Art. 36 Gerechtelijk Wetboek; F. PETILLION, "Actualia", *RABG* nr. 16, 2006, 1246.

²⁷ Art. 4 lid 1 Phenix II-wet; H. VAN BOSSUYT en K. MAENHOUT, "De elektronische procesvoering in Phenix", *RW* nr. 38, 2006-2007, 1544.

²⁸ H. VAN BOSSUYT en K. MAENHOUT, "De elektronische procesvoering in Phenix", *RW* nr. 38, 2006-2007, 1560.

²⁹ F. PETILLION, "Actualia", *RAGB* nr. 14, 2008, 920; Art. 141 wet van 24 juli 2008 houdende diverse bepalingen betreffende justitie I; Art. 2 wet van 24 juli 2008 houdende diverse bepalingen betreffende justitie II.

³⁰ Art. 4-5 wet van 29 december 2010 houdende diverse bepalingen I; Art. 15-16 Wet van 29 december 2010 houdende diverse bepalingen II.

³¹ EUROPEES E-JUSTITIEPORTAAL, *Geautomatiseerde verwerking - België*, https://e-justice.europa.eu/content_automatic_processing-280-BE-nl.do?clang=nl.

³² R. BOONE, "Er is geen blauwdruk voor de informatisering van Justitie", *Juristenkrant* nr. 263, 2013, 8; D. SCHEERS en P. THIRIAR, "De moeilijke weg naar een elektronisch dossier. Nieuwe procedureregels vanaf 1 januari 2013", *RW* nr. 31, 2012-2013, 1237; X., "Computerisering: politierechtbanken en -parketten", *Juristenkrant* nr. 241, 2012, 14; D. MOUGENOT, "Quelques plumes de phénix... Réflexions sur l'entrée en vigueur de certaines dispositions des lois sur la procédure électronique", *JT* nr. 26, 2013, 489.

³³ Wet van 19 december 2014 houdende diverse bepalingen betreffende justitie; X., "Elektronische procesvoering weer uitgesteld", *Juristenkrant* nr. 302, 2015, 9.

³⁴ Art. 20 wet van 19 december 2014 houdende diverse bepalingen betreffende justitie.

³⁵ Art. 21 wet van 19 december 2014 houdende diverse bepalingen betreffende justitie; X., "Elektronische procesvoering weer uitgesteld", *Juristenkrant* nr. 302, 2015, 9.

Ondertussen moeten we echter vaststellen dat deze wetgeving van meer dan 10 jaar geleden niet langer aan de noden van de huidige samenleving.³⁶ Bepaalde beheersstructuren waarnaar verwezen wordt in de wetten zijn immers al lang niet meer actueel.³⁷ De loutere inwerkingtreding van de Phenix-wetten is met andere woorden lang niet voldoende zodat er dus moet gekeken worden naar welke alternatieven er intussen gecreëerd werden.

Inmiddels heft de wet van 25 december 2016 tot wijziging van de rechtspositie van de gedetineerden en van het toezicht op de gevangenen en houdende diverse bepalingen inzake justitie de artikelen 4 tot 7 van de wet van 20 oktober 2000 tot invoering van het gebruik van telecommunicatiemiddelen en van de elektronische handtekening in de gerechtelijke en de buitengerechtelijke procedure op.³⁸

Verder worden de artikelen 2 tot 28 van de wet van 10 juli 2006 betreffende elektronische procesvoering, de zogenaamde Phenix II-wet, opgeheven.³⁹ Het doel hiervan was om *'de bepalingen waarvan de inwerkingtreding afhangt van en samenhangt met de ingebruikname van het informatiesysteem Phenix op te heffen'*. Er wordt echter niet beoogd om reeds in werking getreden wijzigingen ongedaan te maken. Verder wordt artikel 38 van de Phenix II-wet opgeheven. De *'inwerkingtreding van dit artikel zou conflicten veroorzaken met de geplande wijziging van artikel 91, eerste lid, 12° van de organieke wet van het notariaat'*.⁴⁰

De Phenix III-wet, dus de wet van 5 augustus 2006 tot wijziging van sommige bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op elektronische procesvoering, is zelfs in zijn geheel opgeheven.⁴¹ Hoe het ook zij, er kan minstens worden gezegd dat de wetgever met de invoering van de Phenix-wetten het pad is opgegaan van digitalisering en elektronische procesvoering.

6. Bijgevolg is de vraag dan ook welke digitaliseringsprojecten er inmiddels bestaan en hoe de toekomst van de elektronische procesvoering er zal uitzien. Hierbij zal niet enkel aan interne rechtsvergelijking worden gedaan, waarbij de reeds bestaande procedures in België met elkaar worden vergeleken. Ook externe rechtsvergelijking komt aan bod door te gaan kijken hoe andere landen omgaan met elektronische procesvoering. Er zal hiervoor een studie worden gedaan naar het systeem in Nederland.⁴² Hierbij komen ondermeer de Nederlandse *'wet elektronische indiening dagvaarding'* en de KEI-wetgeving aan bod.⁴³

7. Ook op Europees niveau tracht men bij te dragen aan de digitalisering. Actieplannen proberen de modernisering van overheidsdiensten binnen de Europese Unie te bevorderen om zo de

³⁶ G. VAN DER BIESEN, "Tijdloze wetten", *Juristenkrant* nr. 252, 2012, 15; X., "Elektronische procesvoering", *NJW* nr. 314, 2015, 11; G. VAN DER BIESEN, "Tijdloze wetten", *Juristenkrant* nr. 252, 2012, 15; B. AERTS, "Je moet een eigen computer hebben om die van justitie te depaneren", *Juristenkrant* nr. 232, 2011, 8-9.

³⁷ X., "Elektronische procesvoering", *NJW* nr. 314, 2015, 11; X., "Elektronische procesvoering weer uitgesteld", *Juristenkrant* nr. 302, 2015, 9.

³⁸ Art. 175 wet van 25 december 2016 tot wijziging van de rechtspositie van de gedetineerden en van het toezicht op de gevangenen en houdende diverse bepalingen inzake justitie.

³⁹ Art. 176 wet van 25 december 2016.

⁴⁰ Amendementen bij het wetsontwerp tot wijziging van de rechtspositie van de gedetineerden en van het toezicht op de gevangenen en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.*, 2016-17, nr. 1986/002.

⁴¹ Art. 177 wet van 25 december 2016.

⁴² Zie randnummer 10.

⁴³ Wet van 8 maart 2012 tot aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ter invoering van de elektronische indiening van een dagvaarding (Wet elektronische indiening dagvaarding).

interactie met overheidsdiensten sneller, transparanter, goedkoper en efficiënter te maken. Reeds in 2008 werd binnen Europa het European e-Justice plan geïntroduceerd. Het doel van E-justitie is om grensoverschrijdend door middel van technologie informatie en communicatie op vlak van justitie te verbeteren.⁴⁴ Alles verloopt daarbij digitaal.⁴⁵

Bij de bespreking van de grondrechten in hoofdstuk 3 zal regelmatig de link worden gelegd met het meest recente actieplan, i2020. Het doel van het actieplan 2016-2020 is om reeds bestaande elektronische knelpunten op te lossen en 'verdere versnippering van overheidsdiensten' te voorkomen.⁴⁶ Nationale lidstaten blijven vrij om hun eigen strategieën te ontwikkelen en uit te voeren, maar het Europees actieplan zet een aantal beginselen uiteen waaraan toekomstige nationale initiatieven zullen moeten voldoen.⁴⁷

In het actieplan komen in grote lijnen drie beleidsprioriteiten aan bod, met name het *moderniseren van overheidsdiensten met behulp van ICT, door essentiële digitale hulpmiddelen te gebruiken*, het *realiseren van grensoverschrijdende mobiliteit met interoperabele digitale overheidsdiensten* en het *vergemakkelijken van digitale interactie tussen overheidsdiensten en burgers/bedrijven om hoogkwalitatieve overheidsvoorzieningen te bieden*. Aan elke beleidsprioriteit worden specifieke maatregelen gekoppeld. Enkele van deze maatregelen zullen besproken worden, uiteraard steeds in verband met het digitaliseren van justitie en het voeren van een elektronische procedure. Het actieplan is echter niet bindend en vereist de nodige engagement en inzet van de lidstaten. Het is dus zowel aan de Commissie als aan de nationale lidstaten om verantwoordelijkheid te nemen ter uitvoering van deze maatregelen.⁴⁸ De Europese Unie moedigt digitalisering en elektronische procesvoering duidelijk aan en lidstaten kunnen dus niet langer achter blijven.

⁴⁴ EUROPESE COMMISSIE, *Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europese economisch en sociaal comité en het comité van de regio's: EU-actieplan inzake e-overheid 2016-2020 voor een snellere digitalisering van overheidsdiensten*, <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/NL/1-2016-179-NL-F1-1.PDF>.

⁴⁵ Een van de elementen van het plan was het e-justitieportaal. Hiermee werden de rechtstelsel in andere Europese landen meer toegankelijk. Het tweede luik van het plan is e-CODEX. Dit project heeft de bedoeling om de mobiliteit tussen verschillende Europese lidstaten te vergroten. Het tracht de werking tussen de verschillende informaticasystemen binnen Europa te verbeteren. Verder probeert men met het project om gemeenschappelijke normen te implementeren. Een derde en laatste element is ECRIS, een Europees informatiesysteem waarbij de lidstaten gegevens over criminelen met elkaar delen.

⁴⁶ EUROPESE COMMISSIE, *Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europese economisch en sociaal comité en het comité van de regio's: EU-actieplan inzake e-overheid 2016-2020 voor een snellere digitalisering van overheidsdiensten*, <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/NL/1-2016-179-NL-F1-1.PDF>.

⁴⁷ EUROPESE COMMISSIE, *Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europese economisch en sociaal comité en het comité van de regio's: EU-actieplan inzake e-overheid 2016-2020 voor een snellere digitalisering van overheidsdiensten*, <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/NL/1-2016-179-NL-F1-1.PDF>; Dit kadert binnen de langetermijnvisie voor wat betreft de modernisering van overheidsdiensten binnen de EU. De e-overheid, een soort digitale overheid, dient om effectiviteit en efficiëntie te verhogen en zo de publieke dienstverlening te verbeteren. Ook door het vergroten van de toegankelijkheid van gegevens op grensoverschrijdend vlak, vergroot de efficiëntie van de overheidsdiensten en wordt het vrije verkeer van personen, en bedrijven, vergroot.

⁴⁸ EUROPESE COMMISSIE, *Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europese economisch en sociaal comité en het comité van de regio's: EU-actieplan inzake e-overheid 2016-2020 voor een snellere digitalisering van overheidsdiensten*, <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/NL/1-2016-179-NL-F1-1.PDF>.

1.3 Onderzoeksvraag en subonderzoeksvragen

8. In deze thesis zal een antwoord worden gezocht op enkele vragen.

9. Een eerste belangrijke vraag is 'Hoe ver staat men momenteel in België aangaande de elektronische procesvoering?'. In hoofdstuk twee zal hiervoor een overzicht worden gegeven van alle relevante methoden die we in België reeds kennen. Per methode zal beschreven worden hoe deze wordt toegepast en of er sprake was van een succes op het vlak van elektronische procesvoering.

10. Vervolgens wordt de vraag gesteld hoe ver men in andere landen staat inzake elektronische procesvoering. Hiervoor wordt specifiek naar Nederland gekeken. Nederland is immers een buurland van België, maar staat op vlak van digitalisering al veel verder dan ons. Daar waar België ver achter loopt op andere Europese landen, wordt Nederland immers beschouwd als één van de koplopers op het vlak van digitalisering.⁴⁹ Er zal worden onderzocht of men in België methoden uit Nederland kan toepassen om hiermee te komen tot een accuraat werkend systeem in België. Zowel het Belgische als het Nederlandse recht zal dus op vlak van elektronische procesvoering kritisch onder de loep worden genomen. Vergelijken met meerdere andere landen is helaas niet mogelijk binnen het bestek van deze masterthesis.

11. Tot slot zal er ook worden onderzocht of elektronische procesvoering niet botst met enkele grondrechten, zoals het recht op privacy, het recht op toegang tot de rechter en het recht op gelijke behandeling. Er zal dus telkens een afweging worden gemaakt tussen deze rechten en bepaalde aspecten van de elektronische procesvoering.

12. Dit alles leidt tot de centrale onderzoeksvraag voor deze masterthesis:

"Volgt er op een mislukt verleden een succesvolle toekomst voor wat betreft elektronische procesvoering? Vormen het recht op privacy, het recht op toegang tot de rechter en het recht op gelijke behandeling juridische obstakels voor deze toekomst?"

1.4 Onderzoeksmethode

13. De eerste subonderzoeksvraag is: 'Hoe ver staat men in België betreffende de elektronische procesvoering?'. Dit zal op het eerste zicht een beschrijvende onderzoeksvraag zijn. Hierbij zal eerst en vooral een overzicht worden gegeven van alle mogelijkheden van elektronische procesvoering in België. Zowel de Phenix-wetten zullen worden beschreven en besproken, als de mogelijke alternatieven aangezien kan worden besloten dat deze wetgeving niet langer voldoet. Er zal kennis worden vergaard en worden weergegeven. Een antwoord op de beschrijvende vraag wordt gegeven door middel van interpretatie. Er zijn evenwel verschillende wijzen van interpretatie. Eerst en vooral zal middels grammaticale interpretatie en tekstanalyse worden gekeken naar de betekenis van het concept 'elektronische procesvoering'. Verder zal de wetgeving worden benaderd vanuit de oorspronkelijke bedoeling van de wetgever en de gebeurtenissen die

⁴⁹ België staat binnen de Europese Unie op de 25^{ste} plaats wat betreft de digitalisering van dossiers; X., "Pessimisten", *Juristenkrant* nr. 335, 2016, 18.

aan de basis van deze wetgeving liggen. Dit kan worden omschreven als teleologische interpretatie en wets- of rechtshistorische interpretatie. Ook zal moeten worden rekening gehouden met de sociale context. Dit noemt men tot slot sociologische interpretatie.⁵⁰

Wanneer de mogelijke alternatieven voor elektronische procesvoering worden besproken, kunnen we deze subonderzoeksvraag echter ook beschouwen als een evaluerende vraag. Telkens zal nagegaan moeten worden wat de eventuele voordelen en/of nadelen van zo'n alternatieve oplossing zijn.

Deze voor- en nadelen zullen dan vervolgens moeten worden afgetoetst ten opzichte van de oorspronkelijke wetgeving en de andere bestaande alternatieven en in dat opzicht is deze subonderzoeksvraag dus ook een vergelijkende vraag. Er is dus ook sprake van interne rechtsvergelijking, namelijk rechtsvergelijking binnen eenzelfde rechtsstelsel.⁵¹

14. De tweede subonderzoeksvraag, zijnde *'Hoe ver staat men in andere landen betreffende de elektronische procesvoering en specifiek in Nederland?'*, zal eerst weer deels een beschrijvend zijn, waarbij een overzicht wordt gegeven van de huidige stand van zaken in Nederland.

De kern van deze subonderzoeksvraag is echter een vergelijkende vraag, waarbij er aan externe, functionele rechtsvergelijking zal worden gedaan. Het rechtsstelsel van België wordt vergeleken met dit van Nederland om zo te zoeken naar een oplossing voor het probleem in ons Belgisch nationaal stelsel. De functionele vergelijking houdt in dat er vertrokken wordt vanuit een specifiek probleem en er dan gezocht wordt hoe andere rechtsstelsels, in dit geval Nederland, omgaan met het probleem dat we kennen in België en hoe zij dit oplossen.⁵²

Ook deze tweede onderzoeksvraag kan dus gezien worden als een evaluerende vraag, aangezien de voor- en nadelen vergeleken zullen worden tussen het rechtsstelsel in Nederland en dit in België.

Aan de hand van de voorgaande interne en externe rechtsvergelijking hopen we dus voorstellen te kunnen formuleren voor eventuele aanpassingen in eigen land toekomstgericht.

15. Zo komen we bij de derde subonderzoeksvraag terecht. Deze subonderzoeksvraag *"Botst elektronische procesvoering met andere rechten?"* is een evaluerende vraag. We zullen trachten te beoordelen of elektronische procesvoering voldoet aan de privacywetgeving, aan het recht op toegang tot de rechter en aan het recht op gelijke behandelingen.⁵³

⁵⁰ L. KESTEMONT en P. SCHOUWKENS, *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Acco, Leuven, 2012, 39-45.

⁵¹ L. KESTEMONT en P. SCHOUWKENS, *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Acco, Leuven, 2012, 57.

⁵² L. KESTEMONT en P. SCHOUWKENS, *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Acco, Leuven, 2012, 58 en 61-62.

⁵³ L. KESTEMONT en P. SCHOUWKENS, *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Acco, Leuven, 2012, 50.

Hoofdstuk 2. Digitalisering in België en Nederland

2.1 Inleiding

16. Elektronische, digitale procesvoering bestaat uit het automatiseren van de effectieve procesvoering, maar ook uit het opstellen van een elektronisch dossier en de mogelijkheid om elektronisch processtukken in te dienen. Sommigen vinden dat elektronische communicatie van en door justitie ook onder de noemer 'elektronische procesvoering' vallen.

17. Digitalisering is een belangrijke prioriteit van huidig minister van justitie Koen Geens.⁵⁴ In 2015 stelde minister Geens deze prioriteit voor in het kader van 'zijn' justitieplan. De in het plan aangekondigde maatregelen zijn omgezet in vier wetsvoorstellen die op hun beurt hebben geleid tot de potpourri-wetten. Met deze wetten streeft minister van justitie Geens ernaar om justitie efficiënter en rechtvaardiger te maken, zonder in te boeten aan kwaliteit.⁵⁵ Een eerste manier om dit te doen, is door de strafuitvoering grondig te wijzigen. Verder heeft minister Geens een reeks bijkomende maatregelen gepland. Zo wilt hij ondermeer enkele zetels van de vrederechters sluiten daar waar er meerdere in een kanton zijn.⁵⁶ Tevens heeft hij plannen voor de gevangenissen en gerechtsgebouwen. Naast het justitieplan heeft minister Geens eveneens de ambitie om enkele wetboeken grondig te hervormen.⁵⁷ Op deze aspecten zullen we echter niet ingaan in deze masterthesis, dat zou ons te ver brengen. Waar wij uiteraard wel in geïnteresseerd zijn, is het beleid op het vlak van informatisering voorgesteld in het justitieplan.

In dat verband stelt het Justitieplan: "De informatisering wordt reeds decennia gezien als een belangrijke hefboom om een efficiënte organisatie tot stand te brengen."⁵⁸ Volgens minister Geens is het automatiseren van processen echter pas mogelijk wanneer de volledige procesvoering gemoderniseerd is.⁵⁹ Veel advocaten zijn echter nog steeds voorstander van een procedure op papier.⁶⁰ De conservatieve, traditionele manier van werken is nu eenmaal wat ze gewoon zijn.⁶¹

⁵⁴ X., "Elektronische procesvoering", *NJW* nr. 314, 2015, 11; B. NELISSEN, "België scoort 'onvolledig' op EU Justice Scoreboard", *Juristenkrant* nr. 348, 2017, 3.

⁵⁵ M. CASTERMANS, *Potpourri I: hervormingen m.b.t. de burgerlijke rechtspleging*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2016, 1.

⁵⁶ B. ALLEMEERSCH, "De hervorming van justitie en de privaatrechtelijke rechtsbedeling" in H. BOCKEN (ed.), *De gerechtelijke hervorming*, Brugge, die Keure, 2012, 93.

⁵⁷ X., "Gene gewone", *Juristenkrant* nr. 306, 2015, 14; B. PONET, "De magistraten en de minister van Justitie", *Juristenkrant* nr. 326, 2016, 13; L. BOVÉ, *Rechtszaken en vonnissen in 2017 eindelijk digitaal*, www.koengeens.be/news/2016/11/10/rechtszaken-en-vonnissen-in-2017-eindelijk-digitaal.

⁵⁸ K. GEENS, Justitieplan: een efficiëntere justitie voor meer rechtvaardigheid, http://cdn.nimbu.io/s/1jn2gqe/assets/Plan_justitie_18maart_NL.pdf, 88; FOD JUSTITIE, Samenwerkingsakkoord tussen de federale overheid justitie en de juridische beroepen inzake informatisering, <http://justitie.belgium.be/sites/default/files/protocolakkoord.pdf>.

⁵⁹ S. BIELEN en W. MARNEFFE, "Digitalisering van de rechtspleging: de perceptie van Vlaamse advocaten", *RW* nr. 35, 2015-2016, 1364.

⁶⁰ X., "De magistratuur verwacht te veel van de uitvoerende macht", *Juristenkrant* nr. 313, 2015, 12.

⁶¹ BALIE+, *Digitaal documentmanagement voor advocaten, wat voegt het toe?*, <http://advocaat.balieplus.nl/2016/10/digitaal-documentmanagement-voor-advocaten-wat-voegt-het-toe/>; A. KEEREMAN, "Negen maanden conclusies mailen: succes met een 'maar'", *Juristenkrant* nr. 279, 2013, 7; X., "Help de helpdesk", *Juristenkrant* nr. 233, 2011, 14.

Bedrijven daarentegen zijn wel reeds veel sterker gedigitaliseerd en werken al op een modernere wijze. Justitie zou hiervan kunnen leren.⁶²

Het lijkt ons inziens inderdaad niet mogelijk om op de traditionele manier verder te blijven werken binnen Justitie. De verschillende partijen hebben tijdens een procedure immers toegang nodig tot het dossier van de rechtspleging. Hierbij worden documenten over en weer uitgewisseld. Het risico dat stukken verloren raken of misplaatst worden is reëel. Alle partijen moeten alle stukken op een vlotte wijze ter beschikking kunnen hebben en verloren geraakte stukken leveren justitie extra werk op en zorgen dus ook tot vertraging in het verloop van de procedure. Wanneer het rechtsplegingsdossier gedigitaliseerd zou zijn, reduceert dit de kans tot het verliezen van documenten aangezien alles immers digitaal opgeslagen is en veel overzichtelijker terug te vinden. Dit leidt tot grotere efficiëntie en als gevolg hiervan ongetwijfeld ook tot meer vertrouwen in justitie.⁶³ Naast de verhoging van het vertrouwen in justitie, vloeit uit deze digitalisering zondermeer ook tijdswinst voort en een verlaging van de kosten, ondermeer verzendingskosten.⁶⁴

Ook bij het indienen van processtukken is het niet langer houdbaar om te werken op de traditionele manier. Nu moeten advocaten zich nog snel voor het sluiten van de griffie naar de rechtbank haasten om hun stukken tijdig neer te leggen.⁶⁵ Enkele initiatieven om hier verandering in te brengen, zoals e-Deposit, werden reeds ondernomen en zullen verder in dit hoofdstuk besproken worden. De tijdswinst is in deze beduidend. De versnelde doorvoering van diverse doelmatige maatregelen is bovendien niet enkel noodzakelijk omwille van de krappe budgettaire middelen, maar ook door de constante toename van het aantal gedingen die steeds opnieuw achterstand teweeg brengt. Deze groei is volgens de wetgever in België door de aard van het procedurerecht groter dan in vele buurlanden.⁶⁶

18. België staat op het vlak van digitalisering ver achter in vergelijking met andere Europese landen.⁶⁷ Oostenrijk bijvoorbeeld maakt al sinds 1990 gebruik van e-filing. Naast het gebruik van elektronische dossiers, was het er dus bijna dertig jaar geleden al mogelijk om elektronisch een procedure te starten.⁶⁸ De toekomst van justitie in België en het systeem van digitalisering dient aldus gebaseerd te zijn op verandering en modernisering. Het succes van deze projecten en

⁶² X., "De magistratuur verwacht te veel van de uitvoerende macht", *Juristenkrant* nr. 313, 2015, 12.

⁶³ I. MORIAU en R. BOONE, "Meneer de minister, vergeet de wetgeving niet", *Juristenkrant* nr. 191, 2009, 2; R. BOONE, "Management binnen justitie is een revolutie, maar onvermijdbaar", *Juristenkrant* nr. 204, 2010, 8; B. PONET en H. LAMON, "Dagboek van een nieuwe justitie: een nieuw jaar, vol nieuwe moed", *Juristenkrant* nr. 301, 2015, 11.

⁶⁴ B. ALLEMEERSCH, "De hervorming van justitie en de privaatrechtelijke rechtsbedeling" in H. BOCKEN (ed.), *De gerechtelijke hervorming*, Brugge, die Keure, 2012, 103.

⁶⁵ K. VERSTREPEN, *Hof van Beroep Antwerpen stuurt digitale kopie van arresten naar advocaten*, www.advocatennet.be/videos/hof-van-beroep-antwerpen-stuurt-digitale-kopie-van-arresten-naar-advocaten/a4319.

⁶⁶ Wetsontwerp houdende wijziging van het burgerlijke procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* 2014-15, nr. 1219/005; B. PONET en H. LAMON, "Dagboek van een nieuwe justitie: een nieuw jaar, vol nieuwe moed", *Juristenkrant* nr. 301, 2015, 11.

⁶⁷ X., "Pessimisten", *Juristenkrant* nr. 335, 2016, 18; L. BOVÉ, *Justitie lukt doorbraak om papiermolen vaarwel te zeggen*, www.koengeens.be/news/2017/03/01/justitie-lukt-doorbraak-om-papiermolen-vaarwel-te-zeggen; B. AERTS, "Je moet een eigen computer hebben om die van justitie te depanneren", *Juristenkrant* nr. 232, 2011, 8-9; B. NELISSEN, "België scoort 'onvolledig' op EU Justice Scoreboard", *Juristenkrant* nr. 348, 2017, 3; S. SOMERS, "De gerechtelijke hervorming: contouren van het debat. Verslag van een expertenoverleg over de hervorming van justitie" in H. BOCKEN (ed.), *De gerechtelijke hervorming*, Brugge, die Keure, 2012, 1.

⁶⁸ S. BIELEN en W. MARNEFFE, "Digitalisering van de rechtspleging: de perceptie van Vlaamse advocaten", *RW* nr. 35, 2015-2016, 1364.

systemen zal daarbij grotendeels afhangen van de ingesteldheid van de gebruikers ervan.⁶⁹ Om elektronische procesvoering te doen slagen, dienen advocaten en rechtbanken af te stappen van hun gebruikelijke, conservatieve werkwijze en open te staan voor een nieuwe manier van procesvoering. Anders gezegd: "Weg met archiefkasten en welkom aan de computer."

19. In een volgend deel komen verschillende digitaliseringsprocedures in België aan bod. Hierbij zal steeds de vergelijking worden gemaakt met hoe het systeem in Nederland werkt. Nederland staat, zoals eerder al gezegd, op het vlak van digitalisering verder dan België. Er zal daarom telkens vertrokken worden vanuit het (eventuele) systeem in België gevolgd door het systeem in Nederland. Er zal eerst kort worden besproken hoe een procedure op papier verloopt in België. Vervolgens bekijken we of het aspect digitalisering reeds is aangepakt en wat er dan precies verandert. Tot slot beschrijven we hoe Nederland het vraagstuk rond elektronische procesvoering precies heeft opgelost en of hier lessen uit getrokken kunnen worden voor België. Het Justitieplan van minister Geens kent zowel een langetermijnstrategie voor ICT, als enkele maatregelen op korte termijn. Beide zullen hieronder eveneens besproken worden.

Omdat het bestek van deze masterthesis zowel in tijd als in woorden beperkt is, zullen we ons slechts focussen op enkele aspecten van de procedure, namelijk op het indienen van een vordering, de communicatie tussen de rechtbank en de partijen, het indienen van processtukken en het elektronisch dossier in zijn geheel. Reden hiervoor is dat ons inziens vooral op deze vlakken veel tijd- en efficiëntiewinst te realiseren is.

2.2. Indienen van de vordering

2.2.1 België

2.2.1.1 Procedure

20. Een 'dagvaarding' is een begrip dat een meerzijdige betekenis heeft. *Sensu stricto* is een dagvaarding de oproeping bij gerechtsdeurwaardersexploot om te verschijnen voor de rechter. Dagvaarding wordt echter vaak in een ruimere betekenis gelezen en omvat dan elke geding inleidende akte, waarmee bedoeld wordt zowel de dagvaarding door de gerechtsdeurwaarder (de dagvaarding *sensu stricto*), als de vrijwillige verschijning, het contradictoir verzoekschrift en het eenzijdig verzoekschrift.⁷⁰ Artikel 700 Gerechtelijk wetboek vermeldt deze mogelijke vormen van rechtsingang.⁷¹

⁶⁹ S. BIELEN en W. MARNEFFE, "Digitalisering van de rechtspleging: de perceptie van Vlaamse advocaten", *RW* nr. 35, 2015-2016, 1363; X., "De magistratuur verwacht te veel van de uitvoerende macht", *Juristenkrant* nr. 313, 2015, 12; Z. LETINCKX, "Réorganisation judiciaire: le dossier électronique ne doit pas suivre le sort de projet Phénix", *JT* nr. 6, 2015, 148; D. GROOTJANS, Volledige digitalisering justitie binnen handbereik. Mr. Dirk Grootjans roept confraters op om massaal gebruik te maken van e-Deposit, www.advocatennet.be/videos/volledige-digitalisering-justitie-binnen-handbereik-mr-dirk-grootjans-roept-confraters-op-om-massaal-gebruik-te-maken-van-e-deposit/a4175; B. PONET en H. LAMON, "Dagboek van een nieuwe justitie: een nieuw jaar, vol nieuwe moed", *Juristenkrant* nr. 301, 2015, 11.

⁷⁰ P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 257.

⁷¹ Art. 700 Ger. W.: J. LAENENS, K. BROECKX, D. SCHEERS en P. THIRIAR, *Handboek gerechtelijk recht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 339.

2.2.1.1.1 Dagvaarding sensu stricto

21. De eerste mogelijkheid van rechtsingang, de dagvaarding sensu stricto, is in principe de regel.⁷² Hiervoor vermeldt artikel 516 Gerechtelijk wetboek dat enkel gerechtsdeurwaarders bevoegd zijn voor het opstellen en betekenen van exploit en dat slechts andersluidende wettelijke bepalingen hieraan afbreuk kunnen doen.⁷³ Een exploit is daarmee de authentieke akte die geldt als bewijs van het optreden van de deurwaarder. Dit exploit wordt aan de tegenpartij betekend waarmee deze ter inleidende zitting van een bepaald rechtscollege wordt geroepen.⁷⁴ De akte moet door de gerechtsdeurwaarder worden ondertekend en bevat ondermeer de identiteitsgegevens van eiser, verweerder en gerechtsdeurwaarder, het voorwerp en de oorzaak van de eis, de rechtbank en rechter en de plaats, de dag en het uur waarop de zitting zal plaatsvinden.⁷⁵

De betekening dient te gebeuren tussen zes uur 's morgens en negen uur 's avonds en dit aan de persoon van de geadresseerde, op zijn woonplaats, door achterlating aan de woonplaats, aan het parket – door terhandstelling van het exploit aan de procureur des Konings - of in het buitenland.⁷⁶ De deurwaarder houdt hierbij rekening met deze volgorde voor de betekening en probeert dus in de mate van het mogelijke de betekening steeds aan de persoon zelf te doen. Hiervoor moet de deurwaarder het afschrift van de akte aan de geadresseerde 'ter hand stellen', ongeacht de weigering van deze persoon tot ontvangst.⁷⁷ De betekening moet minimaal acht dagen voor de datum van de inleidende zitting gebeuren. Deze termijn is voorgeschreven op straffe van nietigheid.⁷⁸ De termijn wordt overeenkomstig artikel 55 Gerechtelijk Wetboek wel verlengd met vijftien, dertig of tachtig dagen indien de partij geen woonplaats of verblijfplaats heeft in België en respectievelijk in een aangrenzend land, in een ander land binnen Europa of in een ander werelddeel verblijft.⁷⁹

'Iedere inleidende eis, ingesteld met akte van rechtsingang, in een procedure op tegenspraak' wordt vervolgens ingeschreven op de rol.⁸⁰ Deze inschrijving gebeurt door de optredende gerechtsdeurwaarder door de overlegging van het origineel exploit van dagvaarding.⁸¹

⁷² P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 263.

⁷³ Art. 516, eerste lid Ger. W.; J. LAENENS, K. BROECKX, D. SCHEERS en P. THIRIAR, *Handboek gerechtelijk recht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 209.

⁷⁴ J. LAENENS, K. BROECKX, D. SCHEERS en P. THIRIAR, *Handboek gerechtelijk recht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 342; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 258.

⁷⁵ Art. 43, 1°-6° Ger. W.; 45 Ger. W.; Art. 702, 3°-5° Ger.W.; J. LAENENS, K. BROECKX, D. SCHEERS en P. THIRIAR, *Handboek gerechtelijk recht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 342-344.

⁷⁶ Art. 33 Ger. W.; Art. 35 Ger. W.; Art. 38 Ger. W.; Art. 40 Ger. W.; Art. 47, 1° Ger. W. J. LAENENS, K. BROECKX, D. SCHEERS en P. THIRIAR, *Handboek gerechtelijk recht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 345, 348 en 351; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 258-259.

⁷⁷ J. LAENENS, K. BROECKX, D. SCHEERS en P. THIRIAR, *Handboek gerechtelijk recht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 346.

⁷⁸ Art. 707 en 710 Ger. W.; Art. 53 Ger. W. bepaalt verder dat de vervaldag wordt verplaatst wanneer deze in het weekend of op een wettelijke feestdag valt; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 259.

⁷⁹ Art. 55 Ger. W.

⁸⁰ Art. 711 Ger. W.; J. LAENENS, K. BROECKX, D. SCHEERS en P. THIRIAR, *Handboek gerechtelijk recht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 354.

⁸¹ Art. 717-718 Ger. W.; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 266.

2.2.1.1.2 Vrijwillige verschijning

22. De tweede mogelijkheid, de vrijwillige verschijning, is zo goed als vormloos en kan gezien worden als de meest eenvoudige en goedkoopste rechtsingang.⁸² Hierbij ondertekenen partijen gezamenlijk een verzoekschrift en kunnen de partijen vervolgens kiezen voor een schriftelijke procedure of voor een behandeling van de zaak in korte debatten. Op de zittingsdag zelf moeten de partijen ervoor zorgen dat de zaak op de algemene rol wordt ingeschreven.⁸³ Deze vrijwillige verschijning is mogelijk voor alle rechters die in eerste aanleg uitspraak doen. Deze vorm van rechtsingang kent echter weinig succes omdat partijen het vaak niet onderling eens raken over de formulering van hun verklaring.⁸⁴

2.2.1.1.3 Inleiding op verzoekschrift

23. Naast de vrijwillige verschijning vormt ook de inleiding op verzoekschrift een uitzondering op de algemene regel van rechtsingang door dagvaardingsexploot. De regeling hieromtrent wordt beschreven in de artikelen 1025 tot 1034 Gerechtelijk wetboek voor het eenzijdig verzoekschrift en in de artikelen 1034bis tot 1034sexies Gerechtelijk Wetboek voor het contradictoir verzoekschrift, dat overigens slechts kan worden toegepast wanneer de wet dit toestaat.⁸⁵

Een contradictoir verzoekschrift is een verzoekschrift dat aan de tegenpartij ter kennis wordt gebracht. De verzoekende partij legt hierbij een verzoekschrift neer bij de griffie of stuurt het aangetekend op aan de griffier. De kennisgeving aan de tegenpartij gebeurt in beginsel via de post en valt ten laste van de griffie die *'daartoe een gerechtsbrief verstuurt met als bijlage een afschrift van het verzoekschrift'*.⁸⁶ Hiertegenover staat het eenzijdig verzoekschrift waarbij de eiser een verzoekschrift neerlegt dat in beginsel dus niet aan de tegenpartij wordt meegedeeld en waarbij de procedure niet openbaar is. Deze wijze van procesinleiding is ondermeer handig in geval van *'volsterkte noodzakelijkheid'*.⁸⁷ Het eenzijdige verzoekschrift moet wel verplicht ondertekend zijn door een advocaat, aangezien deze een principiële monopolie heeft op eenzijdige verzoekschriften.⁸⁸

2.2.1.2 Digitalisering

24. Reeds sinds 2013 is artikel 32 Gerechtelijk wetboek aangepast waardoor de 'betekening' niet langer verplicht dient te geschieden bij gerechtsdeurwaardersexploot, maar ook kan plaatsvinden *'in de vormen die de wet voorschrijft'*.⁸⁹ Hiermee maakte de wetgever ons inziens het pad vrij voor

⁸² P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 263.

⁸³ Art. 706 Ger. W.; J. LAENENS, K. BROECKX, D. SCHEERS en P. THIRIAR, *Handboek gerechtelijk recht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 356.

⁸⁴ P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 263.

⁸⁵ Art. 1034bis – 1034sexies Ger. W.; J. LAENENS, K. BROECKX, D. SCHEERS en P. THIRIAR, *Handboek gerechtelijk recht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 357; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 263; D. MOUGENOT, "Quelques plumes de phénix... Réflexions sur l'entrée en vigueur de certaines dispositions des lois sur la procédure électronique", *JT* nr. 26, 2013, 491.

⁸⁶ Art. 32, 2° Ger. W.; Art. 46 § 2 Ger.W.; Art. 1034sexies Ger.W.; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 260.

⁸⁷ Art. 584, derde lid Ger. W.; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 262.

⁸⁸ P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 262.

⁸⁹ Art. 32, 1° Ger. W. is gewijzigd door de inwerkingtreding van enkele artikelen van de Phenix-wetten. Zoals hieronder nog zal omschreven worden, is ondermeer deze bepaling van de Phenix-wetten inmiddels

een mogelijke elektronische indiening van de dagvaarding door andere partijen dan de gerechtsdeurwaarder.

Ook kan hierbij worden meegedeeld dat de kennisgeving van het verzoekschrift kan geschieden *'per elektronische post aan het gerechtelijk elektronisch adres of, in de gevallen die de wet bepaalt, per fax of in de vormen die de wet voorschrijft.'*⁹⁰

25. De Potpourri III-wet – dit is de wet van 4 mei 2016 houdende internering en diverse bepalingen inzake justitie - voert uitdrukkelijk de mogelijkheid in tot elektronische betekening door een gerechtsdeurwaarder.⁹¹

Zo valt nu in artikel 32quater/1 van het Gerechtelijk Wetboek te lezen dat *'de betekening elektronisch geschiedt op het gerechtelijk elektronisch adres. Bij gebreke aan een gerechtelijk elektronisch adres, kan zij ook geschieden op het adres van elektronische woonstkeuze, op voorwaarde dat de geadresseerde telkens voor die bepaalde betekening uitdrukkelijk en voorafgaandelijk zijn toestemming heeft gegeven.'*⁹²

Artikel 32/quater/2, tevens ingevoerd door de Potpourri III-wet, bepaalt verder dat bij de Nationale kamer van Gerechtsdeurwaarders een geïnformatiseerde gegevensbank wordt opgericht, dat het "Centraal register van gedematerialiseerde authentieke akten van gerechtsdeurwaarders" heet. In dit centraal register *'worden de door de Koning aangeduide gegevens en digitale documenten,... verzameld die nodig zijn om de rechtsgeldigheid van een betekening na te gaan en in rechte vast te stellen. Dit register geldt als authentieke bron voor alle akten die erin zijn opgenomen.'*⁹³ De bewaartermijn van de gegevens opgenomen in het register bedraagt dertig jaar.⁹⁴

Binnen vierentwintig uur na de verzending op elektronische wijze aan de geadresseerde van het bericht tot betekening of het verzoek tot toestemming tot betekening, laat het register een bericht van bevestiging van betekening aan de gerechtsdeurwaarder toekomen die de akte heeft betekend. De betekening wordt in dat geval geacht te zijn gedaan op de datum van de verzending van het voormelde bericht of verzoek. Bij gebrek aan een bericht van bevestiging van betekening binnen deze termijn wordt de betekening op elektronische wijze als niet mogelijk beschouwd.⁹⁵

Bij de opening door de geadresseerde van de akte laat het register eveneens een bericht van opening door de geadresseerde toekomen aan de gerechtsdeurwaarder die de akte heeft betekend. Bij gebrek aan ontvangst van een bericht van opening door de geadresseerde binnen vierentwintig uur na de verzending aan de geadresseerde, verstuurt de gerechtsdeurwaarder de eerstvolgende

opgeheven, maar *'blijft de uitwerking van de bepalingen in de Phenix-wetten die sinds 2013 reeds in werking zijn getreden, behouden. Hieronder bevinden zich wijzigingen die reeds werden aangebracht aan de artikelen 32, 52 en 863 van het Gerechtelijk Wetboek'*. Art. 32 Ger. W. blijft daarom in werking.

⁹⁰ Art. 32, 2° Ger. W.; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 261.

⁹¹ Art. 9 van de wet van 4 mei 2016 houdende internering en diverse bepalingen inzake justitie (Potpourri III-wet); De elektronische betekening kan zowel in burgerlijke zaken als in strafzaken worden gebruikt; P. TAELEMAN, "Potpourri en het notariaat" in A. WYLLEMAN (ed.), *Rechtskroniek voor het notariaat deel 29*, Brugge, die Keure, 2016, 55.

⁹² Art. 32quater/1 § 1 Ger.W.

⁹³ Art. 32quater/2 § 1 Ger.W.; Wetsontwerp houdende internering en diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.*, 2015-16, nr. 1590/006.

⁹⁴ Art. 10 Potpourri III-wet; Art. 32quater/2 §2 Ger.W.

⁹⁵ Art. 9 Potpourri III-wet; Art. 32quater/1 § 2 Ger.W.

werkdag, een gewone brief van melding van de betekening op elektronische wijze aan de geadresseerde.⁹⁶

Deze nieuwe wijze van betekening laat de gekende, klassieke wijzen van betekening onverkort.⁹⁷ In burgerlijke zaken wordt de elektronische betekening, afhankelijk van de omstandigheden eigen aan de zaak, immers een mogelijkheid voor de gerechtsdeurwaarder maar geen verplichting.⁹⁸

2.2.2 Nederland

2.2.2.1 eKantonrechter

26. In Nederland verlopen 'eenvoudige' rechtszaken reeds volledig digitaal. Deze elektronische procedure wordt de procedure voor de eKantonrechter genoemd.

De procedure voor de eKantonrechter is wettelijk geregeld en is specifiek gebaseerd op artikel 96 Rv, waarin te lezen valt: *'In alle zaken die slechts rechtsgevolgen betreffen die ter vrije bepaling van partijen staan, kunnen zij zich samen tot een kantonrechter van hun keuze wenden en zijn beslissing inroepen. Het geding wordt gevoerd op de wijze als door de kantonrechter bepaald.'*⁹⁹ De hieronder omschreven elektronische procedure werd uitgewerkt in het Procesreglement eKanton.¹⁰⁰

Aan de basis van deze procedure ligt de doelstelling dat rechtspraak moet aansluiten bij de wensen en noden van de samenleving. Onze samenleving raakt immers steeds meer gewend aan de gemakken van digitalisering.¹⁰¹ Digitalisering levert tevens een snellere en goedkopere procedure op voor alle partijen.¹⁰² Deze doelstelling werd vermeld in de Agenda voor rechtspraak van 2011-2014. Zo kondigde de Minister van Veiligheid en Justitie in zijn innovatieagenda van 2011 al aan dat partijen de mogelijkheid moesten krijgen om gezamenlijk een geschil voor te leggen op elektronische wijze.¹⁰³

27. De wet van 8 maart 2012 tot aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ter invoering van de elektronische indiening van een dagvaarding is een eerste stap ter verwezenlijking van deze doelstelling en maakt het in Nederland mogelijk, zoals de naam doet

⁹⁶ Art. 9 Potpourri III-wet; Art. 32quater/1 § 2 Ger.W.

⁹⁷ Art. 33-42 Ger. W.; P. TAELEMAN, "Potpourri en het notariaat" in A. WYLLEMAN (ed.), *Rechtskroniek voor het notariaat deel 29*, Brugge, die Keure, 2016, 55.

⁹⁸ Art. 32quater/3 Ger. W.; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 258; P. TAELEMAN, "Potpourri en het notariaat" in A. WYLLEMAN (ed.), *Rechtskroniek voor het notariaat deel 29*, Brugge, die Keure, 2016, 55.

⁹⁹ Art. 96 Rv; J.W. LANGELER, "Burgerlijk procesrecht: de eKantonrechter", *TvPP*, 2015, 69; EJURE, *De rechtspraak van morgen: begrijpelijk, snel, en digitaal!*, www.ejure.nl/2015/08/de-rechtspraak-van-morgen-begrijpelijk-snel-en-digitaal/.

¹⁰⁰ Procesreglement eKanton; J.W. LANGELER, "Burgerlijk procesrecht: de eKantonrechter", *TvPP*, 2015, 68.

¹⁰¹ Kamernota van 12 januari 2012, Aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ter invoering van de elektronische indiening van een dagvaarding, Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Kamerstukken* 32695.

¹⁰² Kamernota van 12 januari 2012, Aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ter invoering van de elektronische indiening van een dagvaarding, Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Kamerstukken* 32695; H.W., WEFERS BETTINK, "Digitaal procederen in het civiele recht", *CR* nr. 4, 2015, 5.

¹⁰³ P.E. ERNSTE, "De eKantonrechter van start", *TBR* nr. 7, 2014, 637; J.W. LANGELER, "Burgerlijk procesrecht: de eKantonrechter", *TvPP*, 2015, 69; EJURE, *De rechtspraak van morgen: begrijpelijk, snel, en digitaal!*, www.ejure.nl/2015/08/de-rechtspraak-van-morgen-begrijpelijk-snel-en-digitaal/; H.W., WEFERS BETTINK, "Digitaal procederen in het civiele recht", *CR* nr. 4, 2015, 1.

vermoeden, om digitaal dagvaardingen in te dienen als pdf-bestand.¹⁰⁴ Deze wet die als ‘*een tussenstap in het grotere proces van digitalisering van de procesvoering*’ worden gezien, wijzigt artikel 125 Rv.¹⁰⁵ Dit gewijzigde artikel maakt het mogelijk om bij algemene maatregel van bestuur te bepalen in welke gevallen en op welke manier dagvaardingen elektronische ingediend dienen te worden door de eisende partij. Een afschrift van een elektronisch ingediend exploit van dagvaarding geldt als oorspronkelijk exploit van dagvaarding.¹⁰⁶ Door de elektronische ‘aanbrenging’ van zaken worden zowel de deurwaarder als de griffie ontlast, aangezien het niet langer nodig is om het document van dagvaarding op fysieke wijze bij de rechtbank in te dienen en te verwerken.¹⁰⁷ Deze wet maakt het niet mogelijk om dagvaardingen via fax in te dienen. Bij verzendingen via fax blijft het nodig om de oorspronkelijke dagvaarding ook ‘*over te leggen*’.¹⁰⁸

28. Een exploit van dagvaarding kan elektronisch worden ingediend als aan twee voorwaarden is voldaan: (1) het moet een zaak betreffen waarvan het beloop van de geldvordering onder het bereik valt van artikel 93 lid a en / of b van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvorderingen en (2) het exploit van dagvaarding moeten namens de eiser worden ingediend door de deurwaarder die het exploit betekend heeft.¹⁰⁹

In de eerste voorwaarde verwijst men naar artikel 93 Rv. Hierin staan de zaken omschreven die voor de eKantonrechter kunnen komen.¹¹⁰ Het genoemde lid a verwijst naar de ‘*vorderingen met een beloop van ten hoogste 25.000 euro, de tot aan de dag van dagvaarding verschenen rente daarbij inbegrepen, tenzij de rechtstitel dat bedrag te boven gaat en die rechtstitel wordt betwist*’. Verder staat in lid b te lezen dat ook de geschillen ‘*betreffende vorderingen van onbepaalde waarde, indien er duidelijke aanwijzingen bestaan dat de vordering geen hogere waarde vertegenwoordigt dan 25.000 euro*’ voor de eKantonrechter kunnen worden gebracht.¹¹¹ Het artikel heeft echter ook nog een lid c. Deze snelle procedure voor de eKantonrechter is immers enkel

¹⁰⁴ Wet van 8 maart 2012 tot aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ter invoering van de elektronische indiening van een dagvaarding; X., “Impuls voor vereenvoudiging en digitalisering rechtspraak”, *NJB*, 2013, 1533; A.W. JONGBLOED, “Burgerlijk procesrecht: risico’s bij digitaal procederen”, *TvPP*, 2015, 17; Kamernota van 12 januari 2012, Aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ter invoering van de elektronische indiening van een dagvaarding, Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Kamerstukken* 32695; H.W., WEFERS BETTINK, “Digitaal procederen in het civiele recht”, *CR* nr. 4, 2015, 1.

¹⁰⁵ Kamernota van 12 januari 2012, Aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ter invoering van de elektronische indiening van een dagvaarding, Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Kamerstukken* 32695; Wet elektronische indiening dagvaarding.

¹⁰⁶ Art. 1 Wet elektronische indiening dagvaarding; Art. 125 derde lid Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv.); Memorie van toelichting, Aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ter invoering van de elektronische indiening van een dagvaarding, Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2010-2011, *Kamerstukken* 32695; Wet elektronische indiening dagvaarding; X., “Eerste zaak voor de Kantonrechter”, *NJB*, 2014, 237.

¹⁰⁷ Memorie van toelichting, Aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ter invoering van de elektronische indiening van een dagvaarding, Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2010-2011, *Kamerstukken* 32695; Ter informatie: ook in het bestuursrecht (Wet elektronisch verkeer met de bestuursrechter van 1 juli 2010) en in het strafrecht (Wet elektronische aangiften en processen-verbaal) zijn reeds stappen omtrent digitalisering gemaakt.

¹⁰⁸ Memorie van toelichting, Aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ter invoering van de elektronische indiening van een dagvaarding, Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2010-2011, *Kamerstukken* 32695.

¹⁰⁹ Art. 1 Besluit van 1 juli 2017 elektronische indiening dagvaarding.

¹¹⁰ Art. 93 Rv.

¹¹¹ Art. 93 lid a en b Rv.; X., “De eKantonrechter nu ook toegankelijk voor advocaten”, *NJB*, 2014, 971; P.E. ERNSTE, “De eKantonrechter van start”, *TBR* nr. 7, 2014, 639; J.W. LANGELER, “Burgerlijk procesrecht: de eKantonrechter”, *TvPP*, 2015, 68.

mogelijk indien er geen nood is aan een getuigenverhoor of uitgebreid feitenonderzoek.¹¹² Vooral huur- en arbeidsgeschillen alsook burgerlijke zaken zullen dus voor de eKantonrechter gebracht worden.¹¹³ In artikel 93 lid c Rv. vinden we volgende oplistings: *'de zaken betreffende een arbeidsovereenkomst, een collectieve arbeidsovereenkomst, algemeen verbindend verklaarde bepalingen van een collectieve arbeidsovereenkomst, een vut-overeenkomst als bedoeld in de Wet kaderregeling vut overheids personeel, een consumentenkredietovereenkomst met een krediet som van ten hoogste € 40 000 of een agentuur-, huur-, huurkoop- of consumentenkoopovereenkomst, ongeacht het beloop of de waarde van de vordering'*.¹¹⁴ Zaken die de openbare orde raken, zoals bewind, erfrechtelijke zaken en personen- en familierecht, worden uitdrukkelijk uitgesloten.¹¹⁵

Het toepassingsgebied voor het aanbrengen van zaken voor de eKantonrechter is dus nog beperkt. In de memorie van toelichting wordt hieraan duiding gegeven: *'Mede gezien de te verwachten organisatorische gevolgen van elektronische aanbrenging van civiele zaken is in overleg met de Raad voor de rechtspraak ervoor gekozen deze manier van aanbrenging stapsgewijs in te voeren.'*¹¹⁶ Door de afbakening onder a en b – een vordering met waarde tot 25.000 euro – wordt zo ondermeer voor het merendeel van de incassozaken de mogelijkheid tot digitale indiening van de dagvaarding ingesteld. Pas wanneer blijkt dat de elektronische indiening van geldvorderingen met een waarde van maximum 25.000 euro bij de eKantonrechter tot goede resultaten leidt, zal het mogelijk worden gemaakt om ook in andere rechtszaken een dagvaarding digitaal in te dienen.¹¹⁷

De tweede voorwaarde duidt aan dat er niets wijzigt aan de manier waarop de dagvaarding door de deurwaarder aan de gedaagde moet worden betekend. De gerechtsdeurwaarder moet dus nog steeds een fysiek exemplaar van het exploit aan de verweerder afgeven. De wet voorziet daarmee eigenlijk louter in een digitale indiening van de dagvaarding bij de griffie en niet in een elektronische dagvaarding op zich, aangezien het pdf-bestand na verzending enkel toegankelijk is voor de verzender en het gerecht aan wie deze is gericht. De verweerder en de eiser hebben onder de wet van 8 maart 2012 geen toegang tot dit document. Het enige verschil is dus dat de deurwaarder die het exploit heeft betekend, dit nu elektronisch aan de griffie kan toezenden.¹¹⁸

De elektronische stukken zullen door de gerechtsdeurwaarder met een beroepscertificaat ondertekend worden, dat geldt als een gekwalificeerde digitale handtekening. Dit beroepscertificaat heeft een nummer van de individuele gerechtsdeurwaarder dat is opgenomen in het 'register

¹¹² Art. 2.1.3.1 Procesreglement eKanton; J.W. LANGELER, "Burgerlijk procesrecht: de eKantonrechter", *TvPP*, 2015, 68.

¹¹³ X., "Ook online rechtspraak voor burgers bij de eKantonrechter", *NJB* nr. 24, 2014, 1220; J.W. LANGELER, "Burgerlijk procesrecht: de eKantonrechter", *TvPP*, 2015, 68.

¹¹⁴ Art. 93 lid c Rv.

¹¹⁵ Art. 2.1.3.2 Procesreglement eKanton; P.E. ERNSTE, "De eKantonrechter van start", *TBR* nr. 7, 2014, 638; J.W. LANGELER, "Burgerlijk procesrecht: de eKantonrechter", *TvPP*, 2015, 68.

¹¹⁶ Memorie van toelichting, Aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ter invoering van de elektronische indiening van een dagvaarding, Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2010-2011, *Kamerstukken* 32695.

¹¹⁷ Kamernota van 12 januari 2012, Aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ter invoering van de elektronische indiening van een dagvaarding, Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Kamerstukken* 32695.

¹¹⁸ Kamernota van 12 januari 2012, Aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ter invoering van de elektronische indiening van een dagvaarding, Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Kamerstukken* 32695.

gerechtsdeurwaarders'. Dit register is door iedereen vrij te raadplegen via internet en op deze manier kan de griffie vaststellen dat een digitaal ingediende dagvaarding ook werkelijk door de gerechtsdeurwaarder die het exploit heeft betekend werd ingediend. Door deze eis om bij digitale indiening van dagvaardingen gebruik te maken van de elektronische handtekening op basis van een 'gekwalificeerd certificaat en de toets aan het register gerechtsdeurwaarders', ontstaat er 'een mate van zekerheid omtrent de identiteit die een papieren dagvaarding niet kent'.¹¹⁹

29. Het gevolg van deze procedure voor de eKantonrechter is dat burgers en bedrijven sinds juni 2014 zelf online een rechtszaak kunnen starten.¹²⁰ Ook advocaten kunnen dit al sinds april 2014 en voor verzekeraars kon dit zelfs al eerder.¹²¹ De rechter oordeelt of het geschil geschikt is voor een online procedure en indien dit het geval is, doet de eKantonrechter vervolgens binnen acht weken uitspraak.¹²²

Beide partijen moeten echter wel akkoord zijn met een elektronische procedure.¹²³ Hoger beroep is immers niet mogelijk indien er gekozen wordt voor een digitale afhandeling.¹²⁴ Het gebrek aan hoger beroep voor dit soort procedures is wettelijk geregeld in artikel 333 Rv, maar zou toch een van de belangrijkste redenen kunnen zijn waarom voorlopig nog enorm weinig gevallen van vrijwillige elektronische procesvoering geregistreerd zijn.¹²⁵ De eKantonrechter wordt voorlopig in Nederland dan ook nog niet als een succes beschouwd.¹²⁶ Het gebrek aan hoger beroep kan bovendien problematisch zijn, aangezien de eKantonrechter mag beslissen louter op basis van omstandigheden en feiten die slechts 'voldoende aannemelijk' zijn gemaakt tijdens de procedure.¹²⁷ De eKantonrechter zal echter wel actief dienen op te treden en informatie moeten verzamelen die voor de beslissing noodzakelijk is, ook indien deze informatie niet door de partijen tijdens de

¹¹⁹ Memorie van toelichting, Aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ter invoering van de elektronische indiening van een dagvaarding, Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2010-2011, *Kamerstukken* 32695; Kamernota van 12 januari 2012, Aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ter invoering van de elektronische indiening van een dagvaarding, Tweede Kamer der Staten-Generaal, nr.32695.

¹²⁰ X., "Ook online rechtspraak voor burgers bij de eKantonrechter", *NJB* nr. 24, 2014, 1220; P.E. ERNSTE, "De eKantonrechter van start", *TBR* nr. 7, 2014, 637.

¹²¹ X., "De eKantonrechter nu ook toegankelijk voor advocaten", *NJB*, 2014, 971; X., "Ook online rechtspraak voor burgers bij de eKantonrechter", *NJB* nr. 24, 2014, 1220; P.E. ERNSTE, "De eKantonrechter van start", *TBR* nr. 7, 2014, 637; X., *E-kantonrechter procedure voor iedereen toegankelijk*, <https://empathylaw.wordpress.com/2014/06/03/e-kantonrechter-procedure-voor-iedereen-toegankelijk/>; X., "Impuls voor vereenvoudiging en digitalisering rechtspraak", *NJB*, 2013, 1533; J.W. LANGELER, "Burgerlijk procesrecht: de eKantonrechter", *TvPP*, 2015, 68; EJURE, *De rechtspraak van morgen: begrijpelijk, snel, en digitaal!*, www.ejure.nl/2015/08/de-rechtspraak-van-morgen-begrijpelijk-snel-en-digitaal/.

¹²² Art. 2.7.1 Procesreglement eKanton; X., "Eerste zaak voor de Kantonrechter", *NJB*, 2014, 237; X., "Ook online rechtspraak voor burgers bij de eKantonrechter", *NJB* nr. 24, 2014, 1220; P.E. ERNSTE, "De eKantonrechter van start", *TBR* nr. 7, 2014, 639-640; Art. 98 Rv.; X., *E-kantonrechter procedure voor iedereen toegankelijk*, <https://empathylaw.wordpress.com/2014/06/03/e-kantonrechter-procedure-voor-iedereen-toegankelijk/>; J.W. LANGELER, "Burgerlijk procesrecht: de eKantonrechter", *TvPP*, 2015, 68; H.W., WEFERS BETTINK, "Digitaal procederen in het civiele recht", *CR* nr. 4, 2015, 6.

¹²³ Art. 2.2 Procesreglement eKanton; P.E. ERNSTE, "De eKantonrechter van start", *TBR* nr. 7, 2014, 638; J.W. LANGELER, "Burgerlijk procesrecht: de eKantonrechter", *TvPP*, 2015, 67.

¹²⁴ Art. 2.7.5 Procesreglement eKanton; X., "Eerste zaak voor de Kantonrechter", *NJB*, 2014, 237; P.E. ERNSTE, "De eKantonrechter van start", *TBR* nr. 7, 2014, 639; X., *E-kantonrechter procedure voor iedereen toegankelijk*, <https://empathylaw.wordpress.com/2014/06/03/e-kantonrechter-procedure-voor-iedereen-toegankelijk/>; J.W. LANGELER, "Burgerlijk procesrecht: de eKantonrechter", *TvPP*, 2015, 68; EJURE, *De rechtspraak van morgen: begrijpelijk, snel, en digitaal!*, www.ejure.nl/2015/08/de-rechtspraak-van-morgen-begrijpelijk-snel-en-digitaal/.

¹²⁵ Art. 333 Rv; J.W. LANGELER, "Burgerlijk procesrecht: de eKantonrechter", *TvPP*, 2015, 68; H.W., WEFERS BETTINK, "Digitaal procederen in het civiele recht", *CR* nr. 4, 2015, 6.

¹²⁶ A.W. JONGBLOED, "Burgerlijk procesrecht: risico's bij digitaal procederen", *TvPP*, 2015, 17; J.W. LANGELER, "Burgerlijk procesrecht: de eKantonrechter", *TvPP*, 2015, 69.

¹²⁷ Art. 2.7.2 Procesreglement eKanton.

procedure wordt aangevoerd.¹²⁸ De rechter heeft dus ruime bevoegdheden op vlak van de procedure en kan van de partijen de nodige stukken eisen.¹²⁹

2.2.2.2 KEI

30. Een volgende stap in Nederland is het programma Kwaliteit en Innovatie, afgekort KEI.¹³⁰ Dit programma heeft als doel om advocaten, magistraten en griffies in vier jaar tijd volledig te laten overschakelen op elektronische procesvoering. Procedures moeten dankzij KEI sneller en eenvoudiger verlopen.¹³¹ Opzet is de rechtspraak te moderniseren.¹³² De minister voor Veiligheid en Justitie heeft daarvoor drie wetsvoorstellen opgesteld die reeds door de Eerste Kamer zijn aangenomen.¹³³ Deze treden geleidelijk aan in werking in 2017.

Het wetsvoorstel KEI I vereenvoudigt het procesrecht door wijziging van het Wetboek voor Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene Wet bestuursrecht.¹³⁴ Procedures in het bestuurs- en burgerlijk procesrecht worden hierdoor versneld en gedigitaliseerd.¹³⁵ Het wetsvoorstel KEI II vereenvoudigt, eveneens door wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, het procesrecht in hoger beroep en in cassatie.¹³⁶ Tot slot regelt het wetsvoorstel KEI III de aanpassing van nieuwe terminologie uit de wetsvoorstellen KEI I en II, eveneens ter vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht, door de terminologie in de wetgeving aan te passen aan de termen gebruikt in de andere twee wetsvoorstellen.¹³⁷

¹²⁸ Art. 2.6.1 Procesreglement eKanton; D. REILING, "Digitaal procederen wordt normaal", *CR* nr. 1, 2015, 2; J.W. LANGELER, "Burgerlijk procesrecht: de eKantonrechter", *TvPP*, 2015, 68.

¹²⁹ P.E. ERNSTE, "De eKantonrechter van start", *TBR* nr. 7, 2014, 641; X., "Impuls voor vereenvoudiging en digitalisering rechtspraak", *NJB*, 2013, 1533; DE RECHTSPRAAK, *Programma Kwaliteit en Innovatie (KEI) van de Rechtspraak*, www.rechtspraak.nl/Voor-advocaten-en-juristen/modernisering-rechtspraak/Paginas/Programma-Kwaliteit-en-Innovatie-van-de-Rechtspraak.aspx.

¹³⁰ D. REILING, "Digitaal procederen wordt normaal", *CR* nr. 1, 2015, 1.

¹³¹ P.E. ERNSTE, "De eKantonrechter van start", *TBR* nr. 7, 2014, 641.

¹³² D. REILING, "Digitaal procederen wordt normaal", *CR* nr. 1, 2015, 1; DE RECHTSPRAAK, *Modernisering rechtspraak*, www.rechtspraak.nl/kei; RIJKSOVERHEID, *Privacykader Digitaal Procederen in het Civiele en Bestuursrecht (KEI)*, www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/10/15/ek-bijlage-voorstel-wet-tot-wijziging-ivm-vereenvoudiging-en-digitalisering-procesrecht.

¹³³ Voorstel tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene wet bestuursrecht in verband met de vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht (KEI I-voorstel); X., *Vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht*, www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/34059-vereenvoudiging-en-digitalisering-procesrecht; X., *Digitalisering procesrecht in hoger beroep en cassatie*, www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/34138-digitalisering-procesrecht; X., *Invoeringswet vereenvoudiging en digitalisering procesrecht*, www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/34212-invoeringswet; X., "Impuls voor vereenvoudiging en digitalisering rechtspraak", *NJB*, 2013, 1533; DE RECHTSPRAAK, 'Pas verplicht digitaal procederen als we helemaal zeker zijn': 7 vragen en antwoorden aan KEI-directeur Monique Commelin, www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Nieuws/Paginas/Pas-verplicht-digitaal-procederen-als-we-helemaal-zeker-zijn.aspx; DE RECHTSPRAAK, *Programma Kwaliteit en Innovatie (KEI) van de Rechtspraak*, www.rechtspraak.nl/Voor-advocaten-en-juristen/modernisering-rechtspraak/Paginas/Programma-Kwaliteit-en-Innovatie-van-de-Rechtspraak.aspx; H.W., WEFERS BETTINK, "Digitaal procederen in het civiele recht", *CR* nr. 4, 2015, 1.

¹³⁴ Voorstel tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene wet bestuursrecht in verband met de vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht (KEI I); C.B. MODDERMAN, "VAR-verslag: digitalisering in het bestuursprocesrecht", *NTB* 12, 2014, 1; RIJKSOVERHEID, *Privacykader Digitaal Procederen in het Civiele en Bestuursrecht (KEI)*, www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/10/15/ek-bijlage-voorstel-wet-tot-wijziging-ivm-vereenvoudiging-en-digitalisering-procesrecht.

¹³⁵ X., *Vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht*, www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/34059-vereenvoudiging-en-digitalisering-procesrecht.

¹³⁶ X., *Digitalisering procesrecht in hoger beroep en cassatie*, www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/34138-digitalisering-procesrecht.

¹³⁷ X., *Invoeringswet vereenvoudiging en digitalisering procesrecht*, www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/34212-invoeringswet.

Specifiek heeft de Raad voor de rechtspraak en de gerechten eerst een nieuw digitaal systeem ontwikkeld voor de gerechten.¹³⁸ Voor het gebruik van dit systeem moesten dus alle verwijzingen naar 'papier' in het Wetboek voor Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene Wet Bestuursrecht worden gewijzigd.¹³⁹

31. De wet die digitaal procederen mogelijk maakt, zal vanaf midden 2017 geleidelijk aan in werking treden.¹⁴⁰ Hierdoor wordt het dus mogelijk om documenten online in te dienen. Burgers, bedrijven en vertegenwoordigers kunnen online een burgerrechtelijke- of bestuursrechtelijk procedure starten, stukken indienen en inkijken, verweer indienen, de voortgang van de procedure opvolgen en de uitspraak van de rechter ontvangen.¹⁴¹ Deze KEI wetgeving gaat dus verder dan enkel online een procedure starten.

Tevens zal voor de professionele partijen, zoals de rechter, advocaten, bestuursorganen en gerechtsdeurwaarders, het elektronisch procederen verplicht worden.¹⁴² Burgers die zelfstandig procederen, dus zonder professionele bijstand, en informele verenigingen daarentegen kunnen kiezen of zij de procedure op papier of digitaal willen voeren.¹⁴³

Een procedure voeren via de elektronische weg is dus een nieuw gegeven, beide partijen moeten akkoord zijn met een digitale procedure en het procesrecht is sterk veranderd. Deze elementen zorgen ervoor dat, net zoals de procedure bij de eKantonrechter, nog niet zo vaak vrijwillig

¹³⁸ X., "Impuls voor vereenvoudiging en digitalisering rechtspraak", *NJB*, 2013, 1533.

¹³⁹ H. DONNERS, M.J. JACOBS en J.M.I. VINK, "Modernisering van procesrecht in civiele zaken en bestuurszaken: de rechter gaat digitaal!", *AA*, 2016, 971.

¹⁴⁰ Wet van 13 juli 2016 tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene wet bestuursrecht in verband met de vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht (KEI I-wet)

¹⁴¹ X., "Impuls voor vereenvoudiging en digitalisering rechtspraak", *NJB*, 2013, 1533; D. REILING, "Digitaal procederen wordt normaal", *CR* nr. 1, 2015, 2; DE RECHTSPRAAK, 'Pas verplicht digitaal procederen als we helemaal zeker zijn': 7 vragen en antwoorden aan KEI-directeur Monique Commelin, www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Nieuws/Paginas/Pas-verplicht-digitaal-procederen-als-we-helemaal-zeker-zijn.aspx; DE RECHTSPRAAK, *Programma Kwaliteit en Innovatie (KEI) van de Rechtspraak*, www.rechtspraak.nl/Voor-advocaten-en-juristen/modernisering-rechtspraak/Paginas/Programma-Kwaliteit-en-Innovatie-van-de-Rechtspraak.aspx; RIJKSOVERHEID, *Privacykader Digitaal Procederen in het Civiele en Bestuursrecht (KEI)*, www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/10/15/ek-bijlage-voorstel-wet-tot-wijziging-ivm-vereenvoudiging-en-digitalisering-procesrecht; EJURE, *De rechtspraak van morgen: begrijpelijk, snel, en digitaal!*, www.ejure.nl/2015/08/de-rechtspraak-van-morgen-begrijpelijk-snel-en-digitaal/.

¹⁴² Art. 30c lid 1 Rv.; Art. 8.36 Awb; H. DONNERS, M.J. JACOBS en J.M.I. VINK, "Modernisering van procesrecht in civiele zaken en bestuurszaken: de rechter gaat digitaal!", *AA*, 2016, 971; BALIE+, *Digitaal documentmanagement voor advocaten, wat voegt het toe?*, <http://advocaat.balieplus.nl/2016/10/digitaal-documentmanagement-voor-advocaten-wat-voegt-het-toe/>; DE RECHTSPRAAK, 'Pas verplicht digitaal procederen als we helemaal zeker zijn': 7 vragen en antwoorden aan KEI-directeur Monique Commelin, www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Nieuws/Paginas/Pas-verplicht-digitaal-procederen-als-we-helemaal-zeker-zijn.aspx; RIJKSOVERHEID, *Privacykader Digitaal Procederen in het Civiele en Bestuursrecht (KEI)*, www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/10/15/ek-bijlage-voorstel-wet-tot-wijziging-ivm-vereenvoudiging-en-digitalisering-procesrecht.

¹⁴³ D. REILING, "Digitaal procederen wordt normaal", *CR* nr. 1, 2015, 2; DE RECHTSPRAAK, *Programma Kwaliteit en Innovatie (KEI) van de Rechtspraak*, www.rechtspraak.nl/Voor-advocaten-en-juristen/modernisering-rechtspraak/Paginas/Programma-Kwaliteit-en-Innovatie-van-de-Rechtspraak.aspx; RIJKSOVERHEID, *Privacykader Digitaal Procederen in het Civiele en Bestuursrecht (KEI)*, www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/10/15/ek-bijlage-voorstel-wet-tot-wijziging-ivm-vereenvoudiging-en-digitalisering-procesrecht; H. DONNERS, M.J. JACOBS en J.M.I. VINK, "Modernisering van procesrecht in civiele zaken en bestuurszaken: de rechter gaat digitaal!", *AA*, 2016, 971; C.B. MODDERMAN, "VAR-verslag: digitalisering in het bestuursprocesrecht", *NTB* 12, 2014, 1; X., *Digitaal procederen professionele partijen*, www.navigators.nl/document/ide0e3716877647178c20159021c37bd2?ctx=WKNL CSL 26; K. JANSSEN, *Voor wie geldt de verplichting tot digitaal procederen?*, <http://kijkopkei.nl/digitaal-procederen/voor-wie-geldt-de-verplichting-tot-digitaal-procederen/>; H.W., WEFERS BETTINK, "Digitaal procederen in het civiele recht", *CR* nr. 4, 2015, 2.

gekozen wordt voor een digitale procedure. De verplichting tot digitaal procederen zal hier uiteraard verandering in brengen.¹⁴⁴

32. De KEI-wetgeving zal het voeren van een burgerlijke procedure ook eenvoudiger maken.¹⁴⁵ Men heeft immers getracht om de twee bestaande procedures in het burgerlijke procesrecht, de dagvaardingsprocedure en de verzoekschriftprocedure, zoveel mogelijk te harmoniseren, waardoor het systeem voor gebruikers duidelijker en eenvoudiger wordt. De basisprocedure in het bestuursrecht en deze in het burgerlijke recht worden hierdoor voor zowel de vordering- als de verzoekprocedure hetzelfde.¹⁴⁶ In deze nieuwe basisprocedure is er sprake van een schriftelijke ronde, gevolgd door een mondelinge behandeling voor de rechter en de uiteindelijke uitspraak.¹⁴⁷ Eerst wordt er dus een schriftelijk processtuk, respectievelijk een beroepschrift voor de bestuursrechter of een procesinleiding voor de burgerlijke rechter, ingediend. De wederpartij kan hier dan vervolgens op reageren.¹⁴⁸ Wanneer de rechter beslist dat de zaak te ingewikkeld is en er dus geen gebruik kan worden gemaakt van deze nieuwe, vereenvoudigde procedure kan hij beslissen om toch over te gaan tot een uitgebreide behandeling van de zaak. De mondelinge behandeling wordt door verschillende auteurs omschreven als *'het hart van de nieuwe basisprocedure'*. Via een agendafunctie kan deze mondelinge behandeling worden ingepland in het webportaal. De partijen worden door deze mondelinge behandeling in de mogelijkheid gesteld om hun standpunten en stavingstukken toe te lichten en de rechter kan van deze zitting gebruik maken om meer inlichtingen van de partijen te verkrijgen en eventueel zelfs een schikking aan te raden.¹⁴⁹

33. Ook hoeft onder de KEI-wetgeving een betekening van dagvaarding niet langer door een deurwaarder te gebeuren.¹⁵⁰ De procespartij kan er voor kiezen om zelf de procesinleiding te bezorgen aan de andere partij en dan kunnen zij vervolgens samen overeen komen dat de rechter over het geschil moet oordelen. Indien de andere partij niet akkoord gaat, is wel nog steeds een betekening door de deurwaarder nodig.¹⁵¹ Specifiek is onder het nieuwe recht de eiser in een

¹⁴⁴ DE RECHTSPRAAK, *'Pas verplicht digitaal procederen als we helemaal zeker zijn': 7 vragen en antwoorden aan KEI-directeur Monique Commelin*, www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Nieuws/Paginas/Pas-verplicht-digitaal-procederen-als-we-helemaal-zeker-zijn.aspx.

¹⁴⁵ DE RECHTSPRAAK, *'Pas verplicht digitaal procederen als we helemaal zeker zijn': 7 vragen en antwoorden aan KEI-directeur Monique Commelin*, www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Nieuws/Paginas/Pas-verplicht-digitaal-procederen-als-we-helemaal-zeker-zijn.aspx; DE RECHTSPRAAK, *Programma Kwaliteit en Innovatie (KEI) van de Rechtspraak*, www.rechtspraak.nl/Voor-advocaten-en-juristen/modernisering-rechtspraak/Paginas/Programma-Kwaliteit-en-Innovatie-van-de-Rechtspraak.aspx.

¹⁴⁶ Onder de nieuwe wetgeving worden de procedures de vordering- en verzoekprocedure genoemd; H. DONNERS, M.J. JACOBS en J.M.I. VINK, "Modernisering van procesrecht in civiele zaken en bestuurszaken: de rechter gaat digitaal!", AA, 2016, 971.

¹⁴⁷ D. REILING, "Digitaal procederen wordt normaal", CR nr. 1, 2015, 2; DE RECHTSPRAAK, *'Pas verplicht digitaal procederen als we helemaal zeker zijn': 7 vragen en antwoorden aan KEI-directeur Monique Commelin*, www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Nieuws/Paginas/Pas-verplicht-digitaal-procederen-als-we-helemaal-zeker-zijn.aspx; EJURE, *De rechtspraak van morgen: begrijpelijk, snel, en digitaal!*, www.ejure.nl/2015/08/de-rechtspraak-van-morgen-begrijpelijk-snel-en-digitaal/.

¹⁴⁸ H. DONNERS, M.J. JACOBS en J.M.I. VINK, "Modernisering van procesrecht in civiele zaken en bestuurszaken: de rechter gaat digitaal!", AA, 2016, 971.

¹⁴⁹ H.W., WEFERS BETTINK, "Digitaal procederen in het civiele recht", CR nr. 4, 2015, 3.

¹⁵⁰ X., "Impuls voor vereenvoudiging en digitalisering rechtspraak", NJB, 2013, 1533; EJURE, *De rechtspraak van morgen: begrijpelijk, snel, en digitaal!*, www.ejure.nl/2015/08/de-rechtspraak-van-morgen-begrijpelijk-snel-en-digitaal/.

¹⁵¹ RIJKSOVERHEID, *Programma Kwaliteit en Innovatie rechtspraak (KEI)*, www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/rechtspraak-en-geschiloplossing/inhoud/vernieuwing-in-de-

vorderingsprocedure zelf verantwoordelijk voor de oproeping van de verweerder. De eiser ontvangt na het indienen van een procesinleiding automatisch een oproepingsbericht van het gerecht in het digitale systeem. In dit oproepingsbericht wordt naast de procesinleiding informatie weergegeven over de wijze waarop de verweerder moet verschijnen in de procedure, de dag uiterste datum waarop de verweerder zijn verweerschrift kan indienen en de rechtsgevolgen die optreden als de verweerder niet in de procedure verschijnt.¹⁵² De eiser moet dan vervolgens dit oproepingsbericht binnen de twee weken na de ontvangst ervan bezorgen aan de verweerder. De eiser heeft hiervoor drie mogelijkheden.¹⁵³ Een eerste mogelijkheid bestaat erin om het oproepingsbericht zelf te bezorgen aan de wederpartij, bijvoorbeeld via email of brief. Vervolgens heeft de verweerder een termijn van vier weken tot zes maanden om te verschijnen. Nadat de verweerder in de procedure is verschenen, heeft hij zes weken de tijd om zijn verweerschrift in te dienen. Als de verweerder niet in de procedure verschijnt, moet de eiser de verweerder op straffe van niet-ontvankelijkheid opnieuw in de procedure laten roepen door een gerechtsdeurwaarder.¹⁵⁴ Als tweede mogelijkheid kan de eiser kiezen om meteen een gerechtsdeurwaarder in te schakelen om het oproepingsbericht aan de verweerder te betekenen. Ook bij de derde mogelijkheid wendt de eiser zich tot de gerechtsdeurwaarder, maar dit reeds voordat hij de procesinleiding bij de rechter heeft ingediend. Het oproepingsbericht wordt dan eerst door de deurwaarder bij de wederpartij betekend en vervolgens door de eiser ingediend bij de rechter.¹⁵⁵ In een verzoekprocedure bestaat er slechts één mogelijkheid: de griffier roept de verzoeker en de belanghebbenden schriftelijk op. In dat geval blijft de rechtbank dus zelf verantwoordelijk.¹⁵⁶

2.2.3 Tussenbesluit

34. In België is de algemene regel van rechtsingang een oproeping bij gerechtsdeurwaardersexploot om te verschijnen voor de rechter. Dit exploot geldt als authentieke akte als bewijs van het optreden van de gerechtsdeurwaarder en moet worden betekend aan de verweerder, waardoor deze in het geding wordt opgeroepen. Naast deze dagvaarding *sensu stricto* vormen ook de vrijwillige verschijning en de inleiding op eenzijdig of, in bepaalde gevallen, contradictoir verzoekschrift een mogelijkheid van rechtsingang.

De kennisgeving van verzoekschriften kunnen volgens artikel 32, 2° Gerechtelijk Wetboek niet langer enkel op papier, maar ook per elektronische post aan het gerechtelijk adres worden verstuurd. Verder voert de Potpourri III-wet van 2016 uitdrukkelijk de mogelijkheid in tot elektronische betekening van de dagvaarding door de gerechtsdeurwaarder. Deze elektronische

rechtspraak/programma-kwaliteit-en-innovatie-rechtspraak-kei; EJURE, *De rechtspraak van morgen: begrijpelijk, snel, en digitaal!*, www.ejure.nl/2015/08/de-rechtspraak-van-morgen-begrijpelijk-snel-en-digitaal/.

¹⁵² Art. 111 Rv.; H. DONNERS, M.J. JACOBS en J.M.I. VINK, "Modernisering van procesrecht in civiele zaken en bestuurszaken: de rechter gaat digitaal!", *AA*, 2016, 973.

¹⁵³ H.W., WEFERS BETTINK, "Digitaal procederen in het civiele recht", *CR* nr. 4, 2015, 2.

¹⁵⁴ Art. 30 lid 6 Rv.; Art. 112-113 Rv.; H. DONNERS, M.J. JACOBS en J.M.I. VINK, "Modernisering van procesrecht in civiele zaken en bestuurszaken: de rechter gaat digitaal!", *AA*, 2016, 973; H.W., WEFERS BETTINK, "Digitaal procederen in het civiele recht", *CR* nr. 4, 2015, 2-3.

¹⁵⁵ Art. 113 Rv.; H. DONNERS, M.J. JACOBS en J.M.I. VINK, "Modernisering van procesrecht in civiele zaken en bestuurszaken: de rechter gaat digitaal!", *AA*, 2016, 973.

¹⁵⁶ Art. 30j en 271 Rv.; H. DONNERS, M.J. JACOBS en J.M.I. VINK, "Modernisering van procesrecht in civiele zaken en bestuurszaken: de rechter gaat digitaal!", *AA*, 2016, 973; H.W., WEFERS BETTINK, "Digitaal procederen in het civiele recht", *CR* nr. 4, 2015, 2.

betekening blijft in burgerlijke zaken een mogelijkheid en geen verplichting, en laat de traditionele wijzen van betekening onverlet.

35. In Nederland maakte de wet van 8 maart 2012 het reeds mogelijk om digitaal dagvaardingen in te dienen als pdf-bestand. De wet voorziet in elektronische indiening inzien het een zaak betreft waarvan het beloop van de geldvorderingen onder het bereik valt van artikel 93 lid a en/of b Wetboek van Burgerlijke Rechtsvorderingen en het exploit van dagvaarding namens de eisers wordt ingediend door de deurwaarder die het exploit heeft betekend. Deze eerste voorwaarde had als resultaat dat elektronische indiening van een dagvaarding enkel mogelijk was in de beperkte gevallen waarin het mogelijk is een procedure te starten voor de eKantonrechter. De tweede voorwaarde verduidelijkte dat de gerechtsdeurwaarder nog steeds een papieren exemplaar aan de verweerder moet afgeven. Deze wet voorziet dus eigenlijk enkel in een digitale indiening van de dagvaarding bij de griffie, maar niet in een digitale dagvaarding an sich.

De KEI-wetgeving zal vanaf midden 2017 het echter mogelijk maken om digitaal te procederen. Hierdoor zullen burgers, bedrijven en vertegenwoordigers dus online een burgerrechtelijke- of bestuursrechtelijke procedure kunnen starten. Burgers die procederen zonder professionele vertegenwoordiging zullen kunnen kiezen tussen een procedure op papier of een digitale procedure. Professionele partijen zullen echter verplicht worden om digitaal te procederen. Onder deze KEI-wetgeving hoeft een betekening niet langer door een deurwaarder te gebeuren, maar kunnen procespartijen er dus voor kiezen om de procesinleiding zelf te bezorgen aan de tegenpartij. Indien de tegenpartij niet in de procedure verschijnt, zal er echter wel nog steeds een betekening door de deurwaarder nodig zijn. In het geval van een verzoekprocedure blijft de griffier verantwoordelijk voor de oproeping van de partijen.

2.3 Elektronische communicatie en het indienen van stukken

2.3.1 België

2.3.1.1 Procedure

2.3.1.1.1 Mededeling van stukken en conclusies

36. Er wordt in het Belgische procesrecht een onderscheidt gemaakt tussen een vrijwillige mededeling waarbij stukken spontaan worden overgelegd en de gedwongen overlegging van stukken. Deze 'mededeling' heeft betrekking op de uitwisseling van bewijsstukken aangezien de stukken waarvan de partijen gebruiken wensen tijdens een procedure moeten kunnen worden beoordeeld en besproken door de tegenpartij zodat het recht op verdediging en dus het contradictoir debat verzekerd is.¹⁵⁷

Zo bepaalt het Gerechtelijk Wetboek ondermeer in artikel 736 dat de partijen '*hun stukken aan elkaar moeten mededelen, alvorens er gebruik van te maken; anders wordt de rechtspleging ambtshalve geschorst*'.¹⁵⁸ De eiser moet deze mededeling doen binnen acht dagen na de inleiding

¹⁵⁷ P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 269.

¹⁵⁸ Art. 736, eerste lid Ger. W.; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 269.

van de zaak en de verweerder wanneer hij zijn conclusies overlegt.¹⁵⁹ Alle memories, nota's of stukken die niet ten laatste met de conclusies of voor de sluiting van de debatten zijn overgelegd, worden uit de debatten geweerd.¹⁶⁰ De stukken dienen te worden opgelijst en bij wijze van inventaris bij de conclusie worden gevoegd.¹⁶¹

Op de administratieve dienst van de rechtbank, de griffie, worden deze stukken neergelegd, afschriften van akten en stukken verkregen en geschiedt de kennisgeving aan de procespartijen evenals aan hun eventuele procesvertegenwoordigers of aan derden.¹⁶² De hoofdgriffier is tegenover de partijen verantwoordelijk voor overgelegde stukken.¹⁶³ Nochtans kan de mededeling van stukken ook 'in der minne' gebeuren, wat vaak het geval zal zijn.¹⁶⁴

Voor wat de gedwongen overlegging van stukken betreft, is elke procespartij 'er toe gehouden alle relevante informatie en stukken te verstrekken over de onderwerpen die de tegenpartij aanmerkt'.¹⁶⁵ Ook deze overlegging gebeurt ter griffie en dit minstens vijftien dagen voor het plaatsvinden van de zitting.¹⁶⁶

37. De conclusies vervolgens bevatten ondermeer de naam en woonplaats van de partijen, het rolnummer van de zaak, een uiteenzetting van de feiten, de aanspraken van de partijen, een opsomming van de middelen die worden ingeroepen ter ondersteuning van de vordering en het verweer, etc.¹⁶⁷ Ook voor het neerleggen van de conclusies, leggen partijen het origineel neer of zenden zij dit toe aan de griffie.¹⁶⁸ Op hetzelfde moment dienen ze ook deze conclusies aan de tegenpartij of zijn of haar vertegenwoordiging toe te zenden.¹⁶⁹ De neerlegging geldt als betekening en is doorslaggevend voor het bepalen van de tijdigheid ervan.¹⁷⁰

2.3.1.1.2 Kennisgeving van de kalender en de rechtsdag

38. Artikel 747 Gerechtelijk Wetboek bepaalt de kalenderregeling en dit zowel voor de minnelijke regeling op gezamenlijk verzoek van de partijen of door 'middel van verwisselende, overeenstemmende opmerkingen', als voor de rechterlijke regeling waartoe de rechter ambtshalve verplicht is.¹⁷¹ De kalender wordt ter kennis gebracht van de partijen bij gewone brief. In geval van

¹⁵⁹ Art. 736, tweede lid Ger. W.

¹⁶⁰ Art. 740 Ger. W.; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 269.

¹⁶¹ Art. 737, tweede lid Ger.W.; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 270.

¹⁶² Art. 737, eerste lid Ger. W.; Art. 46 § 2 Ger. W.; J. LAENENS, K. BROECKX, D. SCHEERS en P. THIRIAR, *Handboek gerechtelijk recht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 201; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 271-272.

¹⁶³ Art. 165 Ger. W.; J. LAENENS, K. BROECKX, D. SCHEERS en P. THIRIAR, *Handboek gerechtelijk recht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 205.

¹⁶⁴ Art. 737, tweede lid Ger. W.; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 270.

¹⁶⁵ Art. 871 ev. Ger.W.; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 271.

¹⁶⁶ P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 272.

¹⁶⁷ Art. 743-744 Ger. W.

¹⁶⁸ Art. 742 Ger. W.; D. MOUGENOT, "Quelques plumes de phénix... Réflexions sur l'entrée en vigueur de certaines dispositions des lois sur la procédure électronique", *JT* nr. 26, 2013, 492.

¹⁶⁹ Art. 745 Ger. W.

¹⁷⁰ Art. 746 Ger.W.; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 275.

¹⁷¹ Art. 747 §1 en §2 Ger.W.; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 276-277.

verstek wordt de kalender ter kennis gebracht bij gerechtsbrief. De kalender bevat de datum waarop 'de conclusies ter griffie moeten worden neergelegd en toegezonden aan de andere partij'.¹⁷² Laattijdige conclusies worden in principe door de rechter ambtshalve uit de debatten geweerd. De rechter kan nieuwe conclusietermijnen bepalen ingeval van ontdekking van nieuwe en terzake dienende stukken of feiten, mits de betrokken partij daartoe een verzoek doet ten laatste dertig dagen voor de rechtsdag.¹⁷³ Bijkomende conclusies zijn wel mogelijk indien de tegenpartij hiermee instemt.¹⁷⁴

39. De rechtsdag maakt eveneens deel uit van de kalender van ingereedheidbrenging en wordt door de griffier, bij gewone brief, ter kennis gebracht van de partijen en hun advocaten. Bij gebrek aan een kalender, bijvoorbeeld wanneer gekozen is voor de 'vrije ingereedheidbrenging', wordt de rechtsdag bepaald op basis van artikel 750 Gerechtelijk Wetboek.¹⁷⁵

2.3.1.1.3 Kennisgeving van de vonnissen

40. Een vonnis wordt in beginsel officieel ter kennis gebracht door betekening bij gerechtsdeurwaardersexploot. Deze betekening is niet verplicht, maar is wel vereist voor de tenuitvoerlegging van de beslissing.¹⁷⁶ Vanaf de betekening begint eveneens de termijn voor de aanwending van rechtsmiddelen te lopen.¹⁷⁷ Ook een 'fictieve' betekening aan de procureur des Konings is mogelijk, indien er geen kennis is van woonplaats, gekozen woonplaats of werkelijke verblijfplaats.¹⁷⁸

Het vonnis kan ook ter kennis worden gebracht door een gerechtsbrief verzonden door de griffie, maar dit is eerder uitzonderlijk.¹⁷⁹

2.3.1.2 Digitalisering

2.3.1.2.1 eBox

41. In België wordt er sinds 2012 gewerkt met JustX, een justitiële kruispuntbank, enigszins analoog aan deze van de FOD Sociale Zekerheid.¹⁸⁰ Niet alleen kunnen gebruikers – de actoren van justitie, zoals de magistraten, griffiers en advocaten - informatie ontvangen, maar ook zelf verzenden. De kruispuntbank legt een verbinding tussen de verschillende justitiedatabanken door gegevens op te vragen aan andere databanken om zo alles te centraliseren.¹⁸¹ Hierbij houdt het

¹⁷² Art. 747 § 2 Ger.W.; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 278.

¹⁷³ Art. 748 §2 Ger. W.; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 279.

¹⁷⁴ Art. 748 §1 Ger. W.; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 279.

¹⁷⁵ Art. 750 Ger. W.; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 284.

¹⁷⁶ Art. 1495, eerste lid Ger. W.; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 295 en 297.

¹⁷⁷ Art. 57 Ger. W.

¹⁷⁸ Art. 40 Ger. W.; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 295.

¹⁷⁹ Bijvoorbeeld in de gevallen bepaald in de artikelen 792, 1048, 1051, etc. Ger. W.; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 295.

¹⁸⁰ R. BOONE, "2020: streefdatum voor een moderne justitie", *Juristenkrant* nr. 290, 2014, 10.

¹⁸¹ R. BOONE, "2020: streefdatum voor een moderne justitie", *Juristenkrant* nr. 290, 2014, 10.

systeem bij wie toegang heeft tot wat –toegangsrechten worden bepaald- en wie welke documenten heeft ingekeken, via de logbestanden. Identificatie van de gebruiker is noodzakelijk omdat sommige documenten niet toegankelijk zijn voor iedereen. De kruispuntbank zorgt ook steeds dat de nodige actoren beschikken over de nodige en noodzakelijke informatie.¹⁸² JustX is dus een belangrijke stap vooruit op het vlak van digitalisering en elektronische procesvoering. Nadeel van dit systeem is echter dat de griffie bereid moet zijn om dubbel werk te leveren. De griffie moet namelijk alles ingeven in MaCh, de applicatie die nu door de rechtbanken dient gebruikt te worden, en vervolgens eveneens in de applicatie ontwikkeld door de balie.¹⁸³ Oorzaak hiervoor dient gezocht in de veelheid van systemen die bestaan en het feit dat deze systemen nog onvoldoende, of zelfs niet met elkaar (kunnen) communiceren.¹⁸⁴

42. In 2015 kwam de oplossing, toen België met de wet van 19 oktober 2015, de zogenaamde Potpourri I-wet, in het Gerechtelijk Wetboek artikel 32ter in voerde.¹⁸⁵ In artikel 32ter lid 1 Gerechtelijk Wetboek valt te lezen: *'Elke kennisgeving of mededeling aan of neerlegging bij de hoven of rechtbanken, het openbaar ministerie of diensten die afhangen van de rechterlijke macht, met inbegrip van de griffies en parketsecretariaten, of elke kennisgeving of mededeling aan een advocaat, een gerechtsdeurwaarder of een notaris, door de hoven of rechtbanken, het openbaar ministerie of diensten die afhangen van de rechterlijke macht, met inbegrip van de griffies en parketsecretariaten, of door een advocaat, een gerechtsdeurwaarder of een notaris, kan gebeuren door middel van het informaticasysteem van Justitie dat door de Koning wordt aangewezen.'*¹⁸⁶

In de parlementaire voorbereidingen van de Potpourri I-wet valt te lezen dat de invoering van deze wet beoogt het burgerlijk proces aan te passen aan de noden van deze tijd om zodanig de procedures sneller en efficiënter te laten verlopen zonder dat de kwaliteit van de rechtsbedeling vermindert. Deze aanpassing van het burgerlijk procesrecht heeft als doel dat justitie zich kan focussen op haar kerntaken en het aantal procedures kunnen verminderen. Er worden ondermeer verschillende maatregelen genomen om burgerlijke procedures eenvoudiger te maken: een aanpassing van de regels rond vormgebreken, een eenvoudigere motivering, de focus op de essentie in geval van verstek, een beperking van de tussenkomst van het Openbaar Ministerie, een veralgemening van de alleen zetelende rechter en de informatisering van de communicatie binnen justitie. De wijzigingen worden doorgevoerd zonder afbreuk te doen aan de rechten van de partijen, maar wel vanuit de idee dat een procedure geen doel op zich is, *'doch slechts een*

¹⁸² R. BOONE, "Er is geen blauwdruk voor de informatisering van Justitie", *Juristenkrant* nr. 263, 2013, 8.

¹⁸³ FOD JUSTITIE, *Stand van zaken informatisering justitie*, http://justice.belgium.be/fr/nouvelles/communiqués_de_presse/news_pers_2011-01-12_1; R. BOONE, "2020: streefdatum voor een moderne justitie", *Juristenkrant* nr. 290, 2014, 10.

¹⁸⁴ R. BOONE, "Er is geen blauwdruk voor de informatisering van Justitie", *Juristenkrant* nr. 263, 2013, 9; X., "Help de helpdesk", *Juristenkrant* nr. 233, 2011, 14.

¹⁸⁵ Art. 3 Wet van 19 oktober 2015 houdende wijziging van het burgerlijk procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie (Potpourri I-wet); M. CASTERMANS, *Potpourri I: hervormingen m.b.t. de burgerlijke rechtspleging*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2016, 16; U. CERULUS, "Nieuwe wetgeving" in W. PINTENS en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2016*, Brugge, die Keure, 2016, 126.

¹⁸⁶ Art. 32ter lid 1 Gerechtelijk Wetboek; J. VANDENSCHUREN, "Dépôt des conclusions par courrier électronique ou télécopie", *JT* nr. 40, 2016, 729.

hulpmiddel van de rechtsstaat, ter vrijwaring van subjectieve rechten.¹⁸⁷ In het kader van het justitieplan werd aangekondigd om op thematische wijze te werk te gaan.¹⁸⁸

Er wordt onder andere aangehaald dat er naast een werklaster- en kostenverlaging binnen justitie ook nood is aan een snelle en veilige elektronische communicatie. De verzendingen, neerleggingen en mededeling van stukken en andere gerechtelijke documenten kosten immers zeer veel tijd en geld. De overstap naar elektronische verzending drong zich dan ook op.¹⁸⁹ Tot in 2015 ontbrak er een duidelijk juridisch kader en de technologische middelen om deze elektronische communicatie mogelijk te maken. Artikel 3 van de Potpourri I-wet creëert deze juridische basis.¹⁹⁰ Door de invoering van dit artikel tracht men tegemoet te komen aan de nood aan veilige communicatie, via elektronische middelen. In artikel 32ter lid 2 van het Gerechtelijk Wetboek voorziet men dat de Koning nadere regels *'van dat informaticasysteem, waarbij de vertrouwelijkheid en effectiviteit van de communicatie worden verzekerd'* zal bepalen.¹⁹¹ Hiervoor werd het KB van 16 juni 2016 opgesteld.¹⁹² De artikelen 2-5 betreffen de toepassing van het e-Box systeem. De verwijzing in de wet naar de term *'het informaticasysteem van justitie'* is uit voorzorg omdat IT-systemen permanent wijzigen. Dit laat toe om tegemoet te komen aan de actuele technologische nood binnen Justitie met de mogelijkheid om steeds de meest geavanceerde technologie in de plaats te stellen van de gekozen systemen of er aan toe te voegen, zonder de regelgeving te moeten aanpassen.¹⁹³

43. Naast het e-Deposit systeem, dat hierna nog besproken zal worden, waarbij conclusies en stukken digitaal kunnen worden neerlegd, is e-Box het technologische systeem voor kennisgevingen en mededelingen.¹⁹⁴ E-box is een eerste stap naar elektronische communicatie en kan worden omschreven als een elektronische postbus. Momenteel wordt het e-Box systeem echter enkel gebruikt om documenten elektronisch door te sturen naar de vredege rechten.¹⁹⁵

Het systeem geldt voor alle instanties van justitie, in het bijzonder de gerechtelijke instanties, inclusief het Openbaar Ministerie, de griffies, de parketsecretariaten, de advocaten, de

¹⁸⁷ P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 34.

¹⁸⁸ Wetsontwerp houdende wijziging van het burgerlijk procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr.1219/001; Advies van de Nationale arbeidsraad nr. 1995 bij het wetsontwerp houdende wijziging van het burgerlijk procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr.1219/003; P. VAN ORSHOVEN, "Uitleiding" in B. ALLEMEERSCH en P. Taelman (eds.), *De hervorming van de burgerlijke rechtspleging door Potpourri I*, Brugge, die Keure, 2016, 151.

¹⁸⁹ Wetsontwerp houdende wijziging van het burgerlijke procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* 2014-15, nr. 1219/005; M. CASTERMANS, *Potpourri I: hervormingen m.b.t. de burgerlijke rechtspleging*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2016, 16.

¹⁹⁰ Wetsontwerp houdende wijziging van het burgerlijk procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr.1219/001; U. CERULUS, "Nieuwe wetgeving" in W. PINTENS en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2016*, Brugge, die Keure, 2016, 126.

¹⁹¹ Art. 32ter lid 2 Gerechtelijk Wetboek.

¹⁹² KB van 16 juni 2016; J. VANDENSCHUREN, "Dépôt des conclusions par courrier électronique ou télécopie", *JT* nr. 40, 2016, 730; P. Taelman, "Potpourri en het notariaat" in A. WYLLEMAN (ed.), *Rechtskroniek voor het notariaat deel 29*, Brugge, die Keure, 2016, 54.

¹⁹³ Wetsontwerp houdende wijziging van het burgerlijk procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr.1219/001; U. CERULUS, "Nieuwe wetgeving" in W. PINTENS en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2016*, Brugge, die Keure, 2016, 126.

¹⁹⁴ X., "E-deposit", *Juristenkrant* nr. 303, 2015, 14; X., "E-box en E-deposit", *NJW* nr. 346, 2016, 571; L. BOVÉ, *Geens zet door met digitaliseren justitie*, www.koengeens.be/news/2016/01/06/geens-zet-door-met-digitaliseren-justitie.

¹⁹⁵ Art. 1 MB van 20 juni 2016; I. VOGELAERE, *E-box en e-deposit binnenkort van start*, www.legalworld.be/legalworld/E-box-en-e-deposit-binnenkort-van-start.html?LangType=2067; X., "Verder digitaliseren", *Juristenkrant* nr. 332, 2016, 18.

gerechtsdeurwaarders en de notarissen.¹⁹⁶ Het nieuw ingevoerde artikel creëert dus nog geen wettelijke basis voor een volledige elektronische procedure, maar slechts voor de elektronische communicatie tussen de genoemde actoren van justitie.¹⁹⁷ De wetgever haalt aan dat, aangezien het enkel gaat om een elektronisch communicatieplatform voor de professionele actoren, en de mogelijkheid het gebruik daarvan verplicht te maken, de burger uiteraard niet mee is opgenomen in het artikel.¹⁹⁸ Minister Geens stelt hierbij nog dat particuliere rechtzoekenden, burgers die optreden zonder bijstand van een advocaat, pas toegang zullen krijgen tot het e-Box systeem wanneer de absolute veiligheid ervan gegarandeerd kan worden. Voorlopig blijft het gebruik dus beperkt tot de professionele gebruikers.¹⁹⁹

De partij die voor de bijstand van een advocaat kiest, wordt automatisch geacht woonplaats te kiezen bij deze advocaat. Dit systeem heeft het voordeel dat de griffie zich kan beperken tot de door het Gerechtelijk Wetboek voorgeschreven brief aan de advocaat. Zodra het e-Box systeem operationeel is, zal de papieren brief bijgevolg overbodig worden.²⁰⁰ Communicatie verzonden via e-Box heeft dezelfde draagkracht als een aangetekende brief.²⁰¹ Het systeem verzekert de oorsprong en de betrouwbaarheid van de inhoud van het document. Zowel de afzender en de bestemming, als het moment van verzending en ontvangst worden vastgesteld. Als het document is aangekomen wordt er automatisch een ontvangstbevestiging gegenereerd.²⁰² De meldingen van de status 'verzonden' of 'ontvangen' gelden respectievelijk als verzendbewijs in hoofde van de afzender of als ontvangstbewijs in hoofde van zowel de afzender als de bestemming.²⁰³ De server bewaart alle gegevens voor dertig jaar, tenzij een langere termijn wordt bepaald.²⁰⁴ In geval van disfunctioneren van de e-Box wordt een systeemfout gemeld aan de afzender. De registratie van de tijdstippen waarop systeemfouten optreden, geldt als bewijs dat men verhinderd was iets te verzenden of ontvangen en kan worden ingeroepen als overmacht.²⁰⁵

Tegen de invoering van het e-box systeem kwam verzet, aangezien hierdoor het reeds bestaande initiatief DIPLAD -het digitaal platform voor advocaten- aan de kant geschoven werd. DIPLAD kwam er ook om de communicatie met justitie te realiseren. E-Box heeft echter een opstartkost

¹⁹⁶ S. BIELEN en W. MARNEFFE, "Digitalisering van de rechtspleging: de perceptie van Vlaamse advocaten", *RW* nr. 35, 2015-2016, 1365 en 1373; NOTARIUS, *Het notariaat sluit partnerschap met FOD Justitie inzake ICT*, <https://enotariusnl.be/2016/06/23/het-notariaat-sluit-partnerschap-met-fod-justitie-inzake-ict/>; X., *Digitalisering justitie stap dichterbij met e-box*, www.onlineadvocaat.be/artikels/digitalisering-justitie-stap-dichterbij-met-e-box/; Wetsontwerp houdende wijziging van het burgerlijk procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr.1219/001.

¹⁹⁷ P. TAELEMAN, "Potpourri en het notariaat" in A. WYLLEMAN (ed.), *Rechtskroniek voor het notariaat deel 29*, Brugge, die Keure, 2016, 53.

¹⁹⁸ Wetsontwerp houdende wijziging van het burgerlijk procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr.1219/001.

¹⁹⁹ Wetsontwerp houdende wijziging van het burgerlijke procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* 2014-15, nr. 1219/005.

²⁰⁰ Wetsontwerp houdende wijziging van het burgerlijke procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* 2014-15, nr. 1219/005; M. CASTERMANS, *Potpourri I: hervormingen m.b.t. de burgerlijke rechtspleging*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2016, 17.

²⁰¹ S. BIELEN en W. MARNEFFE, "Digitalisering van de rechtspleging: de perceptie van Vlaamse advocaten", *RW* nr. 35, 2015-2016, 1374; M.E. STORME, "Het verrichten van rechtshandelingen door middel van nieuwe telecommunicatiemiddelen: de nieuwe wetsbepalingen ingekaderd in de algemene leer van de kennisgeving", *RW* nr. 13, 2001, 447; X., "Verder digitaliseren", *Juristenkrant* nr. 332, 2016, 18.

²⁰² X., "Versnelling hoger? ICT-plannen bij Justitie", *Juristenkrant* nr. 312, 2015, 14.

²⁰³ Art. 4 KB 16 juni 2016; X., "E-box en E-deposit", *NJW* nr. 346, 2016, 571.

²⁰⁴ Art. 3 KB 16 juni 2016; I. VOGELAERE, *E-box en e-deposit binnenkort van start*, www.legalworld.be/legalworld/E-box-en-e-deposit-binnenkort-van-start.html?LangType=2067; X., "E-box en E-deposit", *NJW* nr. 346, 2016, 571.

²⁰⁵ Art. 5 KB 16 juni 2016; Verslag aan de Koning Art. 3 KB 16 juni 2016.

van 600.000 euro, wat te verwaarlozen is met de jaarlijkse besparing van 10.000.000 euro. De invoering van e-box kreeg dus zeker de voorkeur, aangezien de integratie van het baliesysteem DIPLAD een veel hogere kostprijs zou kennen.²⁰⁶

44. Het vooral de bedoeling van minister Koen Geens om op korte termijn, in 2015 en 2016, elektronische communicatie te realiseren. Hierbij werd er vooral gefocust op de toepassing en afwerking van reeds bestaande projecten. E-box is in 2015 ingevoerd voor justitie en laat advocaten, gerechtsdeurwaarders en notarissen, evenals alle gerechtelijke instanties, toe om elektronisch te communiceren. Voorlopig bestaan beide manieren van communicatie, elektronisch of op papier, nog, maar naar de toekomst toe is het de bedoeling enkel via elektronische weg te communiceren. Uitzonderingen op deze regel kunnen natuurlijk altijd gemaakt worden.²⁰⁷ Ook VAJA²⁰⁸ werd reeds eerder opgericht, en zal hieronder nog besproken worden, maar moet nog verder worden uitgewerkt. In samenwerking met het e-Box project is het uiteindelijk doel om kopieën en afschiften van vonnissen en arresten aan advocaten, notarissen en gerechtsdeurwaarder elektronisch af te leveren.²⁰⁹ In een recente beleidsnota kondigt Minister van Justitie Geens aan dat tegen eind 2017 aan de korte termijn doelstellingen voldaan zal zijn.²¹⁰ Ondertussen worden met de introductie van het huidige e-Box platform reeds aanzienlijke besparingen gerealiseerd en hebben alle actoren van Justitie eindelijk de mogelijkheid om de weg van de elektronische communicatie in te slaan en van de voordelen hiervan te genieten.²¹¹

45. Vermeldenswaardig is tevens het feit dat vanaf februari 2017 ruim 6.000 nieuwe laptops werden verdeeld onder het gerechtspersoneel. Deze laptops zijn beter beveiligd en wat nieuw is, is dat magistraten, griffiers en andere personeelsleden van justitie voortaan *'over heel het land met elkaar via videoconferenties zullen kunnen vergaderen en dossiers bespreken'*. De voorgaande computers en laptops hadden volgens minister Geens niet eens een ingebouwde camera. De nieuwe laptops zijn daarentegen standaard uitgerust met 'Skype for Business'. Deze videotoepping is de voorbije maanden *'al uitgetest in verschillende rechtbanken van koophandel, zoals die van Antwerpen, Mechelen, Turnhout en Hasselt'*.²¹²

2.3.1.2.2 eDeposit

46. Voor wat het indienen van processtukken in België betreft, bracht het e-Deposit project een oplossing. E-Deposit kende zijn opkomst in 2015 en maakt het mogelijk om conclusies, memories

²⁰⁶ L. BOVÉ, *Geens zet door met digitaliseren justitie*, www.koengeens.be/news/2016/01/06/geens-zet-door-met-digitaliseren-justitie; X., *Digitalisering justitie stap dichterbij met e-box*, www.onlineadvocaat.be/artikels/digitalisering-justitie-stap-dichterbij-met-e-box/.

²⁰⁷ K. GEENS, *Justitieplan: een efficiëntere justitie voor meer rechtvaardigheid*, http://cdn.nimbu.io/s/1jn2gqe/assets/Plan_justitie_18maart_NL.pdf, 91.

²⁰⁸ De afkorting VAJA staat voor 'vonnissen arresten / jugement des arrêts'.

²⁰⁹ K. GEENS, *Justitieplan: een efficiëntere justitie voor meer rechtvaardigheid*, http://cdn.nimbu.io/s/1jn2gqe/assets/Plan_justitie_18maart_NL.pdf, 92; X., "Meer mailen", *Juristenkrant* nr. 318, 2015, 14; L. BOVÉ, *Rechtszaken en vonnissen in 2017 eindelijk digitaal*, www.koengeens.be/news/2016/11/10/rechtszaken-en-vonnissen-in-2017-eindelijk-digitaal.

²¹⁰ L. BOVÉ, *Rechtszaken en vonnissen in 2017 eindelijk digitaal*, www.koengeens.be/news/2016/11/10/rechtszaken-en-vonnissen-in-2017-eindelijk-digitaal.

²¹¹ Wetsontwerp houdende wijziging van het burgerlijk procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr.1219/001.

²¹² L. BOVÉ, *Justitie maakt digitale inhaalbeweging*, www.koengeens.be/news/2017/02/17/justitie-maakt-digitale-inhaalbeweging.

en stukken in een zaak neer te leggen door deze op te laden via het beveiligde e-Deposit systeem, dat door de Federale Overheidsdienst Justitie ter beschikking wordt gesteld via hun website.²¹³

Het Hof van beroep van Antwerpen kende sinds 2013 reeds een redelijk gelijkaardig systeem waarbij advocaten conclusies via email konden doorsturen.²¹⁴ Deze mogelijkheid kwam er door de regels bepaald in het protocol dat op 4 januari 2013 werd ondertekend en vermeldt: "In afwachting dat art. 32 bis van het gerechtelijk wetboek in werking treedt, kunnen de in de artikelen 742 en 756 van het gerechtelijk wetboek bedoelde conclusies en stukken naar de griffie van het Hof van beroep te Antwerpen en naar de griffie van het Arbeidshof te Antwerpen onder bepaalde voorwaarden – dewelke omschreven staan in het protocol - reeds met ingang van 1 maart 2013 per e-mail worden toegezonden."²¹⁵ Zo moet de toezending aan de griffie gebeuren op een uniek e-mailadres speciaal hiervoor bestemd. De afzender kan hierbij uitdrukkelijk verzoeken om een ontvangstbevestiging te ontvangen. De elektronische ontvangstbevestiging geldt dan als bewijs van de verzending en het tijdstip waarop dit is gebeurd. Het verzenden van conclusies via email gebeurt echter op risico van de verzender en de griffie draagt geen verantwoordelijkheid voor eventuele onderbrekingen, defecten of storingen aan het elektronisch communicatiemiddel.²¹⁶ Wanneer de neerlegging voor een bepaalde eindtermijn moet gebeuren, moet deze gebeuren voor het sluitingsuur van de griffie aangezien de griffie deze inzendingen via email manueel nog moet verwerken.²¹⁷ Ook mogen geïnventariseerde en genummerde stukkenbundels via email worden verzonden onder vorm van een digitale kopie, op voorwaarde dat originelen tijdens de pleidooien worden neergelegd.²¹⁸

Volgens de wetgever is het gebruik van loutere e-mailapplicaties echter geen afdoende oplossing, omdat het geen oplossing biedt voor de authenticatie van de verzenders en ontvangers van de e-mail bij de juridische actoren. Er is nood aan een eenduidig elektronisch adres waarop een ontvanger of geadresseerde geacht wordt zijn mededeling, kennisgeving of neerlegging te ontvangen alsook een garantie omtrent de identiteit van de verzender.²¹⁹

²¹³ Art. 6 KB 16 juni 2016; X., "Versnelling hoger? ICT-plannen bij Justitie", *Juristenkrant* nr. 312, 2015, 14; S. VOET, "Elektronische griffie permanent open", *RW* nr. 26, 2015-2016, 1002; FOD JUSTITIE, *e-Deposit: het neerleggen van stukken*, <https://e-services.just.fgov.be/edeposit/nl/BE/login>; X., "Verder digitaliseren", *Juristenkrant* nr. 332, 2016, 18; R. BOONE, "College stelt overkoepelende website voor hoven en rechtbanken voor", *Juristenkrant* nr. 326, 2016, 4; S. BIELEN en W. MARNEFFE, "Digitalisering van de rechtspleging: de perceptie van Vlaamse advocaten", *RW* nr. 35, 2015-2016, 1365; L. MAES, *L'année écoulée a été marquée par l'informatisation*, www.avocatsnet.be/videos/lanne-coule-a-t-marque-par-linformatisation/a4873; K. VERCRAEYE, *3 tips voor digitale advocatuur*, www.advocatennet.be/videos/3-tips-voor-digitale-advocatuur/a4716; L. BOVÉ, *Justitie lukt doorbraak om papiermolen vaarwel te zeggen*, www.koengeens.be/news/2017/03/01/justitie-lukt-doorbraak-om-papiermolen-vaarwel-te-zeggen.

²¹⁴ R. BOONE, "Er is geen blauwdruk voor de informatisering van Justitie", *Juristenkrant* nr. 263, 2013, 8; A. KEEREMAN, "Negen maanden conclusies mailen: succes met een 'maar'", *Juristenkrant* nr. 279, 2013, 7; B. PONET en H. LAMON, "Mailen naar de griffie", *Juristenkrant* nr. 262, 2013, 11; B. PONET en H. LAMON, "Dagboek van een nieuwe justitie: een nieuw jaar, vol nieuwe moed", *Juristenkrant* nr. 301, 2015, 11.

²¹⁵ Art. 1.1 Protocol 4 januari 2013 over elektronische communicatie met de griffie; B. PONET en H. LAMON, "Mailen naar de griffie", *Juristenkrant* nr. 262, 2013, 11.

²¹⁶ Art. 1.2 Protocol elektronische communicatie met de griffie.

²¹⁷ Art. 1.3 Protocol elektronische communicatie met de griffie; B. PONET en H. LAMON, "Mailen naar de griffie", *Juristenkrant* nr. 262, 2013, 11.

²¹⁸ Art. 3.1 Protocol elektronische communicatie met de griffie.

²¹⁹ Wetsontwerp houdende wijziging van het burgerlijk procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr.1219/001.

E-Deposit is dus de modernere versie daarvan en wordt tegenwoordig in meerdere hoven toegepast.²²⁰

47. Het e-Deposit project kon gezien worden als een toepassing van de mogelijkheid geboden in artikel 32bis Gerechtelijk wetboek, dat reeds eerder ter sprake kwam bij de bespreking van de invoering van de Phenix-wetten.²²¹ Dit artikel stelt dat *'de neerlegging of mededeling bij gewone brief of bij aangetekende brief geldig kunnen geschieden via elektronische weg'*.²²²

Verder speelt artikel 863 Gerechtelijk Wetboek hier een belangrijke rol. Het artikel bepaalt, zoals ook al eerder vermeld, dat een procedurestuk dat ondertekend moet worden nu ook per email of per fax kan worden toegezonden aan de griffie.²²³ Wanneer de handtekening zou ontbreken, wordt pas tot nietigheid besloten indien de ondertekening niet wordt geregulariseerd ter zitting of binnen een door de rechter bepaalde termijn.²²⁴ Deze bepaling biedt de partijen dus de mogelijkheid om de *'onregelmatigheid van een proceshandeling wegens het vormgebrek dat erin bestaat dat de akte niet is ondertekend op de zitting te regulariseren'*.²²⁵ Dit artikel was reeds ingevoegd in het Gerechtelijk Wetboek door de wet van 20 oktober 2000 tot invoering van het gebruik van telecommunicatiemiddelen en van de elektronische handtekening in de gerechtelijke en buitengerechtelijke procedure. Het artikel trad echter pas 12 jaar later in werking en dit dankzij artikel 16 van de wet van 31 december 2012²²⁶ en werd vervolgens toegepast bij het implementeren van het e-Deposit systeem bij de hoven van beroep en de arbeidshoven.²²⁷ Ook

²²⁰ I. VOGELAERE, *E-box en e-deposit binnenkort van start*, www.legalworld.be/legalworld/E-box-en-e-deposit-binnenkort-van-start.html?LangType=2067; X., "E-deposit", *Juristenkrant* nr. 303, 2015, 14; S. BIELEN en W. MARNEFFE, "Digitalisering van de rechtspleging: de perceptie van Vlaamse advocaten", *RW* nr. 35, 2015-2016, 1370; K. VERSTREPEN, *Hof van Beroep Antwerpen stuurt digitale kopie van arresten naar advocaten*, www.advocatennet.be/videos/hof-van-beroep-antwerpen-stuurt-digitale-kopie-van-arresten-naar-advocaten/a4319.

²²¹ S. BIELEN en W. MARNEFFE, "Digitalisering van de rechtspleging: de perceptie van Vlaamse advocaten", *RW* nr. 35, 2015-2016, 1370.

²²² Art. 32bis Gerechtelijk Wetboek; M.E. STORME, "Het verrichten van rechtshandelingen door middel van nieuwe telecommunicatiemiddelen : de nieuwe wetsbepalingen ingekaderd in de algemene leer van de kennisgeving", *RW* nr. 13, 2001, 446.

²²³ D. SCHEERS, "E-Justitie: een eerste aanzet", *Juristenkrant* nr. 22, 2001, 6; B. PONENT en H. LAMON, "Mailen naar de griffie", *Juristenkrant* nr. 262, 2013, 11.

²²⁴ Art. 863 Gerechtelijk Wetboek; R. BOONE, "Er is geen blauwdruk voor de informatisering van Justitie", *Juristenkrant* nr. 263, 2013, 9; D. SCHEERS en P. THIRIAR, "De moeilijke weg naar een elektronisch dossier. Nieuwe procedureregels vanaf 1 januari 2013", *RW* nr. 31, 2012-2013, 1237 en 1239; D. SCHEERS, "Spreken is zilver, schrijven is goud" in J. VAN DONINCK en L. VAN DEN HOLLE, *civiel procesrecht vandaag en morgen*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 70; M.E. STORME, "Het verrichten van rechtshandelingen door middel van nieuwe telecommunicatiemiddelen: de nieuwe wetsbepalingen ingekaderd in de algemene leer van de kennisgeving", *RW* nr. 13, 2001, 447; X., *De vervangende confrater*, http://justitie.belgium.be/sites/default/files/downloads/e-deposit_-_de_vervangende_confrater.pdf.

²²⁵ B. VANLERBERGHE, "Het recht op toegang tot de rechter zoals gewaarborgd door artikel 6.1 EVRM. Algemene beginselen in het gerechtelijk recht" in A. VAN OEVELEN, J. ROZIE en S. RUTTEN (eds.), *Recht op toegang tot de rechter*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 35; D. MOUGENOT, "Quelques plumes de phénix... Réflexions sur l'entrée en vigueur de certaines dispositions des lois sur la procédure électronique", *JT* nr. 26, 2013, 494.

²²⁶ Artikel 16 van deze wet paste namelijk de datum van inwerkingtreding van bepaalde artikelen in de Phenix II-wet aan door de wijziging van artikel 39 en zorgde daarmee voor de inwerkingtreding van artikel 863 Gerechtelijk Wetboek.

²²⁷ Wet van 31 december 2012 houdende diverse bepalingen betreffende justitie; K. VERCRAEYE, *3 tips voor digitale advocatuur*, www.advocatennet.be/videos/3-tips-voor-digitale-advocatuur/a4716; FOD JUSTITIE, *e-Deposit*, http://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/e-services/e-deposit/; X., *De vervangende confrater*, http://justitie.belgium.be/sites/default/files/downloads/e-deposit_-_de_vervangende_confrater.pdf.

voor de rechtbank van Koophandel is het systeem intussen in werking getreden.²²⁸ De andere rechtbanken zullen nog volgen.²²⁹

Ondertussen blijkt echter dat sinds december 2016 een deel artikelen van de Phenix II-wet zijn opgeheven en de Phenix III-wet, die artikel 32bis in het Gerechtelijk Wetboek invoerde, zelfs volledig is opgeheven. Dit betekent dat artikel 32bis Gerechtelijk Wetboek als gevolg hiervan zelf ook opgeheven en derhalve daarom niet langer beschouwd kan worden als basis voor de invoering van e-Deposit. Het artikel kan dus geen juridische grondslag bieden voor het e-Deposit systeem.

Artikel 3 van de Potpourri I-wet beidt evenwel deze juridische basis.²³⁰ Zowel het e-Box als het e-Deposit systeem hebben dus dezelfde juridische grondslag.²³¹ Zoals gezegd tracht men door de invoering van dit artikel tegemoet te komen aan de nood aan veilige communicatie, via elektronische middelen. Zoals eerder al vermeld, valt in artikel 32ter lid 2 van het Gerechtelijk Wetboek te lezen dat de Koning nadere regels 'van dat informaticasysteem, waarbij de betrouwbaarheid en effectiviteit van de communicatie worden verzekerd' zal bepalen.²³² Hiervoor werd het Koninklijk Besluit van 16 juni 2016 houdende de elektronische communicatie overeenkomstig artikel 32ter van het Gerechtelijk Wetboek opgesteld.²³³ De artikelen 6 tot en met 9 betreffen het e-Deposit systeem.

De wetgever benadrukte hierbij dat 'de uitwerking van de bepalingen in de Phenix-wetten die sinds 2013 in werking zijn getreden, behouden blijft. Hieronder bevinden zich wijzigingen die reeds werden aangebracht aan de artikelen 32, 52 en 863 van het Gerechtelijk Wetboek. De ratio legis voor die wijzigingen blijft gelden voor zover deze niet steunen op de ingebruikname van het informatiesysteem Phenix'.²³⁴ Artikel 863 Gerechtelijk Wetboek bleef daardoor wel ongewijzigd na de invoering van de Potpourri I-wet en kan daarom nog steeds toegepast worden.²³⁵

²²⁸ Art. 2 MB van 20 juni 2016 tot bepaling van de inwerkingstelling van het e-Box netwerk en het e-Deposit systeem, zoals bedoeld in artikel 10 van het koninklijk besluit van 16 juni 2016 houdende de elektronische communicatie overeenkomstig artikel 32ter van het Gerechtelijk Wetboek; J. VANDENSCHUREN, "Dépôt des conclusions par courrier électronique ou télécopie", *JT* nr. 40, 2016, 730; K. VERCRAEYE, *3 tips voor digitale advocatuur*, www.advocatennet.be/videos/3-tips-voor-digitale-advocatuur/a4716; X., *Digitalisering justitie stap dichterbij met e-box*, www.onlineadvocaat.be/artikels/digitalisering-justitie-stap-dichterbij-met-e-box/; FOD JUSTITIE, *e-Deposit*, http://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/e-services/e-deposit/.

²²⁹ R. BOONE, "College stelt overkoepelende website voor hoven en rechtbanken voor", *Juristenkrant* nr. 326, 2016, 4; S. BIELEN en W. MARNEFFE, "Digitalisering van de rechtspleging: de perceptie van Vlaamse advocaten", *RW* nr. 35, 2015-2016, 1365; B. PONET en H. LAMON, "Dagboek van een nieuwe justitie: een nieuw jaar, vol nieuwe moed", *Juristenkrant* nr. 301, 2015, 11.

²³⁰ Wetsontwerp houdende wijziging van het burgerlijk procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr.1219/001.

²³¹ U. CERULUS, "Nieuwe wetgeving" in W. PINTENS en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2016*, Brugge, die Keure, 2016, 126.

²³² Art. 32ter lid 2 Gerechtelijk Wetboek.

²³³ KB van 16 juni 2016; J. VANDENSCHUREN, "Dépôt des conclusions par courrier électronique ou télécopie", *JT* nr. 40, 2016, 730; U. CERULUS, "Nieuwe wetgeving" in W. PINTENS en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2016*, Brugge, die Keure, 2016, 126; P. TAELEMAN, "Potpourri en het notariaat" in A. WYLLEMAN (ed.), *Rechtskroniek voor het notariaat deel 29*, Brugge, die Keure, 2016, 54.

²³⁴ Amendementen bij het wetsontwerp tot wijziging van de rechtspositie van de gedetineerden en van het toezicht op de gevangenen en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.*, 2016-17, nr. 1986/002.

²³⁵ B. MAES, N. CLIJMANS, S. VAN SCHEL en P. VANLERSBERGHE, "Hervorming van de burgerlijke rechtspleging" in B. ALLEMEERSCH en P. TAELEMAN (eds.), *De hervorming van de burgerlijke rechtspleging door Potpourri I*, Brugge, die Keure, 2016, 95.

48. E-Deposit werkt via eID, de elektronische identificatie, een authenticatie, op basis van personen hun rijksregisternummer.²³⁶ Het enige dat je dus nodig hebt is een kaartlezer om je elektronische identiteitskaart te laten lezen.²³⁷ De kostprijs voor de partijen is bijgevolg haast nihil.²³⁸ Wanneer de stukken zijn toegevoegd aan het rechtsplegingsdossier, ontvangen de gebruikers er een bewijs van.²³⁹

Het in staat zijn om elektronisch documenten door te sturen moest een tijdsbesparing opleveren voor griffie en advocaten, aangezien er geen gebruik meer dient gemaakt te worden van brieven of faxen.²⁴⁰ Als het werk op de griffie vermindert, komt er voor de griffie ook meer tijd om de partijen in een zaak sneller een kopie van de uitspraak te bezorgen.²⁴¹

Een voordeel is ook dat op deze manier stukken nog doorgestuurd kunnen worden na 16u, dus na de openingsuren van de griffie.²⁴² De wet van 18 december 2015 wijzigt immers artikel 52 Gerechtelijk Wetboek, waardoor de elektronische neerlegging hierdoor 24u op 24u kan gebeuren.²⁴³ De enige voorwaarde is dat de proceshandeling vóór middernacht op de dag van het verstrijken van de termijn gesteld moet worden.²⁴⁴ Wanneer er een storing is van het elektronisch

²³⁶ X., "E-deposit", *Juristenkrant* nr. 303, 2015, 14; H. DE MEYER, *Digitalisering justitie: hoog tijd voor actie*, www.advocatennet.be/videos/digitalisering-justitie-hoog-tijd-voor-actie/a3970; FOD JUSTITIE, *e-Deposit*, http://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/e-services/e-deposit/; L. BOVÉ, *Justitie lukt doorbraak om papiermolen vaarwel te zeggen*, www.koengeens.be/news/2017/03/01/justitie-lukt-doorbraak-om-papiermolen-vaarwel-te-zeggen; B. PONET en H. LAMON, "Dagboek van een nieuwe justitie: een nieuw jaar, vol nieuwe moed", *Juristenkrant* nr. 301, 2015, 11.

²³⁷ X., *De vervangende confrater*, http://justitie.belgium.be/sites/default/files/downloads/e-deposit_-_de_vervangende_confrater.pdf.

²³⁸ D. GROOTJANS, *e-Deposit: wat kost het voor u als advocaat?*, www.advocatennet.be/videos/e-deposit-wat-kost-het-voor-u-als-advocaat/a4171.

²³⁹ Art. 8 KB 16 juni 2016; S. VOET, "Elektronische griffie permanent open", *RW* nr. 26, 2015-2016, 1002; S. BIELEN en W. MARNEFFE, "Digitalisering van de rechtspleging: de perceptie van Vlaamse advocaten", *RW* nr. 35, 2015-2016, 1370; FOD JUSTITIE, *e-Deposit*, http://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/e-services/e-deposit/.

²⁴⁰ K. VERSTREPEN, *Hof van Beroep Antwerpen stuurt digitale kopie van arresten naar advocaten*, www.advocatennet.be/videos/hof-van-beroep-antwerpen-stuurt-digitale-kopie-van-arresten-naar-advocaten/a4319; H. DE MEYER, *Digitalisering justitie: hoog tijd voor actie*, www.advocatennet.be/videos/digitalisering-justitie-hoog-tijd-voor-actie/a3970; FOD JUSTITIE, *e-Deposit*, http://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/e-services/e-deposit/.

²⁴¹ D. GROOTJANS, Volledige digitalisering justitie binnen handbereik. Mr. Dirk Grootjans roept confraters op om massaal gebruik te maken van e-Deposit, www.advocatennet.be/videos/volledige-digitalisering-justitie-binnen-handbereik-mr-dirk-grootjans-roept-confraters-op-om-massaal-gebruik-te-maken-van-e-deposit/a4175; K. VERCRAEYE, *3 tips voor digitale advocatuur*, www.advocatennet.be/videos/3-tips-voor-digitale-advocatuur/a4716; K. VERSTREPEN, *Hof van Beroep Antwerpen stuurt digitale kopie van arresten naar advocaten*, www.advocatennet.be/videos/hof-van-beroep-antwerpen-stuurt-digitale-kopie-van-arresten-naar-advocaten/a4319; D. GROOTJANS, *e-Deposit ontlast griffie, advocaten zullen sneller kopie vonnis ontvangen*, www.advocatennet.be/videos/e-deposit-ontlast-griffie-advocaten-zullen-sneller-kopie-vonniss-ontvangen/a4174; H. DE MEYER, *Digitalisering justitie: hoog tijd voor actie*, www.advocatennet.be/videos/digitalisering-justitie-hoog-tijd-voor-actie/a3970.

²⁴² Art. 52 lid 1 Gerechtelijk Wetboek; Wet van 18 december 2015 tot wijziging van de wetgeving met betrekking tot het elektronisch verrichten van akten buiten de openingsuren van de griffie; A. VANDERHAEGHEN, "Laattijdige neerlegging verzoekschrift ook buiten openingsuren griffie", *NJW* nr. 272, 2012, 769; M.E. STORME, "Het verrichten van rechtshandelingen door middel van nieuwe telecommunicatiemiddelen: de nieuwe wetsbepalingen ingekaderd in de algemene leer van de kennisgeving", *RW* nr. 13, 2001, 446; S. BIELEN en W. MARNEFFE, "Digitalisering van de rechtspleging: de perceptie van Vlaamse advocaten", *RW* nr. 35, 2015-2016, 1370; J. VANDENSCHUREN, "Dépôt des conclusions par courrier électronique ou télécopie", *JT* nr. 40, 2016, 729 en 731; FOD JUSTITIE, *e-Deposit*, http://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/e-services/e-deposit/.

²⁴³ S. VOET, "Elektronische griffie permanent open", *RW* nr. 26, 2015-2016, 1002; D. SCHEERS, "Spreken is zilver, schrijven is goud" in J. VAN DONINCK en L. VAN DEN HOLLE, *civiel procesrecht vandaag en morgen*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 69-70; M. CASTERMANS, *Potpourri I: hervormingen m.b.t. de burgerlijke rechtspleging*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2016, 90.

²⁴⁴ M.E. STORME, "Het verrichten van rechtshandelingen door middel van nieuwe telecommunicatiemiddelen: de nieuwe wetsbepalingen ingekaderd in de algemene leer van de kennisgeving", *RW* nr. 13, 2001, 446; M.

systeem, kan het indienen van de stukken nog steeds gedaan worden de eerste werkdag van de griffie na de termijn van indiening en dit dan ofwel op papier ofwel elektronisch indien het systeem terug werkt.²⁴⁵ Er volgt evenwel geen tweede verlening van de termijn.²⁴⁶ Het bewijzen van een storing van het informaticasysteem is niet nodig, aangezien het e-Deposit of het hierboven beschreven e-Box systeem automatisch een foutmelding zal aangeven als het systeem buiten werking is.²⁴⁷

49. Volgens minister Geens is de elektronische neerlegging van conclusies een belangrijke stap naar een elektronische dossiervorming.²⁴⁸ De artikelen 10 en 11 van het KB bepalen dat de Minister van Justitie belast is met de uitvoering van het besluit en kan bepalen tegenover welke gebruikers en vanaf welk ogenblik de in artikel 1 bepaalde informaticasystemen -dus e-Box en e-Deposit- in werking zullen worden gesteld, naargelang de ter beschikking stelling van de nodige technische middelen. Op 20 juni 2016 kwam er bijgevolg een Ministerieel Besluit tot bepaling van de inwerkingstelling van het e-Box netwerk en het e-Deposit systeem, zoals bedoeld in artikel 10 van het KB. Hierin werd bepaald dat beide systemen vanaf 2 juli 2016 in werking werden gesteld. Voor wat betreft het e-Deposit systeem stond in bijlage bij het Ministerieel Besluit dat het vanaf die datum in werking zou treden voor de '*lijst van gebruikers tegenover wie het e-Deposit systeem in werking wordt gesteld*'. Hiermee worden de juridische instanties die ook reeds bij de bespreking van e-Box aan bod kwamen bedoeld, met name de '*hoven van beroep*', de '*arbeidshoven*' en de '*rechtbanken van koophandel*'.²⁴⁹ Tegen eind 2017 zouden de advocaten in alle Belgische rechtbanken hun conclusies digitaal kunnen neerleggen, aldus minister Geens.²⁵⁰

Vanaf april 2017 zal men trouwens ook niet meer fysiek naar de griffies dienen te gaan om een faillissementsdossier in te dienen. De schuldvorderingen in dergelijk dossier kunnen vanaf dan ook ingediend worden op digitale wijze.²⁵¹

Verder voorziet e-Depot in de mogelijkheid tot elektronische neerlegging van akten van vennootschappen en rechtspersonen.²⁵²

CASTERMANS, *Potpourri I: hervormingen m.b.t. de burgerlijke rechtspleging*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2016, 91.

²⁴⁵ Art. 52 lid 3 Gerechtelijk Wetboek; I. VOGELAERE, *E-box en e-deposit binnenkort van start*, www.legalworld.be/legalworld/E-box-en-e-deposit-binnenkort-van-start.html?LangType=2067; D. SCHEERS, "Spreken is zilver, schrijven is goud" in J. VAN DONINCK en L. VAN DEN HOLLE, *civiel procesrecht vandaag en morgen*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 69.

²⁴⁶ X., "Elektronische neerlegging ook buiten openingsuren griffie", *NJW* nr. 335, 2016, 67; M. CASTERMANS, *Potpourri I: hervormingen m.b.t. de burgerlijke rechtspleging*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2016, 92.

²⁴⁷ Art. 52 lid 4 Gerechtelijk Wetboek; Art. 5 en 9 KB van 16 juni 2016 houdende de elektronische communicatie overeenkomstig artikel 32ter van het Gerechtelijk Wetboek; Verslag aan de Koning Art. 7 en 9 KB 16 juni 2016; X., "E-box en E-deposit", *NJW* nr. 346, 2016, 572; M. CASTERMANS, *Potpourri I: hervormingen m.b.t. de burgerlijke rechtspleging*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2016, 93.

²⁴⁸ L. MAES, *L'année écoulée a été marquée par l'informatisation*, www.avocatsnet.be/videos/lanne-coule-a-t-marque-par-linformatisation/a4873.

²⁴⁹ Bijlage 2 bij MB van 20 juni 2016.

²⁵⁰ L. BOVÉ, *Rechtszaken en vonnissen in 2017 eindelijk digitaal*, www.koengeens.be/news/2016/11/10/rechtszaken-en-vonnissen-in-2017-eindelijk-digitaal.

²⁵¹ L. BOVÉ, *Justitie lukt doorbraak om papiermolen vaarwel te zeggen*, www.koengeens.be/news/2017/03/01/justitie-lukt-doorbraak-om-papiermolen-vaarwel-te-zeggen.

²⁵² C. VAN SEVEREN, "Diversebepalingenwet van 14 januari 2013 beoogt werklastvermindering binnen justitie", *NNK* nr. 3, 2013, 7; NOTARIUS, *Het notariaat sluit partnerschap met FOD Justitie inzake ICT*, <https://enotariusnl.be/2016/06/23/het-notariaat-sluit-partnerschap-met-fod-justitie-inzake-ict/>.

2.3.2 Nederland

2.3.2.1 eKantonrechter

2.3.2.1.1 Elektronische verzending

50. In Nederland is in september 2008 in artikel 33 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering een mogelijkheid tot elektronische communicatie ingevoerd.²⁵³ Zo bepaalt artikel 33 Rv.: *'Een gerecht kan een verzoek of mededeling dat tot een of meer geadresseerden is gericht, elektronisch verzenden indien de geadresseerde kenbaar heeft gemaakt dat hij daarvoor langs deze weg bereikbaar is. De bereikbaarheid langs deze weg geldt voor de duur van een procedure, tenzij de geadresseerde mededeelt dat hij haar wijzigt of intrekt. De voorgaande zinnen gelden mede voor de indiening van processtukken ter griffie en de verzending van processtukken door de griffier.'*²⁵⁴

Verder vermeldt het artikel dat *'Als tijdstip waarop een verzoek, mededeling of processtuk door een gerecht elektronisch is ontvangen of verzonden, het tijdstip geldt waarop het verzoek, mededeling en processtuk een systeem voor gegevensverwerking heeft bereikt waarvoor het gerecht verantwoordelijkheid draagt. Verzendingen die voor 24.00 uur van de laatste dag van een lopende termijn zijn ontvangen, gelden als binnen de termijn ingediend.'*²⁵⁵

Het was echter als sinds 2002, nog voor de wijziging van artikel 33 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering dus, mogelijk om via fax stukken in te dienen op de griffie tot middernacht van de laatste dag van een termijn. Een faxapparaat registreert immers het uur van verzending en op basis daarvan kon men dus controleren of betrokkene de termijn had nageleefd. Vanaf 2008 is er echter sprake van algemene 'elektronische verzending' van berichten.²⁵⁶

Deze elektronische communicatie kan in alle gevallen waar het desbetreffende gerecht daartoe voorziet in het procesreglement en dus ook bij een procedure voor de eKantonrechter.²⁵⁷

2.3.2.1.2 Procedure eKanton

51. Beide partijen dienen bij een procedure voor de eKantonrechter toegang tot de procedure te vragen. In een eerste aanvraagfase verschaft de eiser online de nodige gegevens en geeft hij een samenvatting van het lopende geschil. Dit gebeurt via een webportaal dat bereikbaar is via rechtspraak.nl. De verweerder ontvangt vervolgens een melding en de vraag om eveneens de nodige gegevens in te vullen. Wanneer deze aanvraag voltooid is, start de verzoekfase. Beide partijen leveren het bewijs waarover zij beschikken. Er kan tevens onmiddellijk online gereageerd worden op een eventuele tegenvordering van de verweerder. Vervolgens vindt er via het digitaal loket een oproep voor een mondelinge behandeling plaats. De procesinleiding en het verweerschrift en alle overige ingediende stukken komen dus in het digitale systeem te staan. Het is daardoor

²⁵³ Art. 33 Rv.; H.W., WEFERS BETTINK, "Digitaal procederen in het civiele recht", CR nr. 4, 2015, 1; Wet van 20 maart 2008 tot afschaffing procuraat en invoering elektronische rol.

²⁵⁴ Art. 33, lid 1 Rv.

²⁵⁵ Art. 33, lid 3 en 4 Rv.

²⁵⁶ A.W. JONGBLOED, "Burgerlijk procesrecht: risico's bij digitaal procederen", TvPP, 2015, 17.

²⁵⁷ A.W. JONGBLOED, "Burgerlijk procesrecht: risico's bij digitaal procederen", TvPP, 2015, 17.

voor de partijen mogelijk om in het systeem de zaak op te volgen en de uitgewisselde stukken en berichten van de rechter in te kijken.²⁵⁸ Zoals reeds gezegd, zal een uitspraak over het geschil volgen binnen acht weken na het indienen van het verzoek. Het vonnis wordt digitaal ter beschikking van de partijen gesteld en het procesdossier wordt elektronisch gearchiveerd.²⁵⁹ Enkel op uitdrukkelijk verzoek van een partij wordt het vonnis ook op papier afgeleverd.²⁶⁰

52. Tijdens het verloop van de procedure voor de eKantonrechter kunnen stukken vanuit gans Nederland online worden ingediend en partijen kunnen de procedure 'digitaal volgen'.²⁶¹ De zaken worden dan vervolgens behandeld door de Rechtbanken van Rotterdam en Oost-Brabant.²⁶²

53. Net zoals bij e-Deposit in België stelt zich hier de vraag wat moet gebeuren indien het systeem een storing kent. Bij storingen kan worden gerekend op artikel 6.11 Algemene wet bestuursrecht waarin de regeling over verschoonbare termijnoverschrijding beschreven staat. Een storing heeft dus geen problemen op het vlak van ontvankelijkheid tot gevolg.²⁶³

2.3.2.2 KEI

54. Het bestaande artikel 33 Rv. wordt door de wet digitaal procederen – de KEI-wet - vervangen door de artikelen 30c tot 30f Rv.²⁶⁴ Zoals aangehaald onder *titel 2.2.2.2* zal het onder deze KEI-wetgeving dus mogelijk zijn om documenten online in te dienen. Burgers, bedrijven en vertegenwoordigers kunnen online een burgerrechtelijke- of bestuursrechtelijk procedure starten, stukken indienen en inkijken, verweer indienen, de voortgang van de procedure opvolgen en de uitspraak van de rechter ontvangen.²⁶⁵

Elektronisch procederen is zelfs verplicht voor de professionele partijen, wat met zich mee brengt dat alle processtukken en alle andere stukken voor of berichten aan de rechter in beginsel langs

²⁵⁸ H. DONNERS, M.J. JACOBS en J.M.I. VINK, "Modernisering van procesrecht in civiele zaken en bestuurszaken: de rechter gaat digitaal!", AA, 2016, 972.

²⁵⁹ EJURE, *De rechtspraak van morgen: begrijpelijk, snel, en digitaal!*, www.ejure.nl/2015/08/de-rechtspraak-van-morgen-begrijpelijk-snel-en-digitaal/; H.W., WEFERS BETTINK, "Digitaal procederen in het civiele recht", CR nr. 4, 2015, 2.

²⁶⁰ J.W. LANGELER, "Burgerlijk procesrecht: de eKantonrechter", TvPP, 2015, 68.

²⁶¹ X., "Ook online rechtspraak voor burgers bij de eKantonrechter", NJB nr. 24, 2014, 1220; X., *E-kantonrechter procedure voor iedereen toegankelijk*, <https://empathylaw.wordpress.com/2014/06/03/e-kantonrechter-procedure-voor-iedereen-toegankelijk/>.

²⁶² P.E. ERNSTE, "De eKantonrechter van start", TBR nr. 7, 2014, 637; X., *E-kantonrechter procedure voor iedereen toegankelijk*, <https://empathylaw.wordpress.com/2014/06/03/e-kantonrechter-procedure-voor-iedereen-toegankelijk/>; X., "Impuls voor vereenvoudiging en digitalisering rechtspraak", NJB, 2013, 1533; J.W. LANGELER, "Burgerlijk procesrecht: de eKantonrechter", TvPP, 2015, 68; EJURE, *De rechtspraak van morgen: begrijpelijk, snel, en digitaal!*, www.ejure.nl/2015/08/de-rechtspraak-van-morgen-begrijpelijk-snel-en-digitaal/.

²⁶³ Art. 6.11 wet van 4 juni 1992 houdende algemene regels van bestuursrecht (Awb.); C.B. MODDERMAN, "VAR-verslag: digitalisering in het bestuursprocesrecht", NTB 12, 2014, 1

²⁶⁴ Art. 30c-30f Rv.; H.W., WEFERS BETTINK, "Digitaal procederen in het civiele recht", CR nr. 4, 2015, 2.

²⁶⁵ Wet van 13 juli 2016 tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene wet bestuursrecht in verband met de vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht (KEI I-wet); X., "Impuls voor vereenvoudiging en digitalisering rechtspraak", NJB, 2013, 1533; D. REILING, "Digitaal procederen wordt normaal", CR nr. 1, 2015, 2; DE RECHTSpraak, *Pas verplicht digitaal procederen als we helemaal zeker zijn: 7 vragen en antwoorden aan KEI-directeur Monique Commelin*, www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Nieuws/Paginas/Pas-verplicht-digitaal-procederen-als-we-helemaal-zeker-zijn.aspx; DE RECHTSpraak, *Programma Kwaliteit en Innovatie (KEI) van de Rechtspraak*, www.rechtspraak.nl/Voor-advocaten-en-juristen/modernisering-rechtspraak/Paginas/Programma-Kwaliteit-en-Innovatie-van-de-Rechtspraak.aspx; RIJKSOVERHEID, *Privacykader Digitaal Procederen in het Civiele en Bestuursrecht (KEI)*, www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/10/15/ek-bijlage-voorstel-wet-tot-wijziging-ivm-vereenvoudiging-en-digitalisering-procesrecht; EJURE, *De rechtspraak van morgen: begrijpelijk, snel, en digitaal!*, www.ejure.nl/2015/08/de-rechtspraak-van-morgen-begrijpelijk-snel-en-digitaal/.

elektronische weg moeten worden ingediend.²⁶⁶ De rechter kan wel op grond van de nieuwe artikelen 30c lid 1 en 2 Rv. en 8:36a lid 6 Awb eventueel bepalen dat de indiening van stukken en andere proceshandelingen langs een andere dan de elektronische weg moeten worden ingediend.²⁶⁷ De rechter kan van deze bevoegdheid bijvoorbeeld gebruik maken bij de indiening van vertrouwelijke stukken of bij voorwerpen die ter griffie moeten worden gedeponerd.²⁶⁸ Ook bij algemene maatregel van bestuur kunnen uitzonderingen op de verplichte digitale uitwisseling van stukken worden voorzien.²⁶⁹

55. De communicatie tussen de partijen en met de rechter vindt dus in principe digitaal plaats. Hierdoor beschikken alle partijen, hun advocaten, de griffier en de rechter over dezelfde ingediende stukken. In het zaakdossier is duidelijk zichtbaar wanneer een stuk ontvangen werd. Wanneer een proceshandeling wordt verricht, krijgen de partijen hiervan een melding via email. Het is onder de nieuwe wetgeving niet toegestaan om stukken of de uitspraak van de zaak via email te verzenden omdat persoons- en bedrijfsgevoelige gegevens niet zomaar openbaar gemaakt mogen worden. Er wordt dus enkel een email verzonden met de mededeling dat er iets in de zaak toegevoegd of veranderd werd. Wat mogelijke storingen in het systeem betreft, geldt dezelfde regeling als voor de eKantonrechter, met name dat de termijnoverschrijding verschoonbaar kan zijn. Dit staat voor de KEI procedure omschrijven in het Besluit digitaal procederen.²⁷⁰ De indiener kan evenwel slechts een beroep doen op deze verschoonbaarheid indien de storing *'niet toerekenbaar is aan de indiener en het de laatste dag van de termijn betreft'*. Indien aan de voorwaarden voldaan is, krijgt de indiener een extra werkdag na de dag waarop hij ervan op de hoogte was of had moeten zijn dat de storing verholpen is.²⁷¹

56. Vanaf het moment dat de zaak aanhangig is gemaakt, is het dus mogelijk om het digitale systeem te gebruiken door in te loggen via de website van de rechterlijke instanties. Burgers kunnen inloggen met behulp van hun DigiD, bedrijven met e-Herkenning en advocaten met hun Advocatenpas om zich te identificeren. Zo kan worden bepaald wie toegang heeft tot een zaak en gecontroleerd wie er daadwerkelijk inlogt in een specifieke zaak.²⁷²

De ondertekening van stukken wordt hierbij vervangen door een elektronische handtekening. Deze handtekening moet het mogelijk maken om de identiteit van de ondertekenaar vast te stellen die *'onlosmakelijk met het document verbonden moet zijn'* en verder moet de integriteit van het document gewaarborgd zijn. Een stuk dat langs elektronische weg is ingediend in het digitale

²⁶⁶ Art. 30c lid 1 Rv.; K. TEUBEN, *Elektronische indiening processtukken*, <http://kijkopkei.nl/digitaal-procederen/elektronische-indiening-processtukken/>.

²⁶⁷ Art. 30c lid 1 en 2 Rv.; Art. 8:36a lid 6 Awb; K. TEUBEN, *Indienen van stukken langs andere dan elektronische weg*, <http://kijkopkei.nl/digitaal-procederen/indienen-stukken-dan-elektronische-weg/>.

²⁶⁸ Art. 8:29 Awb; K. TEUBEN, *Procederen op papier*, <http://kijkopkei.nl/digitaal-procederen/procederen-op-papier/>.

²⁶⁹ Art. 30c lid 4 Rv.; K. TEUBEN, *Indienen van stukken langs andere dan elektronische weg*, <http://kijkopkei.nl/digitaal-procederen/indienen-stukken-dan-elektronische-weg/>.

²⁷⁰ Art. 8 Besluit van 13 juli 2016 houdende regels betreffende de digitale rechtsgang in het burgerlijk en bestuursrecht (Besluit digitalisering burgerlijke procesrecht en bestuursrecht); Art. 30f Rv.; Art. 8:36f Awb.

²⁷¹ H. DONNERS, M.J. JACOBS en J.M.I. VINK, "Modernisering van procesrecht in civiele zaken en bestuurszaken: de rechter gaat digitaal!", AA, 2016, 974.

²⁷² H. DONNERS, M.J. JACOBS en J.M.I. VINK, "Modernisering van procesrecht in civiele zaken en bestuurszaken: de rechter gaat digitaal!", AA, 2016, 974; H.W., WEFERS BETTINK, "Digitaal procederen in het civiele recht", CR nr. 4, 2015, 2.

systeem voor gegevensverwerking geldt aldus als ondertekend.²⁷³ Indien een partij een stuk indient, dan zijn dankzij de identificatie immers de gegevens van die partij gekoppeld aan het ingediende stuk. Een aparte elektronische ondertekening van dat stuk is daarom volgens de KEI-wetgever niet meer nodig.²⁷⁴ Hierover valt in artikel 5 van het Besluit digitalisering te lezen dat *'de ondertekenaar zich moeten hebben geauthentiseerd met een middel dat voldoet aan de eisen gesteld in artikel 3 van het besluit'* en dat zij *'op zodanige wijze verbonden is aan het elektronische bestand waarop zij betrekking heeft, dat de identiteit van de ondertekenaar, het moment van ondertekening en elke wijziging na ondertekening van het document kunnen worden achterhaald'*.²⁷⁵

Onder het programma Kwaliteit en Innovatie eveneens werd het 'Aansluitpunt Rechtspraak' ontwikkeld voor professionele partijen, zoals advocaten, deurwaarders, bewindvoerders, alsook bedrijven en bestuursorganen die veel procedures voeren. Hierdoor kunnen de partijen digitaal communiceren met gerechten zonder telkens alle informatie handmatig te moeten ingeven.²⁷⁶ Via het aansluitpunt kunnen professionele partijen immers hun eigen systeem laten aansluiten op het digitale systeem van de Rechtspraak.²⁷⁷

57. Tot slot kan worden gewezen op het feit dat in de wet niet uitdrukkelijk wordt vermeldt dat de mondelinge behandeling van de zaak door middel van videoconferentie of via skype bijvoorbeeld mogelijk is, maar dat in de memorie van toelichting bij de KEI-wetsvoorstellen wel degelijk werd aangegeven dat de wet niet in de weg zal staan indien een zitting via videoconferentie zou plaatsvinden.²⁷⁸

Ook is het mogelijk om een beeld- en geluidsopname van de zitting te maken.²⁷⁹ Hierdoor moet er geen proces-verbaal meer worden opgesteld van de zitting zelf, hetgeen uiteraard leidt tot een enorme tijdsbesparing. Het is mogelijk om de gelaatsuitdrukking van een persoon te zien en bepaalde nuances in zinnen gaan niet verloren door het dicteren van het proces-verbaal. Deze opnames kunnen dan eveneens in het zaakstelsel worden geplaatst en van daaruit bekeken worden door de betrokkenen.²⁸⁰

²⁷³ Art. 30c lid 3 Rv.; Art. 8:36d lid 3 Awb; H.W., WEFERS BETTINK, "Digitaal procederen in het civiele recht", CR nr. 4, 2015, 2-3.

²⁷⁴ R. WIERINGA, *Elektronische handtekening*, <http://kijkopkei.nl/digitaal-procederen/elektronische-handtekening/>.

²⁷⁵ Art. 5 Besluit digitalisering burgerlijke procesrecht en bestuursrecht; Artikel 3 van het besluit bepaalt dat *authentificatie om toegang te krijgen tot een digitaal systeem voor gegevensverwerking van de rechterlijke instanties plaats vindt met een middel dat voldoet aan de volgende eisen: het is uitgegeven door de overheid of een onder toezicht van de overheid staande organisatie; het gaat uit van een tweefactorauthenticatie; en het is aangewezen door de rechterlijke instanties.*

²⁷⁶ DE RECHTSPRAAK, *Programma Kwaliteit en Innovatie (KEI) van de Rechtspraak*, www.rechtspraak.nl/Voor-advocaten-en-juristen/modernisering-rechtspraak/Paginas/Programma-Kwaliteit-en-Innovatie-van-de-Rechtspraak.aspx; DE RECHTSPRAAK, *Modernisering rechtspraak*, www.rechtspraak.nl/kei.

²⁷⁷ F. RUITENBEEK, *Koppeling met het aansluitpunt (ASP)*, <http://kijkopkei.nl/digitaal-procederen/koppeling-aansluitpunt-asp-advocatenkantoren-silex/>.

²⁷⁸ Memorie van toelichting, Wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene wet bestuursrecht in verband met de vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht, *Kamerstukken* 34059, nr. 3; H.W., WEFERS BETTINK, "Digitaal procederen in het civiele recht", CR nr. 4, 2015, 3.

²⁷⁹ Art. 30n lid 7 Rv.

²⁸⁰ H.W., WEFERS BETTINK, "Digitaal procederen in het civiele recht", CR nr. 4, 2015, 4.

2.3.3 Tussenbesluit

58. Het Belgische Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat partijen hun stukken aan elkaar moet mededelen alvorens er gebruik van te maken. De stukken worden neergelegd ter griffie en deze doet hier kennisgeving van aan de partijen en hun vertegenwoordigers. De mededeling van stukken kan ook in der minne tussen partijen onderling gebeuren. Het neerleggen van de eigenlijke conclusies gebeurt op de griffie, waarbij deze op hetzelfde moment aan de tegenpartij dienen toegezonden te worden. De kennisgeving van de kalender en de rechtsdag aan de partijen gebeurt door de griffier bij gewone brief; tenzij in het geval van versterk, dan gebeurt de kennisgeving bij gerechtsbrief. Het vonnis wordt officieel ter kennis gebracht door betekening bij gerechtsdeurwaardersexploot.

In 2015 voerde de Potpourri I-wet artikel 32ter Gerechtelijk Wetboek in dat de juridische basis creëerde voor het e-Box en e-Deposit systeem. Het e-Box systeem laat advocaten, gerechtsdeurwaarders, notarissen en alle gerechtelijke instanties toe om elektronisch te communiceren. Communicatie verzonden via het systeem heeft dezelfde draagkracht als een aangetekende brief. Zo kunnen ondermeer kopieën en afschriften van arresten en vonnissen digitaal worden afgeleverd. De wet voorziet de mogelijkheid om het systeem verplicht te maken voor professionele actoren. Burgers die optreden zonder advocaat hebben voorlopig nog geen toegang tot het e-Box systeem tot de absolute veiligheid ervan gegarandeerd kan worden. Het e-Deposit systeem zorgt ervoor dat conclusies, memories en stukken elektronisch kunnen worden neergelegd. Het systeem werkt via eID, een elektronische authenticatie op basis van personen hun rijksregisternummer. Een van de voordelen van het systeem is dat stukken ook buiten de openingsuren van de griffie kunnen worden verzonden.

59. Al sinds 2002 was het in Nederland mogelijk om via fax stukken in te dienen op de griffie en tevens buiten de openingsuren van de griffie. In 2008 wijzigde artikel 33 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering waardoor er uitdrukkelijk sprake was van elektronische verzending van berichten. Deze elektronische communicatie bepaalt in artikel 33 kan in alle gevallen waar het desbetreffende gerecht daartoe voorziet in het procesreglement en is dus tevens van toepassing op een procedure voor de eKantonrechter. Deze communicatie verloopt via een webportaal dat beschikbaar is op rechtspraak.nl. De procesinleiding, het verweerschrift en alle overige ingediende stukken komen in het digitale systeem te staan en kunnen door de partijen worden bekeken. Ook het vonnis wordt op deze wijze digitaal ter beschikking gesteld van de partijen. Enkel op uitdrukkelijk verzoek van een partij wordt het vonnis ook op papier afgeleverd.

Ook voor andere zaken is het dankzij de KEI-wetgeving, die de artikelen 30c tot 30f Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering invoerde, mogelijk voor burgers, bedrijven en vertegenwoordigers om naast het online starten van een procedure, ook stukken te kunnen indienen en inkijken, verweer in te dienen, de voortgang van de procedure op te volgen en de uitspraak van de rechter te ontvangen. Zoals gezegd wordt elektronisch procederen verplicht voor professionele partijen, waardoor alle stukken en berichten in beginsel elektronisch moeten worden ingediend. Het digitale systeem kan worden gebruikt door in te loggen via de website van de rechterlijke instanties, met behulp van DigiD voor burgers, e-Herkenning voor bedrijven en de Advocatenpas voor advocaten.

2.4 Het dossier

2.4.1 België

2.4.1.1 Procedure

60. De artikelen 720 van het Gerechtelijk Wetboek bepalen dat voor iedere zaak die op de algemene rol is ingeschreven een dossier wordt aangelegd.²⁸¹ Dit dossier bevat *'alle procesakten, met inbegrip van de dagvaarding, de kennisgevingen, de aanmaningen, de conclusies, de memories, de processen-verbaal, het advies van het openbaar ministerie, de akte van volmacht, de inventaris van de stavingsstukken, het ontvangsbewijs van neerlegging'*, die in het kader van de rechtspleging zijn neergelegd, uitgewisseld of opgemaakt.²⁸² Al deze stukken worden door de griffier in het dossier gevoegd op de dag waarop zij worden neergelegd.²⁸³ De rechter mag zijn beoordeling in beginsel enkel steunen op de inhoud van het rechtsplegingsdossier, aangevuld met stukken van de partijen.²⁸⁴

In de gevallen waarin het dossier aan een andere rechter moet worden voorgelegd of overgedragen, verzendt de griffier het dossier aan de griffier van de rechter voor wie de zaak aanhangig gemaakt wordt. Er wordt ook een afschrift bij het dossier gevoegd indien er reeds een beslissing is geweest.²⁸⁵ Wanneer er in hoger beroep een uitspraak is geveld, wordt het dossier nadien terug gestuurd naar de griffier van de rechtbank voor wie de zaak in eerste aanleg aanhangig was.²⁸⁶ Het mag duidelijk zijn dat dit een vrij omslachtige werkwijze is, waar digitalisering een belangrijke meerwaarde kan betekenen.

61. Partijen kunnen van de griffier die het dossier onder zich heeft een *'eensluidend verklaard afschrift van de stukken'* verkrijgen. De kosten voor dit afschrift worden door de rechter bepaald.²⁸⁷

2.4.1.2 Digitalisering

62. Zoals reeds aangehaald, was het in 2007 reeds duidelijk dat het Phenix-systeem er niet zou komen. In 2008 besloot de Belgische overheid dan om samen met de Federale Overheidsdienst Justitie een nieuw project op te richten. In plaats van te kiezen voor een grootschalig project zoals Phenix, werd er bij het Cheops-project gekozen voor een geleidelijke verandering.²⁸⁸ De idee was om stap voor stap het juridische landschap te digitaliseren. Het uiteindelijke doel was om een soort kruispuntbank op te richten waarin alle vonnissen, proces-verbalen, bewijsstukken, etc. per rechtszaak in een elektronisch dossier samen komen. De informatie opgeslagen in een database moest beschikbaar worden voor zowel interne als externe gebruikers.

²⁸¹ Art. 720 Ger. W.

²⁸² Art. 721, eerste lid Ger. W.

²⁸³ Art. 721, tweede lid Ger. W.

²⁸⁴ P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 266-267.

²⁸⁵ Art. 722 Ger. W.

²⁸⁶ Art. 724 Ger. W.

²⁸⁷ Art. 725 Ger. W.

²⁸⁸ R. VERBEKE, "Nomen est omen", *Juristenkrant* nr. 211, 2010, 10; B. AERTS, "Je moet een eigen computer hebben om die van justitie te depanneren", *Juristenkrant* nr. 232, 2011, 8-9.

Zoals gezegd was het opzet van het Cheops-project om stapsgewijs te werken. De eerste stap was het ontwikkelen van een MaCH-applicatie. MaCh is de afkorting voor Mammouth at Central Hosting. De bedoeling was om de toenmalige applicatie 'Mammout' door MaCh te vervangen bij de vredegerichten.²⁸⁹ MaCh is de modernere, geüpdate versie van Mammout en maakt gebruik van een beveiligde centrale server. Deze centrale server maakt het mogelijk om sneller te dagvaarden. MaCH speelt dus een belangrijke rol voor inzake het elektronische rechtsplegingsdossier. MaCh centraliseert namelijk alle gegevens op deze ene centrale server, wat een grote vooruitgang betekende ten opzichte van de vroegere situatie waarbij elk vredegerecht gebruik maakte van een eigen databank. In een volgende fase wil men deze MaCH applicatie ook beschikbaar maken voor de rechtbanken van koophandel en de arbeidsauditoraten en vervolgens voor alle andere rechtbanken.²⁹⁰

Een tweede stap in het Cheops-project was het opstarten van een centraal strafregister, maar hierop zal in het kader van deze masterthesis Gerechtelijk recht echter niet verder op worden ingegaan.²⁹¹

63. Een volgende stap was het JustScan project.²⁹² Elk arrondissement heeft via JustScan toegang tot een scanner om zo de gerechtelijke dossiers te digitaliseren. Zo'n scanner kan tot 80.000 bladzijden per dag scannen.²⁹³ Hierdoor kunnen dossiers digitaal geraadpleegd worden en zijn ze overal en onmiddellijk beschikbaar. Dit levert natuurlijk een aanzienlijke financiële en tijds winst op voor justitie.²⁹⁴ Andere voordelen zijn de beveiligde toegang tot het dossier, de betere bescherming tegen diefstal of verlies, het feit dat je een kopie van het dossier op cd of dvd kan branden en er

²⁸⁹ En tevens bij de politierechtbanken en -parketten; H. VAN BOSSUYT, "Informaticarevolutie is niet aan justitie voorbijgegaan", *Juristenkrant* nr. 159, 2007, 15.

²⁹⁰ R. BOONE, "2020: streefdatum voor een moderne justitie", *Juristenkrant* nr. 290, 2014, 10; FOD JUSTITIE, *Stand van zaken informatisering justitie*, http://justice.belgium.be/fr/nouvelles/communiqués_de_presse/news_pers_2011-01-12_1.

²⁹¹ Art. 589 lid 2 Wetboek van Strafvordering (Sv.) geeft de doelstelling van het strafregister aan; L. LEMMENS, *80% van veroordelingen politierechtbanken automatisch in Centraal Strafregister*, www.legalworld.be/legalworld/80-procent-van-veroordelingen-politierechtbanken-automatisch-in-Centraal-Strafregister-2015.html?LangType=2067; X., "Centraal Strafregister: 80 procent", *Juristenkrant* nr. 304, 2015, 14; X., "Exit gemeentelijk strafregister", *Juristenkrant* nr. 298, 2014, 14; X., "Automatisch en manueel", *Juristenkrant* nr. 316, 2015, 18; X., "Exit gemeentelijk strafregister", *Juristenkrant* nr. 298, 2014; 80 procent van de veroordelingen die worden uitgesproken door de politierechtbank worden sinds 2014 automatisch ingevoegd in het strafregister via de applicatie MaCh. Minister van Justitie Koen Geens deelde in 2015 mee dat het centraal strafregister een tijdsbesparing zou inhouden, waardoor justitie zich kan focussen op het verwerken van lopende procedures. Het gebruik van een centraal strafregister is dus een overwinning op het vlak van digitalisering, maar kent ook nog enkele mankementen. Zo moesten ook gemeentelijke strafregisters worden vervangen door het centrale strafregister, maar door complicaties met de software is dit voorlopig uitgesteld tot 2018. Gemeenten zullen zich dus nog tot het einde van 2017 moeten beroepen op hun eigen registers, waarna ze definitief zullen verdwijnen.

²⁹² H. VAN BOSSUYT, "Informaticarevolutie is niet aan justitie voorbijgegaan", *Juristenkrant* nr. 159, 2007, 15; S. BIELEN en W. MARNEFFE, "Digitalisering van de rechtspleging: de perceptie van Vlaamse advocaten", *RW* nr. 35, 2015-2016, 1365.

²⁹³ X., "Turtelboom on tour", *Juristenkrant* nr. 277, 2013, 18; X., "Start to scan", *Juristenkrant* nr. 222, 2011, 14; FOD JUSTITIE, *Papieren dossiers verleden tijd dankzij JustScan*, http://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/hervorming_justitie/nieuws/news_pers_2013-11-07; Het project consult online is een spin-off van JustScan en laat gedetineerden toe om hun strafdossier online vanuit de gevangenis te raadplegen. Echter werd het project in 2014 nog slechts toegepast in twee gevangenissen, namelijk in de gevangenis van Sint-Gilles en van Marche, als een soort van proefproject. Met de Sidis Suite applicatie die in 2015 is ontwikkeld, ontstond een volledig elektronische gerechtsdossier. Hierdoor blijft alle informatie over de gedetineerde digitaal bewaard en dit maakt het makkelijker om de nodige informatie op te zoeken. Sidis Suite is tevens gekoppeld aan de kruispuntbank JustX.

²⁹⁴ L. MAES, *L'année écoulée a été marquée par l'informatisation*, www.avocatsnet.be/videos/lanne-coule-a-t-marque-par-linformatisation/a4873.

een snellere en betere samenwerking tussen de verscheidene partijen mogelijk is.²⁹⁵ Tevens is het gescande dossier een pluspunt voor het milieu, in die zin dat er geen nood meer is aan een papieren versie.²⁹⁶ Een aandachtspunt op de werkvloer is het feit dat de griffie alle dossiers uiteraard moet inscannen, maar dit niet altijd gebeurt omdat zij het scannen tijdsrovend vinden. Bovendien willen veel advocaten bovendien nog steeds de 'gewone' papieren versie waardoor het scannen en nadien papieren afdrukken dubbel werk blijkt te zijn.²⁹⁷

64. De applicatie 'vonnissen arresten / jugement des arrêts', oftewel VAJA, creëert sinds december 2013 een nationale kruispuntbank waarop alle Belgische vonnissen en arresten kunnen worden opgeslagen en geraadpleegd.²⁹⁸ Op deze manier wordt het arrest of het vonnis digitaal bewaard en dient er geen gebruik meer te worden gemaakt van papieren versies. Een elektronisch vonnis of arrest moet identiek blijven aan de papieren versie die reeds bestaat. Ieder gescand document krijgt hiertoe een barcode met een unieke code.²⁹⁹

65. Verder heeft het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, afgekort het NICC, in 2013 een centrale databank ontwikkeld die 'het traject' van bewijsstukken en overtuigingsstukken volgt, registreert en digitaliseert. Het bewijsmateriaal wordt beschreven en genummerd en dankzij de databank weet men ten alle tijden wie het materiaal onderzocht heeft en waar het wordt bewaard. Zo krijgt je een digitaal spoor van de weg dat het bewijsmateriaal heeft afgelegd vanaf het moment van het delict, tot in de rechtbank. Het systeem wordt be.care genoemd en maakt het mogelijk om documenten digitaal te beheren. Zeker in de gevallen waarbij er meerdere laboratoria samenwerken aan een zaak, is deze software van belang. Zoekmotoren maken het mogelijk om sneller verbanden te leggen tussen verschillende data, wat tevens de snelheid en efficiëntie van een procedure verhoogt.³⁰⁰

66. Vanaf 1 januari 2016 werd de elektronische neerlegging van akten van vennootschappen en rechtspersonen verplicht gemaakt. Dit project biedt voordelen op het vlak van de 'automatische voeding', zoals het Justitieplan het noemt, van het Belgische Staatsblad, het elektronisch archief van vennootschapsdossiers en de Kruispuntbank voor Ondernemingen. Vennootschapsdossiers kunnen dankzij dit project online geconsulteerd worden en dit betekent natuurlijk een werklastermindering voor de griffies van de rechtbanken van Koophandel.³⁰¹

²⁹⁵ X., "Start to scan", *Juristenkrant* nr. 222, 2011, 14; R. BOONE, "2020: streefdatum voor een moderne justitie", *Juristenkrant* nr. 290, 2014, 11.

²⁹⁶ FOD JUSTITIE, *Papieren dossiers verleden tijd dankzij JustScan*, http://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/hervorming_justitie/nieuws/news_pers_2013-11-07.

²⁹⁷ X., "Werkdruk wegens scannen", *Juristenkrant* nr. 242, 2012, 14; H. DE MEYER, *Digitalisering justitie: hoog tijd voor actie*, www.advocatennet.be/videos/digitalisering-justitie-hoog-tijd-voor-actie/a3970.

²⁹⁸ X., "Versnelling hoger? ICT-plannen bij Justitie", *Juristenkrant* nr. 312, 2015, 14; S. BIELEN en W. MARNEFFE, "Digitalisering van de rechtspleging: de perceptie van Vlaamse advocaten", *RW* nr. 35, 2015-2016, 1365; L. BOVÉ, *Justitie lukt doorbraak om papiermolen vaarwel te zeggen*, www.koengeens.be/news/2017/03/01/justitie-lukt-doorbraak-om-papiermolen-vaarwel-te-zeggen.

²⁹⁹ R. BOONE, "2020: streefdatum voor een moderne justitie", *Juristenkrant* nr. 290, 2014, 11.

³⁰⁰ FOD JUSTITIE, *Nieuwe centrale databank voor het NICC*, http://justitie.belgium.be/nl/nieuws/justnews/news_2013-09-11; X., "NICC", *Juristenkrant* nr. 274, 2013, 14.

³⁰¹ K. GEENS, *Justitieplan: een efficiëntere justitie voor meer rechtvaardigheid*, http://cdn.nimbu.io/s/1jn2gqe/assets/Plan_justitie_18maart_NL.pdf, 91; B. PONET, "De magistraten en de minister van Justitie", *Juristenkrant* nr. 326, 2016, 13; L. BOVÉ, *Rechtszaken en vonnissen in 2017 eindelijk digitaal*, www.koengeens.be/news/2016/11/10/rechtszaken-en-vonnissen-in-2017-eindelijk-digitaal.

67. Wat het lange termijn plan van minister Geens betreft, is het gebruik van een elektronisch dossier verreweg het belangrijkste aspect. De griffieapplicaties dienen geuniformiseerd te worden om er zo maximaal gebruik van te kunnen maken. Applicaties zullen vernieuwd worden, denk hierbij aan de gemoderniseerde versie van MaCh, en ook de rechtbanken van Koophandel zullen de nieuwe 'NEW' applicatie krijgen. De applicaties zullen daarbij verbonden worden aan de 'authentieke bronnen en generieke onderdelen' van het ICT-systeem zoals e-Deposit, VAJA, JustScan, central printing etc.³⁰²

Naast het elektronisch dossier wordt er geïnvesteerd in hardware en wordt een stappenplan opgesteld voor de legislatuur. Er is immers nood aan een logisch stappenplan gezien de grote verscheidenheid aan gebruikers en de verschillende ICT-systemen die met elkaar verbonden moeten worden.³⁰³

2.4.2 Nederland

2.4.2.1 eKantonrechter

68. Voor wat de procedure voor de eKantonrechter in Nederland betreft, kan enkel nog herhaald worden dat na de uitspraak het vonnis binnen de acht weken digitaal ter beschikking wordt gesteld van de partijen en dat vervolgens het procesdossier elektronisch wordt gearhiveerd.³⁰⁴

2.4.2.2 KEI

69. Het KEI-programma zorgt er voor dat de toegang tot het elektronische dossier wordt uitgebreid naar alle partijen. Toegang krijgen tot het dossier kan via de inlogpagina 'Mijn Rechtspraak'.³⁰⁵ Meer specifiek noemt dit digitale systeem voor de partijen 'Mijn Zaak' en 'Mijn werkomgeving' voor de rechtspraakmedewerkers.³⁰⁶ Hierop kan op verscheidene manieren toegang worden verkregen, afhankelijk van welke partij inlogt. Advocaten dienen hiertoe gebruik te maken

³⁰² K. GEENS, *Justitieplan: een efficiëntere justitie voor meer rechtvaardigheid*, http://cdn.nimbu.io/s/1jn2gqe/assets/Plan_justitie_18maart_NL.pdf, 89; FOD JUSTITIE, *Samenwerkingsakkoord tussen de federale overheid justitie en de juridische beroepen inzake informatisering*, <http://justitie.belgium.be/sites/default/files/protocolakkoord.pdf>.

³⁰³ B. PONET en H. LAMON, "Dagboek van een nieuwe justitie: een nieuw jaar, vol nieuwe moed", *Juristenkrant* nr. 301, 2015, 11.

³⁰⁴ EJURE, *De rechtspraak van morgen: begrijpelijk, snel, en digitaal!*, www.ejure.nl/2015/08/de-rechtspraak-van-morgen-begrijpelijk-snel-en-digitaal/.

³⁰⁵ BALIE+, *Digitaal documentmanagement voor advocaten, wat voegt het toe?*, <http://advocaat.balieplus.nl/2016/10/digitaal-documentmanagement-voor-advocaten-wat-voegt-het-toe/>; DE RECHTSpraak, *'Pas verplicht digitaal procederen als we helemaal zeker zijn': 7 vragen en antwoorden aan KEI-directeur Monique Commelin*, www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Nieuws/Paginas/Pas-verplicht-digitaal-procederen-als-we-helemaal-zeker-zijn.aspx; DE RECHTSpraak, *Modernisering rechtspraak*, www.rechtspraak.nl/kei; RIJKSOVERHEID, *Privacykader Digitaal Procederen in het Civiele en Bestuursrecht (KEI)*, www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/10/15/ek-bijlage-voorstel-wet-tot-wijziging-ivm-vereenvoudiging-en-digitalisering-procesrecht; EJURE, *De rechtspraak van morgen: begrijpelijk, snel, en digitaal!*, www.ejure.nl/2015/08/de-rechtspraak-van-morgen-begrijpelijk-snel-en-digitaal/.

³⁰⁶ De Raad van State, zoals bij ons in België, en de Hoge Raad richten een eigen digitaal systeem op dat lijkt op Mijn Rechtspraak. Vanaf 1 maart 2017 zullen zo bijvoorbeeld alle nieuwe burgerlijke zaken elektronisch gevoerd worden; RIJKSOVERHEID, *Privacykader Digitaal Procederen in het Civiele en Bestuursrecht (KEI)*, www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/10/15/ek-bijlage-voorstel-wet-tot-wijziging-ivm-vereenvoudiging-en-digitalisering-procesrecht; H.W., WEFERS BETTINK, "Digitaal procederen in het civiele recht", *CR* nr. 4, 2015, 2.

van hun Advocatenpas. De gewone burger maakt gebruik van DigiD, waarbij men via sms een verificatiecode krijgt. Bedrijven krijgen dan weer toegang via eHerkenning.³⁰⁷

2.4.3 Tussenbesluit

70. Het gerechtsdossier bevat alle procesakten, met inbegrip van de dagvaarding, de kennisgevingen, de aanmaningen, de conclusies, de memories, de processen-verbaal, het advies van het openbaar ministerie, de akte van volmacht, de inventaris van de stavingsstukken en het ontvangstbewijs van neerlegging die in het kader van de rechtspleging zijn neergelegd, uitgewisseld of opgemaakt.

Tot op de dag van vandaag is er in België nog niet echt sprake van een elektronisch dossier. Minister Geens voorziet dergelijk digitaal dossier wel binnen zijn lange termijn plan. Hiervoor dienen de griffieapplicaties geuniformiseerd te worden en verbonden te worden aan ondermeer e-Deposit, VAJA, JustScan etc. Deze projecten dienen daarom ook eerst verder uitgewerkt te worden voor daadwerkelijk sprake kan zijn van een elektronisch dossier.

71. In Nederland is er wel reeds sprake van een elektronisch dossier. Alle stappen in de procedure, van het inleiden van een vordering tot het verkrijgen van de uitspraak van de rechter, verlopen immers reeds digitaal via eenzelfde online toegangspunt. Toegang ertoe kan verkregen worden via de inlogpagina 'Mijn rechtspraak' en het dossier is toegankelijk voor alle partijen.

2.5 Succesverhaal

72. Ook in Nederland weet men dat de digitalisering van rechtspraak moeilijk is en kende men reeds enkele mislukte projecten op dit vlak. Digitaliseringsprojecten hebben immers '*een politieke, technische en organisatorische complexiteit*' die de uitvoering ervan bemoeilijkt.³⁰⁸ Het gaat immers over zeer grote hoeveelheden, vaak vertrouwelijke, informatie in dossiers waar verscheidene partijen aan moeten kunnen. Dit alles moet bereikbaar zijn via een snel maar betrouwbaar elektronisch systeem.³⁰⁹

73. Een studie uit 2007 van de Algemene Rekenkamer naar digitaliseringsprojecten bevestigt eerdere bevindingen van de Commissions for the Efficiency of Justice van de Raad van Europa. Conclusie was dat sommige landen waar digitalisering wel succes kende, prioritair de eenvoudige procedures gingen automatiseren om vervolgens de meer complexe procedures eerst trachten te vereenvoudigen.³¹⁰ De reden waarom de KEI-wetgeving succesvol zal blijken, is omdat deze wetgeving precies net als doel heeft de nieuwe burgerlijke procedures te vereenvoudigen. Ook de

³⁰⁷ RIJKSOVERHEID, *Programma Kwaliteit en Innovatie rechtspraak (KEI)*, www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/rechtspraak-en-geschiloplossing/inhoud/vernieuwing-in-de-rechtspraak/programma-kwaliteit-en-innovatie-rechtspraak-kei; A.W. JONGBLOED, "Burgerlijk procesrecht: risico's bij digitaal procederen", *TvPP*, 2015, 18; D. REILING, "Digitaal procederen wordt normaal", *CR* nr. 1, 2015, 2; RIJKSOVERHEID, *Privacykader Digitaal Procederen in het Civiele en Bestuursrecht (KEI)*, www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/10/15/ek-bijlage-voorstel-wet-tot-wijziging-ivm-vereenvoudiging-en-digitalisering-procesrecht; EJURE, *De rechtspraak van morgen: begrijpelijk, snel, en digitaal!*, www.ejure.nl/2015/08/de-rechtspraak-van-morgen-begrijpelijk-snel-en-digitaal/.

³⁰⁸ D. REILING, "Digitaal procederen wordt normaal", *CR* nr. 1, 2015, 4.

³⁰⁹ DE RECHTSPRAAK, '*Pas verplicht digitaal procederen als we helemaal zeker zijn*': 7 vragen en antwoorden aan KEI-directeur Monique Commelin, www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Nieuws/Paginas/Pas-verplicht-digitaal-procederen-als-we-helemaal-zeker-zijn.aspx.

³¹⁰ D. REILING, "Digitaal procederen wordt normaal", *CR* nr. 1, 2015, 4.

stapsgewijze invoering van het nieuwe digitale systeem draagt bij aan dit succesverhaal.³¹¹ De KEI-wetgeving zal voor burgerlijke zaken immers in vijf stappen worden ingevoerd en voor bestuurszaken in twee stappen.

Voor burgerlijke zaken was de eerste stap het digitaal procederen voor vorderingsprocedures met verplichte procesvertegenwoordiging in eerste aanleg, gepland voor februari 2017. Intussen is de pilotfase, waarbij men sinds november 2016 al vrijwillig digitaal kon procederen, verlengd, zodat het verplicht elektronisch procederen dus uitgesteld is. De Hoge Raad heeft sinds 1 maart 2017 het digitaal procederen ingevoerd. De start van de tweede stap, zijnde het digitaal procederen voor vorderingszaken in hoger beroep, is voorzien midden 2017. De volgende stap is de uitrol van de KEI-wetgeving voor de kantonvorderingen –dit zijn de vorderingen zonder verplichte procesvertegenwoordiging– en staat gepland voor midden 2018. Begin 2019 is het dan tijd voor burgerlijke verzoekzaken in eerste aanleg, hoger beroep en cassatie en eveneens, als vijfde stap, de uitrol voor kortgedingzaken.

In het bestuursrecht worden dan weer maar twee fases gebruikt: de invoering van verplicht elektronisch procederen in asiel- en bewaringszaken voor midden 2017 en daarna de overige bestuursrechtzaken.³¹²

74. Nederland staat binnen Europa dus redelijk vooraan op het vlak van digitalisering van rechtspraak door hun digitale inlogpagina 'rechtspraak.nl', het gebruik van elektronische systemen voor zaakregistratie en de digitalisering van alle gerechten. Finland, Engeland, Slowakije, Estland, Oostenrijk en Hongarije staan nog verder dan Nederland, maar Nederland maakt door de invoering van deze KEI-wetgeving toch een enorme sprong vooruit.³¹³ Het is in Nederland immers al mogelijk om een vordering elektronisch in te dienen, elektronisch te communiceren met de rechtbanken, digitaal processtukken in te dienen en er bestaat reeds een compleet elektronisch dossier.

75. Prangende vraag die automatisch volgt na deze uiteenzetting is 'Waarom lukt het in Nederland wel, maar in België nog niet?'. Zoals hoger is gebleken, is België op wetgevend vlak grotendeels klaar om de gerechtelijke procedure volledig digitaal te laten verlopen. Elektronische communicatie met de rechtbank en het elektronisch indienen van stukken via e-Box en e-Deposit zijn dankzij artikel 3 van de Potpourri I-wet reeds mogelijk. Er zal nu op korte termijn vooral gefocust moeten worden op de toepassing en afwerking van de bestaande projecten. De projecten e-Deposit, e-Box en VAJA moeten worden toegepast.³¹⁴ Dit waren de projecten die voor minister Geens op korte termijn geïmplementeerd moesten worden en hieraan zal tegen eind 2017 volledig voldaan moeten zijn. Ook bestaat dankzij de invoering van de Potpourri III-wet reeds de mogelijkheid, doch niet de verplichting, tot elektronische betekening door een gerechtsdeurwaarder om een procedure te

³¹¹ DE RECHTSPRAAK, *Programma Kwaliteit en Innovatie (KEI) van de Rechtspraak*, www.rechtspraak.nl/Voor-advocaten-en-juristen/modernisering-rechtspraak/Paginas/Programma-Kwaliteit-en-Innovatie-van-de-Rechtspraak.aspx.

³¹² F. RUITENBEEK, *Tijdstip(pen) van inwerkingtreding*, <http://kijkopkei.nl/kei-algemeen/tijdstippen-van-inwerkingtreding/>; H. DONNERS, M.J. JACOBS en J.M.I. VINK, "Modernisering van procesrecht in civiele zaken en bestuurszaken: de rechter gaat digitaal!", *AA*, 2016, 975.

³¹³ D. REILING, "Digitaal procederen wordt normaal", *CR* nr. 1, 2015, 5; H. DONNERS, M.J. JACOBS en J.M.I. VINK, "Modernisering van procesrecht in civiele zaken en bestuurszaken: de rechter gaat digitaal!", *AA*, 2016, 975.

³¹⁴ B. NELISSEN, "België scoort 'onvolledig' op EU Justice Scoreboard", *Juristenkrant* nr. 348, 2017, 3.

starten. Een volledig elektronisch dossier komt er wel aan, maar valt onder het lange termijn plan van justitie. Er was -en is- dus ook in België nood aan continuïteit en aan planning zowel op korte termijn, maar zeker ook op lange termijn. Het is immers niet wenselijk dat de hervormingen van justitie telkenmale onderbroken worden bij elke nieuwe legislatuur.³¹⁵ Het justitieplan van minister Geens heeft getracht hier voor te zorgen.

76. Succes zal grotendeels afhangen van de mentaliteit van de gebruikers. Bijgevolg is er terzake nood aan 'veranderingsmanagement'.³¹⁶ Het stappenplan bevat een opleidingsaanpak en communicatiestrategie.³¹⁷ Vertegenwoordigers van de diverse gebruikersgroepen worden betrokken bij de uitwerking van het plan om zo een cultuuromslag te faciliteren. Dit wilt zeggen dat advocaten, notarissen, gerechtsdeurwaarders en andere juridische deskundigen actief deel kunnen participeren aan de verdere uitbouw van de informatiseringsprojecten. Minister van Justitie Koen Geens heeft hieromtrent een samenwerkingsprotocol gesloten met de betrokken beroepsgroepen.³¹⁸ Door dit protocol te ondertekenen engageerden de verschillende beroepsgroepen zich tot het uitwisselen van informatie en van ervaring, tot het houden van regelmatige overlegmomenten, tot samenwerking inzake communicatie en opleidingen om de overgang naar een digitale Justitie zo vlot mogelijk te laten verlopen en tot samenwerking op technisch gebied.³¹⁹ Enkele concrete voorbeelden van informatiseringsprojecten zijn de deskundigen- en tolkendatabank, de centralisering voor het beheer van pro deo dossiers, faillissementsdossiers en collectieve schuldenregelingen, de databank voor achterstallige onderhoudsvorderingen en de databank voor onbekwamen, alsook de databank Europese erfrechtverklaringen.³²⁰ Ook willen de beroepsgroepen die deel uitmaken van het

³¹⁵ H. BOCKEN, "Aanbevelingen aan de minister van justitie over de gerechtelijke hervorming" in H. BOCKEN (ed.), *De gerechtelijke hervorming*, Brugge, die Keure, 2012, 244.

³¹⁶ A. KEEREMAN, "Negen maanden conclusies mailen: succes met een 'maar'", *Juristenkrant* nr. 279, 2013, 7; R. BOONE, "Management binnen justitie is een revolutie, maar onvermijdbaar", *Juristenkrant* nr. 204, 2010, 9; X., "De magistratuur verwacht te veel van de uitvoerende macht", *Juristenkrant* nr. 313, 2015, 13; Z. LETINCX, "Réorganisation judiciaire: le dossier électronique ne doit pas suivre le sort de projet Phénix", *JT* nr. 6, 2015, 148; D. GROOTJANS, Volledige digitalisering justitie binnen handbereik. Mr. Dirk Grootjans roept confraters op om massaal gebruik te maken van e-Deposit, www.advocatennet.be/videos/volledige-digitalisering-justitie-binnen-handbereik-mr-dirk-grootjans-roept-confraters-op-om-massaal-gebruik-te-maken-van-e-deposit/a4175; R. BOONE, "2020: streefdatum voor een moderne justitie", *Juristenkrant* nr. 290, 2014, 11.

³¹⁷ K. GEENS, *Justitieplan: een efficiëntere justitie voor meer rechtvaardigheid*, http://cdn.nimbu.io/s/1jn2gqe/assets/Plan_justitie_18maart_NL.pdf, 90.

³¹⁸ X., "Verder digitaliseren", *Juristenkrant* nr. 332, 2016, 18; NOTARIUS, *Het notariaat sluit partnerschap met FOD Justitie inzake ICT*, <https://enotariusnl.be/2016/06/23/het-notariaat-sluit-partnerschap-met-fod-justitie-inzake-ict/>; FOD JUSTITIE, Samenwerkingsakkoord tussen de federale overheid justitie en de juridische beroepen inzake informatisering, <http://justitie.belgium.be/sites/default/files/protocolakkoord.pdf>; FOD JUSTITIE, *Minister Geens en juridische beroepen sluiten partnerschap voor een digitale justitie*, <http://justitie.belgium.be/nl/nieuws/Informatisering%20Justitie%20door%20samenwerking>.

³¹⁹ NOTARIUS, *Het notariaat sluit partnerschap met FOD Justitie inzake ICT*, <https://enotariusnl.be/2016/06/23/het-notariaat-sluit-partnerschap-met-fod-justitie-inzake-ict/>; FOD JUSTITIE, *Minister Geens en juridische beroepen sluiten partnerschap voor een digitale justitie*, <http://justitie.belgium.be/nl/nieuws/Informatisering%20Justitie%20door%20samenwerking>.

³²⁰ K. GEENS, *Justitieplan: een efficiëntere justitie voor meer rechtvaardigheid*, http://cdn.nimbu.io/s/1jn2gqe/assets/Plan_justitie_18maart_NL.pdf, 93-94; B. PONENT, "De magistraten en de minister van Justitie", *Juristenkrant* nr. 326, 2016, 13; FOD JUSTITIE, Samenwerkingsakkoord tussen de federale overheid justitie en de juridische beroepen inzake informatisering, <http://justitie.belgium.be/sites/default/files/protocolakkoord.pdf>.

samenwerkingsprotocol tegen eind 2017 een systeem voor elektronische betaling aan Justitie op poten zetten.³²¹

77. Ons inziens doet België het dus helemaal zo slecht nog niet op vlak van digitalisering van justitie. We geven toe dat we een soort 'mislukt verleden' kennen op dit punt, maar minister Geens heeft met behulp van een duidelijk en stapsgewijs plan hier verandering in gebracht. Inmiddels hebben we al een groot deel van onze 'achterstand' ingehaald en is België zeker en vast op weg naar een volledige elektronische procedure. Het is ons inziens voor België vooral nog een kwestie van aanpakken en verder uitvoeren.

³²¹ X., "Verder digitaliseren", *Juristenkrant* nr. 332, 2016, 18; FOD JUSTITIE, *Stand van zaken informatisering justitie*, http://justice.belgium.be/fr/nouvelles/communiqués_de_presse/news_pers_2011-01-12_1; FOD JUSTITIE, Samenwerkingsakkoord tussen de federale overheid justitie en de juridische beroepen inzake informatisering, <http://justitie.belgium.be/sites/default/files/protocolakkoord.pdf>; FOD JUSTITIE, *Minister Geens en juridische beroepen sluiten partnerschap voor een digitale justitie*, <http://justitie.belgium.be/nl/nieuws/Informatisering%20Justitie%20door%20samenwerking>.

Hoofdstuk 3. Botsende rechten

78. In dit hoofdstuk zal aandacht worden besteed aan drie grondrechten die mogelijk in gedrang zouden kunnen komen door het digitaliseringstraject. Het betreft het recht op privacy, het recht op toegang tot de rechter en het recht op gelijke behandeling. Hierna wordt onderzocht in welke verhouding deze grondrechten staan ten opzichte van digitale procesvoering en dit zowel voor België, Nederland als binnen de Europese Unie.

3.1 Recht op privacy

3.1.1 Inleiding

79. Zoals reeds gestipuleerd in hoofdstuk 2 werken veel advocaten nog graag op een traditionele, conservatieve manier en hiermee bedoelen we dus ook 'met papier'.³²² Professor dr. B. Allemeersch omschreef de problemen bij justitie, namelijk de strikte hiërarchie en de schriftelijke cultuur, als "twee Napoleontische karaktertrekken van ons rechtssysteem".³²³ Volgens sommigen spelen waarden van de advocaat zoals 'privacy', 'vertrouwelijkheid', 'geheimhouding' etc., hierin een belangrijke rol. Advocaten zouden schrik hebben dat vertrouwelijke documenten via digitalisering worden vrijgegeven aan onbevoegden.³²⁴ Zou het kunnen dat deze angst terecht en gegrond is?

80. Artikel 6 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens dient in acht genomen te worden wanneer we spreken over het digitaliseren van justitie.³²⁵ Het artikel omschrijft toegankelijkheid, openbaarheid, de redelijke termijn, een eerlijke behandeling en onafhankelijkheid als basisbeginselen voor procesvoering.

81. Digitalisering verhoogt het vertrouwen van de burger in justitie. Elementen die hierbij meespelen zijn transparantie en efficiëntie.

Transparantie geeft burgers het gevoel een open kijk te hebben in de werking van de rechtbanken, wat dan weer een gevoel van controle, rechtszekerheid en veiligheid tot gevolg heeft.³²⁶ Dankzij digitalisering kunnen vonnissen openbaar gemaakt worden.

Efficiëntie kan in de hand worden gewerkt door het versnellen van procedures en rechtszaken. Dit kan door het vereenvoudigen van toegang tot processtukken via digitalisering en het vlotter uitwisselen van informatie tussen partijen.

82. Door het online beschikbaar stellen van documenten en processtukken wordt justitie toegankelijker. Een centrale database zou alles beheren en documenten kunnen dus sneller terug gevonden worden. Doordat informatie gemakkelijker en transparanter opgezocht kan worden raakt

³²² A. KEEREMAN, "Negen maanden conclusies mailen: succes met een 'maar'", *Juristenkrant* nr. 279, 2013, 7; X., "De magistratuur verwacht te veel van de uitvoerende macht", *Juristenkrant* nr. 313, 2015, 12.

³²³ R. BOONE, "Malaise bij justitie is een gedeelde verantwoordelijkheid", *Juristenkrant* nr. 313, 2015, 1; X., "De magistratuur verwacht te veel van de uitvoerende macht", *Juristenkrant* nr. 313, 2015, 12.

³²⁴ BALIE+, *Digitaal documentmanagement voor advocaten, wat voegt het toe?*, <http://advocaat.balieplus.nl/2016/10/digitaal-documentmanagement-voor-advocaten-wat-voegt-het-toe/>.

³²⁵ Art. 6 Verdrag van 4 november 1950 tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden (EVRM).

³²⁶ B. PONET en H. LAMON, "Dagboek van een nieuwe justitie: een nieuw jaar, vol nieuwe moed", *Juristenkrant* nr. 301, 2015, 11.

ook beter op de hoogte van het gerechtelijk systeem in België. Voor advocaten is het digitaliseren van documenten ook een voordeel., omdat zij minder tijd verliezen, maar ook voor rechtbanken is dat het geval waardoor het tevens kostenbesparend is.

Belangrijke vraag is evenwel hoe het zit met de privacy van procespartijen als gerechtelijke beslissingen openbaar worden gemaakt via een database om zo de toegankelijkheid te verhogen,?

Het recht op eerbiediging van het privéleven en het gezinsleven dient immers ook te worden gewaarborgd.³²⁷ Hier valt geheimhouding van bepaalde informatie over het privéleven en geheimhouding van informatie door de overheid ook onder. Bij digitalisering loopt men minstens het risico dat in sommige zaken persoonlijke, intieme en gevoelige informatie wordt meegedeeld. Justitie dient dus te zorgen voor een veilig en betrouwbaar medium om stukken in te dienen.³²⁸

83. Laat dit nu net het punt zijn waar de Belgische Privacycommissie een vraagteken plaatste.

De Privacycommissie bevestigt dat systemen als e-deposit en e-box als een gunstige evolutie kunnen worden beschouwd omdat deze in principe *'een efficiëntere en modernere communicatie van justitie toelaat tussen de verscheidene actoren van de rechterlijke macht en dit met meer garanties voor ondermeer de vertrouwelijkheid en integriteit van de gegevens met een strikt gebruikersbeheer'*.³²⁹

Daar tegenover staat dat de Privacycommissie ook ernstige twijfels heeft. De commissie is van oordeel dat ondermeer het KB van 16 juni 2016, dat de nadere regels omtrent de informaticasystemen bepaalt, in deze tekort schiet.³³⁰ Men vindt dat de veiligheid van het systeem niet gegarandeerd kan worden en daarmee dus ook de vertrouwelijkheid van de informatie. Loutere identificatie is volgens hen niet voldoende om te vermijden dat onbevoegden toegang zouden kunnen krijgen tot het systeem.³³¹

84. Ook in Nederland stelde men zich eerder al de vraag of verzending van de logingegevens van DigiD via de post niet onderschept kan worden.³³²

85. Zelfs met een veilig informaticasysteem, blijft er de principiële en fundamentele vraag of de privacy niet geschonden wordt door beslissingen openbaar te maken. Een mogelijke oplossing

³²⁷ Art. 22 Grondwet, Art. 8 EVRM, Art. 17 BUPO; Z. LETINCKX, "Réorganisation judiciaire: le dossier électronique ne doit pas suivre le sort de projet Phénix", JT nr. 6, 2015, 148.

³²⁸ X., "Raad van State 9 februari 2016", *T.Vreemd.* nr. 2, 2016, 244; H. VAN BOSSUYT en J.-F. HENROTTE, "Le projet Phenix? Une révolution en marche", JT nr. 38, 2006, 728.

³²⁹ Advies Privacycommissie van 16 december 2015, nr. 58/2015, bij het KB houdende de elektronische communicatie overeenkomstig artikel 32ter Gerechtelijk Wetboek; L. BOVÉ, *Geens zet door met digitaliseren justitie*, www.koengeens.be/news/2016/01/06/geens-zet-door-met-digitaliseren-justitie.

³³⁰ KB van 16 juni 2016.

³³¹ Advies Privacycommissie van 16 december 2015, nr. 58/2015, bij het KB houdende de elektronische communicatie overeenkomstig artikel 32ter Gerechtelijk Wetboek; L. BOVÉ, *Geens zet door met digitaliseren justitie*, www.koengeens.be/news/2016/01/06/geens-zet-door-met-digitaliseren-justitie; Specifiek gaven zij een negatief advies voor bepaalde aspecten die beter gekaderd dienen te worden en meer bepaald voor (1) het garanderen van een passend beveiligingsniveau en met name het gebruik van encryptietechnieken voor het verzekeren van de vertrouwelijkheid van de gegevens; (2) een adequaat en strikt gebruikers- en toegangsbeheer en het bepalen van lees- en schrijfrechten; (3) aanduiden van de verantwoordelijken voor de verwerking; (4) specificeren van de bijgehouden gegevens en bewaartermijn betreffende het registreren en loggen; (5) verklaren van het verschil in technieken voor authenticatie tussen eBox en eDeposit; en (6) uitklaren van de definitie en relevantie van de verschillende statussen van de berichten op niveau van de ontvanger.

³³² A.W. JONGBLOED, "Burgerlijk procesrecht: risico's bij digitaal procederen", *TvPP*, 2015, 18.

hierbij zou kunnen zijn om persoonlijke informatie van partijen te verwijderen uit de documenten. Dit impliceert evenwel manueel ingrijpen bij de digitalisering, hetgeen opnieuw arbeidsintensief is.

3.1.2 Verwerking van persoonsgegevens

86. De partijen moeten de nodige persoonsgegevens verstrekken opdat een correcte procedure gevoerd kan worden. De verwerking van deze gegevens is uiteraard noodzakelijk voor de goede werking van justitie. Bij een digitale procedure veranderen de redenen voor deze verwerking van persoonsgegevens niet, enkel het middel waarmee de informatie wordt geleverd wijzigt. De persoonsgegevens worden opgeslagen in een digitaal dossier dat op een beveiligde wijze kan worden ingekeken door de partijen. Wanneer er gekozen wordt om niet digitaal te procederen, maar nog op papier, wordt er door de rechtbanken vaak nog altijd een soort van digitaal dossiers aangemaakt waarin de gescande documenten worden bewaard.³³³ Voor de verwerking van persoonsgegevens hoeft de rechtbank geen toestemming te vragen, aangezien de rechtbank deze gegevens verwerkt ter '*behartiging van het gerechtvaardigde belang gelegen in haar publieke taak die voortvloeit uit de wet*'.³³⁴

87. Op Europees vlak valt privacy onder het recht op privé- en gezinsleven, gewaarborgd door artikel 8 EVRM.³³⁵ Artikel 8 EVRM is zowel een positief als negatief recht en in casu zal justitie dus niet enkel zelf de privacy van haar burgers moeten respecteren, maar ook zelf actief optreden om de burger te beschermen tegen inbreuken op zijn of haar recht op privacy. Aangezien het EVRM rechtstreekse werking heeft in de nationale rechtsordes, zullen de nationale lidstaten dus ook zowel passief als actief moeten optreden om de privacy van haar burgers te beschermen. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens bevestigt uitdrukkelijk dat de bescherming van persoonsgegevens valt onder artikel 8 EVRM.³³⁶

In België kenden wij reeds in 1981 het verdrag tot bescherming van personen ten opzichte van de geautomatiseerde verwerking van persoonsgegevens.³³⁷ Ook binnen de Europese Unie gelden enkele richtlijnen ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer in verband met de verwerking van persoonsgegevens en bieden de artikelen 7 en 8 van het Europees handvest bescherming op dat vlak.³³⁸ internationaal biedt artikel 17 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten soelaas.³³⁹

³³³ RIJKSOVERHEID, *Privacykader Digitaal Procederen in het Civiele en Bestuursrecht (KEI)*, www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/10/15/ek-bijlage-voorstel-wet-tot-wijziging-ivm-vereenvoudiging-en-digitalisering-procesrecht.

³³⁴ RIJKSOVERHEID, *Privacykader Digitaal Procederen in het Civiele en Bestuursrecht (KEI)*, www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/10/15/ek-bijlage-voorstel-wet-tot-wijziging-ivm-vereenvoudiging-en-digitalisering-procesrecht.

³³⁵ Art. 8 EVRM.

³³⁶ EHRM S en Marper v. Verenigd Koninkrijk 4 december 2008, nr.30562/04 en 30566/04; R. SAELENS en P. DE HERT, "Digitale procesvoering en informatieveiligheid: integriteit van het systeem grondrechtelijk beschermd?", RW nr. 15, 2016-2017, 588; S. BOUCKAERT, *Documentloze vreemdelingen: Grondrechtenbescherming doorheen de Belgische en internationale rechtspraak vanaf 1985*, Antwerpen, Maklu, 2007, 381; BUREAU VAN DE EUROPESE UNIE VOOR DE GRONDRECHTEN, EUROPESE HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS en RAAD VAN EUROPA, *Handboek over het Europese non-discriminatie recht*, Luxemburg, Imprimerie Centrale, 2010, 86.

³³⁷ Verdrag van 28 januari 1981 tot bescherming van personen ten opzichte van de geautomatiseerde verwerking van persoonsgegevens.

³³⁸ Art. 7 en 8 Handvest van de grondrechten van de Europese Unie.

³³⁹ Art. 17 Internationaal Verdrag van 19 december 1966 inzake burgerrechten en politieke rechten (BUPO).

88. Wanneer we naar Nederland kijken, zien we dat enkel medewerkers die toegang nodig hebben voor de uitoefening van hun functie toegang krijgen tot de persoonsgegevens. Toegang wordt, indien vereist, enkel verleend via de nodige autorisatiemethoden die zijn ingebouwd in het elektronische systeem. Partijen krijgen toegang tot de gegevens via 'Mijn Zaak', maar de persoonsgegevens kunnen worden afgeschermd en beveiligd indien aangewezen. Dit alles in het kader van het recht op privacy. Partijen en medewerkers krijgen dus niet méér toegang tot gegevens dan strikt noodzakelijk voor de procedure. Tevens voorziet de Rechtspraak in een voorziening waar een partij de geheimhouding of beperkte toegang tot een specifiek stuk kan vragen. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn wanneer adresgegevens geheim dienen te blijven.³⁴⁰

Informatie mag slechts worden verzonden indien deze versleuteld is en enkel via een beveiligd systeem. De Raad voor rechtspraak is verantwoordelijk voor de informatiebeveiliging. Hiervoor doet men ook de nodige risicoanalyses en wordt het systeem getoetst aan een 'normenkader' voor IT-beveiliging. Later volgen ook periodieke testen van het beveiligingsniveau door een onafhankelijke derde. Verder is er toezicht op de systemen en de handelingen van gebruikers worden geregistreerd in logbestanden.³⁴¹

Zo bepaalt, ter voorbeeld, het besluit elektronische indiening dagvaarding in artikel 3 dat *'met het oog op de betrouwbaarheid en vertrouwelijkheid de indiener bij het elektronisch indienen van een exploit van dagvaarding een vanwege de gerechten aangewezen systeem voor gegevensverwerking gebruikt dat (a) in staat is om de verzender te identificeren en na te gaan of een bericht authentiek is en daadwerkelijk afkomstig van de afzender, (b) in staat is om te controleren of het bericht volledig is en niet onbevoegdlijk gewijzigd is, en (c) volgens nationale en internationale standaarden voor informatiebeveiliging is ingericht'*.³⁴² Hierbij vermeldde de Nederlandse wetgever dat ook via een procedure op papier 'fraude' kan optreden. Het *'huidige opzet van digitale gegevensuitwisseling vormt eerder een beperking dan een vergroting van deze risico's doordat in het systeem geautomatiseerde beveiligingschecks en een geautomatiseerde toets op vormvereisten worden ingebouwd'*.³⁴³

89. Ook in België gelden er regels om de burger te beschermen tegen misbruik van persoonsgegevens. Artikel 22 werd in 1994 in de Grondwet ingeschreven met als doel het beginsel van artikel 8 EVRM in te brengen in onze Belgische Grondwet.³⁴⁴

³⁴⁰ RIJKSOVERHEID, *Privacykader Digitaal Procederen in het Civiele en Bestuursrecht (KEI)*, www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/10/15/ek-bijlage-voorstel-wet-tot-wijziging-ivm-vereenvoudiging-en-digitalisering-procesrecht.

³⁴¹ RIJKSOVERHEID, *Privacykader Digitaal Procederen in het Civiele en Bestuursrecht (KEI)*, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/10/15/ek-bijlage-voorstel-wet-tot-wijziging-ivm-vereenvoudiging-en-digitalisering-procesrecht>.

³⁴² Art. 3 Besluit van 1 juli 2012 elektronische indiening dagvaarding; Memorie van toelichting, Aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ter invoering van de elektronische indiening van een dagvaarding, Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2010-2011, *Kamerstukken* 32695; Kamernota van 12 januari 2012, Aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ter invoering van de elektronische indiening van een dagvaarding, Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Kamerstukken* 32695.

³⁴³ Kamernota van 12 januari 2012, Aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ter invoering van de elektronische indiening van een dagvaarding, Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Kamerstukken* 32695.

³⁴⁴ Art. 22 Gw.

Daarnaast werden in de wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens, ofwel kortweg de Privacywet, een aantal minimumwaarborgen die steeds in acht genomen worden, alsook deze in de twee bijhorende uitvoeringsbesluiten.³⁴⁵ Ook de wet van 21 juli 2016 tot uitvoering en aanvulling van de verordening nr. 910/2014, die hieronder nog uitgebreid besproken zal worden, bepaalt dat de in België gevestigde gekwalificeerde vertrouwensdienstverlener, die een gekwalificeerde elektronische archiveringsdienst aanbiedt, zich ervan moet weerhouden om gegevens die hem zijn toevertrouwd voor andere gevallen te gebruiken dan deze in de Privacywet bepaald voor de verwerking van persoonsgegevens.³⁴⁶

De Privacywet omschrijft persoonsgegevens als *'alle gegevens die betrekking hebben op een persoon die rechtstreeks of onrechtstreeks geïdentificeerd wordt of kan worden'* en voorziet in bescherming wanneer deze persoonsgegevens verwerkt worden.³⁴⁷ Deze wet voorziet eveneens in de oprichting van de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, oftewel de Privacycommissie.³⁴⁸ Persoonsgegevens mogen enkel worden verzameld en verwerkt indien dit noodzakelijk is om het vooropgestelde doel te bereiken.³⁴⁹ Zoals hoger reeds is aangehaald, is deze verwerking onmisbaar voor de goede werking van justitie. Net zoals in Nederland is dus ook in België de toestemming van de partijen niet vereist, aangezien de verwerking kadert binnen de noodzakelijke uitvoering van een wettelijke verplichting en ter behartiging een gerechtvaardigd belang.³⁵⁰

Net als bij onze noorderburen, moet de verantwoordelijke voor de verwerking bepalen wie wanneer toegang heeft tot bepaalde informatie, onder welke voorwaarden en dit alles in het kader van de vertrouwelijkheid van gegevens.³⁵¹ Verder moet er ook een goed informatieveiligheidsbeleid worden opgesteld.³⁵² Het komt er dus ook in België op neer dat nodige risicoanalyses gemaakt zullen moeten worden.³⁵³

Om met onze voorbeelden in dezelfde lijn te blijven, kan verder ook voor België worden meegedeeld dat in de Potpourri III-wet te lezen valt dat *'de Nationale Kamer van Gerechtsdeurwaarders met betrekking tot het Centraal register van gedematerialiseerde authentieke akten van gerechtsdeurwaarders beschouwd wordt als de verantwoordelijke voor de verwerking in de zin van artikel 1, § 4 van de Privacywet.'*³⁵⁴ De Nationale Kamer van

³⁴⁵ Wet van 8 december 1992 voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens; KB van 13 februari 2001 ter uitvoering van de wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens; KB van 17 december 2003 tot vaststelling van de nadere regels met betrekking tot de samenstelling en de werking van bepaalde sectorale comités opgericht binnen de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer; GwH 14 februari 2008 nr. 15/2008.

³⁴⁶ Wetsontwerp tot uitvoering en aanvulling van de verordening nr. 910/2014, *Parl.St.* 2015-16, nr. 1893/001.

³⁴⁷ CBPL, *Wat zijn persoonsgegevens?*, www.privacycommission.be/nl/wat-zijn-persoonsgegevens.

³⁴⁸ CBPL, *De Privacywet*, www.privacycommission.be/nl/node/3908.

³⁴⁹ CBPL, *Wat is een gegevensverwerking?*, www.privacycommission.be/nl/wat-is-een-gegevensverwerking.

³⁵⁰ Art. 5 Privacywet.

³⁵¹ CBPL, *De risico's bij verwerking van persoonsgegevens en wie is verantwoordelijke*, www.privacycommission.be/nl/de-risicos-en-wie-is-verantwoordelijke.

³⁵² CBPL, *Een informatiebeveiligingsbeleid*, www.privacycommission.be/nl/een-informatiebeveiligingsbeleid.

³⁵³ Art. 16 Privacywet; R. SAELENS en P. DE HERT, "Digitale procesvoering en informatieveiligheid: integriteit van het systeem grondrechtelijk beschermd?", *RW* nr. 15, 2016-2017, 587.

³⁵⁴ Art. 32quater/2 §2 Ger.W.; Art. 10 Potpourri III-wet; Wetsontwerp houdende internering en diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.*, 2015-16, nr. 1590/006.

*Gerechtsdeurwaarders houdt in dit register een lijst bij van de adressen van elektronische woonstkeuze waarvoor de titularis toestemming heeft gegeven. Deze lijst en de daarin opgenomen gegevens zullen, onder toezicht van de Nationale Kamer van Gerechtsdeurwaarders, uitsluitend door gerechtsdeurwaarders kunnen geraadpleegd worden in uitvoering van hun wettelijke opdrachten en mogen niet aan derden worden verstrekt.'*³⁵⁵

Voorts bepaalt artikel 32quater/2 § 7 van het Gerechtelijk Wetboek dat *'Binnen de Nationale Kamer van Gerechtsdeurwaarders stelt de voorzitter van de Nationale Kamer van Gerechtsdeurwaarders een aangestelde voor de gegevensbescherming aan. De aangestelde voor de gegevensbescherming is meer bepaald belast met : (1) het verstrekken van deskundige adviezen inzake de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en de beveiliging van persoonsgegevens en informatie en inzake hun verwerking; (2) het informeren en adviseren van de voorzitter en de medewerkers die de persoonsgegevens behandelen over hun verplichtingen binnen het kader van deze wet en binnen het algemeen kader van de bescherming van de gegevens en de privacy; (3) het opstellen, het toepassen, het bijwerken en het controleren van een beleid inzake de beveiliging en de bescherming van de persoonlijke levenssfeer; (4) het vormen van het contactpunt voor de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en (5) de uitvoering van de andere opdrachten inzake de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en de beveiliging die door de Koning worden bepaald, na advies van de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer.'*³⁵⁶

Bij het uitoefenen van zijn opdrachten handelt de aangestelde voor de gegevensbescherming volledig onafhankelijk en brengt hij rechtstreeks verslag uit aan de voorzitter van de Nationale Kamer van Gerechtsdeurwaarders.³⁵⁷

90. Het EU-actieplan 2016-2020 inzake e-overheid stelt verder zelfs als beginsel voorop dat alle initiatieven op het vlak van digitalisering verder moeten gaan dan *'de strikte naleving van het rechtskader inzake gegevensbescherming en privacy'*. Dit is volgens het actieplan noodzakelijk om het vertrouwen in het gebruik van elektronische diensten te vergroten.³⁵⁸

Voor wat betreft de e-Box en e-Deposit systemen staat daarom uitdrukkelijk in het KB van 16 juni 2016 vermeld in de artikelen 3 en 7 dat de verantwoordelijke voor de verwerking gebruik dient te maken van informaticatechnieken die *'de oorsprong en de integriteit van de inhoud van de zending verzekeren door middel van aangepaste beveiligingstechnieken'*. De Privacycommissie stelde zich bij dit KB de vraag hoe het zit met de mogelijkheid tot het versleutelen van bepaalde gegevens, met het oog op vertrouwelijkheid en beveiliging.³⁵⁹ Het gebruik van encryptietechnieken wordt door de wetgever beschouwd als vallend onder de norm *'de oorsprong en de integriteit van de*

³⁵⁵ Art. 32quater/2 § 1 Ger.W.; Art. 10 Potpourri III-wet; Wetsontwerp houdende internering en diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.*, 2015-16, nr. 1590/006.

³⁵⁶ Art. 32quater/2 § 7 Ger.W.; Art. 10 Potpourri III-wet.

³⁵⁷ Art. 32quater/2 § 7 Ger.W.; Art. 10 Potpourri III-wet; Wetsontwerp houdende internering en diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.*, 2015-16, nr. 1590/006.

³⁵⁸ EUROPESE COMMISSIE, *Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees economisch en sociaal comité en het comité van de regio's: EU-actieplan inzake e-overheid 2016-2020 voor een snellere digitalisering van overheidsdiensten*, <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/NL/1-2016-179-NL-F1-1.PDF>.

³⁵⁹ Zie randnummer ; Advies Privacycommissie van 16 december 2015, nr. 58/2015, bij het KB houdende de elektronische communicatie overeenkomstig artikel 32ter Gerechtelijk Wetboek.

inhoud van de zending verzekeren door middel van aangepaste beveiligingstechnieken', zonder dat deze encryptietechnieken expliciet moesten worden opgenomen in de tekst van het KB. De keuze van de in praktijk gebruikte encryptietechnieken ressorteert onder de verantwoordelijkheid van "de verantwoordelijke voor de verwerking".³⁶⁰ Op advies van de Raad van State wordt de waarborg van vertrouwelijkheid uitdrukkelijk in de tekst opgenomen en staat nu tevens in de artikelen te lezen dat *'de vertrouwelijkheid van de inhoud van de zending' moet gewaarborgd worden*³⁶¹. In het laatste lid staat bovendien dat het e-Box en het e-Deposit netwerk voorzien in een *'strikt en adequaat gebruikers- en toegangsbeheer dat toelaat gebruikers te identificeren, te authentifieren en hun relevante kenmerken of hoedanigheden, mandaten en toegangsmachtigingen te controleren en beheren'*.³⁶² Wat de e-Box en e-Deposit systemen betreft is de FOD Justitie trouwens de *'verantwoordelijke voor de verwerking van persoonsgegevens'*.³⁶³

De wetgever vermeldt in een verslag aan de koning over het KB van 16 juni 2016 dat e-Box het voordeel heeft dat er een bewijs geleverd wordt dat de elektronische post bij de bestemming is toegekomen. In die zin beantwoordt elke verzending via dit informaticasysteem aan meer dan de noodzakelijke voorwaarden van een aangetekende brief met ontvangstbewijs of gerechtsbrief. De e-Box garandeert niet dat de elektronische post effectief gelezen is, desgevallend dat deze geopend is, maar wel met de zekerheid dat deze toegekomen is en bij wie. Het loggen binnen het informaticasysteem van het versturen of ontvangen in e-Box biedt de mogelijkheid om al die elementen onafhankelijk van de partijen aan te tonen op elk gewenst ogenblik.³⁶⁴

91. Er bestaan dus voldoende nationale en Europese verplichtingen om de burger bescherming te bieden inzake de verwerking van diens persoonsgegevens en om een veilig informatiebeleid en – systeem op te stellen, waardoor de risico's op 'lekkens' van vertrouwelijke gegevens zo laag mogelijk blijven. De privacy van de burger staat aldus voorop en het is de topprioriteit van justitie om een betrouwbaar digitaal systeem te voorzien.

92. Ook de rechtspraak oefent aanzienlijke controle uit op de verplichtingen van de overheid. Op 9 februari 2016 sprak de Raad van State nog een arrest uit aangaande een elektronische procedure voor de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen. Centraal stond het thema van de informatieveiligheid en de bescherming van het privéleven en persoonsgegevens. Gesteld werd dat, niettegenstaande het *'onderscheppen of veranderen van een e-mailbericht dat voor iemand anders bestemd is'* strafrechtelijk gesanctioneerd wordt, dit *'geen afbreuk doet aan de plicht voor de overheid om te kiezen voor een betrouwbaar en veilig medium'*.³⁶⁵ Dit houdt in dat de overheid, wanneer gekozen wordt voor elektronische procesvoering, moet waarborgen dat de overdracht van gegevens op een beveiligde manier kan gebeuren. Dit arrest van de Raad van State vernietigde het KB van 26 januari 2014 houdende de rechtspleging voor de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen,

³⁶⁰ Verslag aan de Koning Art. 3 en 7 KB 16 juni 2016.

³⁶¹ Verslag aan de Koning Art. 3 KB 16 juni 2016.

³⁶² Art. 3 en 7 KB 16 juni 2016.

³⁶³ Art. 2 en 6 KB 16 juni 2016.

³⁶⁴ Verslag aan de Koning Art. 3 KB 16 juni 2016.

³⁶⁵ RvS 9 februari 2016 nr. 233.777; X., "Raad van State 9 februari 2016", *RW* nr. 15, 2016-2017, 584; ORDE VAN VLAAMSE BALIES, *Raad van State stelt OVB in het gelijk – beroep tegen KB procedure RvV*, www.ordeexpress.be/artikel/110/1396/raad-van-state-stelt-ovb-in-het-gelijk-beroep-tegen-kb-procedure-rvv.

dat de wijze bepaalde waarop elektronische processtukken moesten worden overgemaakt.³⁶⁶ De wettigheid en het nut van digitale procesvoering werd in deze zaak niet in vraag gesteld. Het KB bevatte echter de verplichting om elektronische afschriften als bijlage in een email te verzenden. De Raad van State oordeelde dat de verzending van een email geen zekerheid verschaft over het effectief aankomen ervan noch over het tijdstip waarop de informatie aankomt. Tevens kan de verzender volgens de Raad van State niet bewijzen dat de email daadwerkelijk verzonden is.³⁶⁷

De Raad van State oefende in dit arrest controle uit op de overheid, maar ons inziens kan besloten worden dat justitie eveneens moet voldoen aan de vereiste waarborgen waaraan de overheid dient te voldoen. Zoals reeds eerder aangehaald, is ook volgens de wetgever het gebruik van loutere e-mailapplicaties geen afdoende oplossing, omdat het geen oplossing biedt voor de authenticatie van de verzenders en ontvangers van de e-mail bij de juridische actoren. Er is nood aan een eenduidig elektronisch adres waarop een ontvanger of geadresseerde geacht wordt zijn mededeling, kennisgeving of neerlegging te ontvangen alsook een garantie omtrent de identiteit van de verzender.³⁶⁸ De onzekerheden en onveiligheden die aangehaald werden met betrekking tot het versturen van emailberichten, worden grotendeels geëlimineerd wanneer er gekozen wordt voor een systeem van webapplicatie zoals e-Box en e-Deposit. Een webapplicatie registreert namelijk wel de datum en het tijdstip en verstuurt een ontvangstbewijs. De Raad van State heeft zich in dit arrest echter niet uitdrukkelijk uitgesproken over veiligheid van zo'n webapplicatie. Justitie zal dus moeten kunnen garanderen dat het gekozen systeem een '*betrouwbaar en veilig medium*' vormt.

Ons inziens is het echter onmogelijk om een systeem uit te werken dat 100% veilig is tegen bijvoorbeeld cyberaanvallen en dus onmogelijk om de vertrouwelijkheid van gegevens 100% te garanderen. Dit is natuurlijk ook niet wat van de overheid en justitie verwacht wordt, doch wel dat alle inspanningen geleverd zullen worden om het informaticasysteem veilig af te leveren en veilig te houden.³⁶⁹

3.1.3 Openbaarmaking beslissing

93. Ook al voorziet justitie in een veilig informaticasysteem en krijgen enkel bevoegde personen toegang tot de persoonsgegevens en wordt er vertrouwelijk omgesprongen met informatie, dan blijft er nog steeds de vraag 'wat gebeurt er met de uitspraak?'. Uitspraken moeten krachtens artikel 6.1 EVRM, en in België op grond van artikel 149 van de Grondwet, immers in het openbaar gewezen worden. Ook artikel 14 BUPO bepaalt dat de uitspraak openbaar moet worden gemaakt. Digitalisering zorgt er vervolgens voor dat de uitspraken die openbaar gemaakt worden, nog toegankelijker worden voor het grote publiek. Naast het feit dat men een breder publiek bereikt zal

³⁶⁶ X., "Raad van State 9 februari 2016", RW nr. 15, 2016-2017, 586; ORDE VAN VLAAMSE BALIES, *Raad van State stelt OVB in het gelijk – beroep tegen KB procedure RvV*, www.ordeexpress.be/artikel/110/1396/raad-van-state-stelt-ovb-in-het-gelijk-beroep-tegen-kb-procedure-rvv.

³⁶⁷ AGENTSCHAP INTEGRATIE EN INBURGERING, *Raad van State vernietigt elektronische procedure Raad voor Vreemdelingsbetwistingen*, www.kruispuntmi.be/nieuws/raad-van-state-vernietigt-elektronische-procedure-raad-voor-vreemdelingenbetwistingen; RAAD VAN STATE, *Nietigverklaring besluit elektronische procesvoering voor de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen*, www.raadvanstate.be/?page=news&lang=nl&newsitem=307; R. SAELENS en P. DE HERT, "Digitale procesvoering en informatieveiligheid: integriteit van het systeem grondrechtelijk beschermd?", RW nr. 15, 2016-2017, 588.

³⁶⁸ Wetsontwerp houdende wijziging van het burgerlijk procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr.1219/001.

³⁶⁹ R. SAELENS en P. DE HERT, "Digitale procesvoering en informatieveiligheid: integriteit van het systeem grondrechtelijk beschermd?", RW nr. 15, 2016-2017, 588.

het ook minder moeite kosten om een bepaalde uitspraak online op te zoeken. Openbaarheid en transparantie leiden tot nog meer toegankelijkheid. Hierbij kan/dient een afgeving gemaakt te worden tussen openbaarheid, transparantie en toegankelijkheid enerzijds en het recht op privacy anderzijds.

94. Wanneer we op Europees vlak kijken, stellen we een botsing vast tussen de artikelen 6 en 8 EVRM.³⁷⁰ Artikel 8 waarborgt zoals gezegd het recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven.³⁷¹ Het Europees Hof voor de rechten van de mens ziet het concept 'privéleven' zeer ruim. Beperkingen op dit recht zijn slechts toegestaan indien ze voorzien zijn bij wet, een legitiem doel voor ogen hebben en noodzakelijk zijn in een democratische samenleving. Hierbij geldt telkens het proportionaliteitsbeginsel. Wanneer twee grondrechten botsen, zal het Hof een afweging maken tussen deze rechten. In gevoelige zaken zal het Hof echter een ruime appreciatiemarge laten aan de nationale lidstaten en hen laten beslissen over de materie.³⁷²

95. In België heeft ook de privacycommissie deze afweging gemaakt. De commissie diende zich uit te spreken over de vraag of vonnissen en arresten volledig op internet gepubliceerd mogen worden. Conclusie was dat deze vonnissen en arresten geanonimiseerd dienen te worden. Onder meer de namen van de partijen, de rechters en de advocaten dienen uit de publicatie geschrapt te worden. Deze aanbeveling van de commissie geldt ook voor uitspraken van de Raad van State en het Grondwettelijk Hof. Hierbij dient opgemerkt te worden dat ook in het 'papieren tijdperk' stukken gekopieerd en op internet geplaatst konden worden en dit probleem dus niet enkel bij 'digitalisering' voor komt.³⁷³ Toch vreest de commissie dat door het wereldruime bereik van het internet deze persoonsgegevens voor verkeerde doeleinden gebruikt zullen worden. Zij erkennen wel degelijk dat het openbaar maken van de uitspraken bijdraagt aan de kennisverruiming en zelfs de mogelijkheid tot controle op justitie biedt, maar vinden dit toch niet opwegen tegen het recht op privacy van de burger. Een beslissing mag dus wel degelijk openbaar gemaakt worden, maar zal wel geanonimiseerd moeten zijn.³⁷⁴

Door deze anonimisering treedt een lidstaat, naar ons oordeel, dus actief op om de privacy van haar burgers te beschermen, zonder af te doen aan de principes van transparantie en openbaarheid.

96. Voorts heeft de Raad voor de rechtspraak in Nederland in een advies bij het wetsvoorstel KEI I aangegeven zich zorgen te maken over de mogelijkheid dat een opname van een zitting door een partij op internet geplaatst zou worden. De beveiliging hiertegen is volgens de Raad niet mogelijk door technische middelen, zonder dat partijen gehinderd zullen worden in het gebruik van de digitale procedure. Ook hier is anonimisering van partijen in processtukken een oplossing, waarbij met een '*speciale softwaresleutel die alleen aan de partijen ter beschikking wordt gesteld, het mogelijk is om namen aan een stuk toe te voegen*'. Verder zou het volgens de Raad een oplossing

³⁷⁰ Art. 6 en 8 EVRM.

³⁷¹ Art. 8 EVRM.

³⁷² P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 58.

³⁷³ H.W., WEFERS BETTINK, "Digitaal procederen in het civiele recht", *CR* nr. 4, 2015, 8.

³⁷⁴ Advies Privacycommissie van 16 december 2015, nr. 58/2015.

kunnen zijn om artikel 29 Rv. uit te bereiden zodat het openbaar maken van beeld- en geluidsopnamen ook valt onder het verbod om bepaalde mededelingen aan derden te doen.³⁷⁵

3.2 Recht op toegang tot de rechter

3.2.1 Inleiding

97. Naast het recht op privacy kan een ander twistpunt zijn dat de toegang tot de rechter in het gedrang komt, aangezien niet iedereen over de nodige technische kennis of de infrastructuur beschikt om gebruik te kunnen maken van elektronische procesvoering. Hierbij is het antwoord natuurlijk dat de wet het mogelijk maakt om elektronisch te procederen, maar dit niet verplicht stelt. Derhalve heeft iedereen de vrijheid om te kiezen tussen de digitale of de papieren procedure. De Koning kan evenwel via KB vaststellen dat bepaalde categorieën van natuurlijke personen die beroepshalve in opdracht van derden of van een overheid gerechtshandelingen stellen verplicht zijn om deze te stellen via de elektronische weg.³⁷⁶ Eveneens kan bij KB worden bepaald dat bepaalde rechtspersonen verplicht zijn proceshandelingen te stellen via elektronische weg. Hierdoor wilt de wetgever elektronische justitie aanmoedigen. Vraag hierbij is of deze verplichting dan niet raakt aan het beginsel van toegang tot de rechter. Men gaat er van uit dat de wetgever om het recht op toegang tot de rechter te garanderen voor ogen had dat de overheid de nodige infrastructuur en bijstand ter beschikking kan stellen aan burgers en rechtspersonen. Op de griffies zouden burgers dan toegang hebben tot computers om toegang te krijgen tot het dossier.³⁷⁷ Alzo zouden zij toch toegang hebben tot de rechter én elektronisch kunnen procederen. De vraag is dan of elektronische procesvoering in dat concept eigenlijk wel een meerwaarde biedt, aangezien de burger toch nog steeds tot bij de griffie moet gaan om toegang te hebben tot de gewenste informatie.

98. In Nederland speelt een soortgelijke vraag. Het systeem KEI zorgt er immers voor dat partijen toegang krijgen tot het elektronisch dossier via de inlogpagina 'Mijn Rechtspraak'. Advocaten loggen in met behulp van hun Advocatenpas, burgers maken gebruik van DigiD en bedrijven krijgen toegang via eHerkenning. Echter, wanneer we kijken naar de toegang voor de gewone burger, is DigiD gekoppeld aan het burgerservicenummer en het BRP, een registratie in de Basisregistratie Personen. Hierin staan persoonsgegevens van burgers in Nederland. Een Nederlander die verhuist naar het buitenland zal echter niet in het BRP staan en zal dus geen DigiD kunnen gebruiken. Daklozen zonder inschrijving zullen eveneens geen procedure kunnen starten.³⁷⁸ Kwestie het wel dat elektronische procedurevoering enkel verplicht is voor advocaten, deurwaarders en bedrijven, maar niet voor de burger. De burger die geen toegang heeft tot KEI door een gebrek aan DigiD, kan dus nog steeds een procedure op papier starten. Moest het in de

³⁷⁵ H.W., WEFERS BETTINK, "Digitaal procederen in het civiele recht", *CR* nr. 4, 2015, 7-8.

³⁷⁶ Art. 4 lid 2 Phenix II-wet.

³⁷⁷ H. VAN BOSSUYT en K. MAENHOUT, "De elektronische procesvoering in Phenix", *RW* nr. 38, 2006-2007, 1545.

³⁷⁸ A.W. JONGBLOED, "Burgerlijk procesrecht: risico's bij digitaal procederen", *TvPP*, 2015, 18; RIJKSOVERHEID, *Privacykader Digitaal Procederen in het Civiele en Bestuursrecht (KEI)*, www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/10/15/ek-bijlage-voorstel-wet-tot-wijziging-ivm-vereenvoudiging-en-digitalisering-procesrecht; EJURE, *De rechtspraak van morgen: begrijpelijk, snel, en digitaal!*, <http://www.ejure.nl/2015/08/de-rechtspraak-van-morgen-begrijpelijk-snel-en-digitaal/>.

toekomst echter verplicht worden voor burgers om een procedure digitaal te voeren, is er dus wel degelijk sprake van een botsing met het recht op toegang tot een rechter.

3.2.2 Digitaal by default

99. Het recht op toegang tot de rechter zit vervat in artikel 6.1 EVRM dat het recht op een eerlijk proces waarborgt.³⁷⁹ Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft dit recht op toegang tot de rechter als grondrecht erkend.³⁸⁰ De waarborg tot een eerlijk proces heeft immers geen zin indien niet eerst het recht op toegang tot de rechter wordt erkend.³⁸¹ Als gevolg hiervan hebben de lidstaten dan ook de plicht om de toegang tot de rechter te verzekeren.³⁸² Dit houdt in dat partijen over een *'concrete en effectieve mogelijkheid moeten beschikken om hun geschil aan een rechter voor te leggen'* en een beslissing ten gronde moeten kunnen bekomen over hun geschil.³⁸³ Het Europese Hof voor de Rechten van de Mens stelt dat de partijen over de concrete mogelijkheid moeten beschikken om hun geschil voor te leggen. De overheid moet hiervoor actief optreden en ervoor zorgen dat de procedure voldoende toegankelijk is. In een aantal gevallen zal de overheid in bijkomende inspanningen op dat vlak voor moeten leveren.³⁸⁴

Ook internationaal wordt de toegang tot de rechter als recht erkend en dit in artikel 14 BUPO.³⁸⁵ In Nederland wordt is recht expliciet opgenomen in artikel 17 van de Grondwet.³⁸⁶ In België wordt dit recht dan weer niet uitdrukkelijk terug gevonden in een nationaal artikel, maar maakt het wel deel uit van het burgerlijk procesrecht.³⁸⁷ In overeenstemming met de artikelen 6 EVRM en 14 BUPO geldt immers ook in België dat eenieder recht heeft op vrije toegang tot het gerecht *'ter effectuering van zijn materiële rechten'* en tevens geldt de verplichting van de geadieerde rechter om recht te spreken.³⁸⁸ Het recht op toegang tot de rechter werd door Cassatie zelfs omschreven

³⁷⁹ Art. 6 EVRM.

³⁸⁰ EHRM Golder v. Verenigd Koninkrijk 21 februari 1975, nr. 4451/70; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 44.

³⁸¹ B. VANLERBERGHE, "Het recht op toegang tot de rechter zoals gewaarborgd door artikel 6.1 EVRM. Algemene beginselen in het gerechtelijk recht" in A. VAN OEVELEN, J. ROZIE en S. RUTTEN (eds.), *Recht op toegang tot de rechter*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 2.

³⁸² EHRM Airey v. Ierland 9 oktober 1979, nr. 6289/73.

³⁸³ Bijvoorbeeld EHRM Roche v. Verenigd Koninkrijk 19 oktober 2005, nr. 32555/96 en EHRM Boulois v. Luxemburg 14 december 2010 nr. 37575/04; B. VANLERBERGHE, "Het recht op toegang tot de rechter zoals gewaarborgd door artikel 6.1 EVRM. Algemene beginselen in het gerechtelijk recht" in A. VAN OEVELEN, J. ROZIE en S. RUTTEN (eds.), *Recht op toegang tot de rechter*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 2.

³⁸⁴ B. VANLERBERGHE, "Het recht op toegang tot de rechter zoals gewaarborgd door artikel 6.1 EVRM. Algemene beginselen in het gerechtelijk recht" in A. VAN OEVELEN, J. ROZIE en S. RUTTEN (eds.), *Recht op toegang tot de rechter*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 6.

³⁸⁵ Art. 14 BUPO.

³⁸⁶ Art. 17 Nederlandse Grondwet.

³⁸⁷ B. VANLERBERGHE, "Het recht op toegang tot de rechter zoals gewaarborgd door artikel 6.1 EVRM. Algemene beginselen in het gerechtelijk recht" in A. VAN OEVELEN, J. ROZIE en S. RUTTEN (eds.), *Recht op toegang tot de rechter*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 3; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 34.

³⁸⁸ J. LAENENS, K. BROECKX, D. SCHEERS en P. THIRIAR, *Handboek gerechtelijk recht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 47 en 67; Het recht op toegang tot de rechter wordt wel vermeldt in enkele artikelen, zoals bijvoorbeeld in Art. 1244, tweede lid BW.

als *'van wezenlijk belang in een democratische samenleving en raakt de openbare orde'*.³⁸⁹ Dit recht valt impliciet ook te lezen in de artikelen 13, 40, 144 en 145 van de Grondwet.³⁹⁰

Ondanks dat heeft het EHRM aangenomen dat het recht op toegang tot de rechter niet absoluut is en de lidstaten beschikken over een beoordelingsmarge. Het EHRM geeft hiermee de lidstaten een grote beleidsvrijheid om de toegang tot de rechter op nationaal niveau te organiseren.³⁹¹ Het EHRM geeft hierbij geen richtlijnen over hoe deze toegang best geregeld wordt. De lidstaten kunnen daardoor grotendeels vrij bepalen hoe zij de toegang tot de rechter regelen. Het EHRM erkent dat de regels en de procedures kunnen verschillen in *'tijd en ruimte en dit afhankelijk van de noden en middelen van de gemeenschap en de rechtzoekende'*.³⁹² In deze moderne tijd kan het gebruik van webapplicaties ook gezien worden als een vorm van laagdrempelige toegang tot de rechter.³⁹³ Ook in Nederland erkennen ze dat digitalisering leidt tot betere toegankelijkheid van het gerechtelijke apparaat.³⁹⁴

100. Een van de onderliggende beginselen aan het Europees actieplan 2016-2020 inzake e-overheid is het beginsel *'digitaal by default'*. Dit houdt in dat overheidsdiensten als voorkeursoptie ervoor moeten kiezen om diensten elektronisch te leveren en aan te bieden, maar er eveneens voor moet zorgen om andere mogelijkheden open te houden voor diegenen die elektronische gegevens niet willen of kunnen gebruiken.³⁹⁵

Voor burgers bestaat naast de elektronische procedure nog steeds de mogelijkheid om te kiezen voor een procedure op papier. Voor hun zal de toegang tot de rechter dus niet beperkt zijn. Van een mogelijke belemmering voor burgers zou pas sprake zijn wanneer elektronische procesvoering voor iedereen verplicht wordt. Minister Geens heeft echter al meegedeeld dat het *'nooit volledig verplicht zal zijn om stukken en conclusies digitaal in te dienen'*.³⁹⁶ De door een natuurlijke persoon op papier ingediende stukken zullen door de griffie worden gedigitaliseerd of op papier ter beschikking worden gesteld aan de andere partijen.³⁹⁷ Hierdoor blijft ook het recht op een eerlijke behandeling van de zaak gewaarborgd aangezien elke partij gelijke kansen krijgt om zijn of haar zaak voor te leggen aan een rechter zonder hierbij in een nadelige positie geplaatst te worden. Elke partij krijgt immers, ongeacht hij of zij kiest voor een digitale procedure of een procedure op

³⁸⁹ Cass. 25 april 2002; B. VANLERBERGHE, "Het recht op toegang tot de rechter zoals gewaarborgd door artikel 6.1 EVRM. Algemene beginselen in het gerechtelijk recht" in A. VAN OEVELEN, J. ROZIE en S. RUTTEN (eds.), *Recht op toegang tot de rechter*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 3

³⁹⁰ Art. 13 Gw.; Art. 40 Gw.; Art. 144-145 Gw.; P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 43.

³⁹¹ B. VANLERBERGHE, "Het recht op toegang tot de rechter zoals gewaarborgd door artikel 6.1 EVRM. Algemene beginselen in het gerechtelijk recht" in A. VAN OEVELEN, J. ROZIE en S. RUTTEN (eds.), *Recht op toegang tot de rechter*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 4 en 8.

³⁹² EHRM *Khalfaoui v. Frankrijk* 14 december 1999, nr. 34791/97; B. VANLERBERGHE, "Het recht op toegang tot de rechter zoals gewaarborgd door artikel 6.1 EVRM. Algemene beginselen in het gerechtelijk recht" in A. VAN OEVELEN, J. ROZIE en S. RUTTEN (eds.), *Recht op toegang tot de rechter*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 8.

³⁹³ EJURE, *De rechtspraak van morgen: begrijpelijk, snel, en digitaal!*, www.ejure.nl/2015/08/de-rechtspraak-van-morgen-begrijpelijk-snel-en-digitaal/.

³⁹⁴ H.W., WEFERS BETTINK, "Digitaal procederen in het civiele recht", *CR* nr. 4, 2015, 5.

³⁹⁵ EUROPESE COMMISSIE, *Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees economisch en sociaal comité en het comité van de regio's: EU-actieplan inzake e-overheid 2016-2020 voor een snellere digitalisering van overheidsdiensten*, <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/NL/1-2016-179-NL-F1-1.PDF>.

³⁹⁶ L. BOVÉ, *Justitie lukt doorbraak om papiermolen vaarwel te zeggen*, www.koengeens.be/news/2017/03/01/justitie-lukt-doorbraak-om-papiermolen-vaarwel-te-zeggen.

³⁹⁷ H.W., WEFERS BETTINK, "Digitaal procederen in het civiele recht", *CR* nr. 4, 2015, 2.

papier, gelijke toegang tot de processtukken en de gelijkheid om *'stelling te nemen over de bewijzen of argumenten door de tegenpartij aangehaald, of over het dossier, en om gehoord te worden'*.³⁹⁸

Wat de verplichte digitale procedure voor professionele gebruikers betreft kan er vanuit gegaan worden dat deze zich, juist door hun sterkere professionele positie, wel in de mogelijkheid bevinden om een procedure elektronisch te voeren. Van elke advocaat, bedrijfsleider, etc. kan in deze hedendaagse samenleving worden verwacht dat deze beschikt over de nodige technische middelen om digitaal te werken.

De efficiëntiewinst³⁹⁹ van elektronische procesvoering is een winst die er is voor zowel advocaten als cliënten. Advocaten zouden zich *'heel wat verplaatsingen en correspondentie kunnen uitsparen, wat de kost van hun diensten zou kunnen verminderen en daarmee de toegang tot het gerecht ten goede zou komen.'*⁴⁰⁰

3.2.3 Grensoverschrijdende geschillen

101. Ook voor wat betreft grensoverschrijdende geschillen waarborgt de Europese Unie in artikel 6 EVRM de toegang tot een rechter. Daarnaast valt in het- inmiddels bindende- Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie in artikel 47 te lezen dat *'eenieder recht heeft op een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak, binnen een redelijke termijn,... om de daadwerkelijke toegang tot de rechter te waarborgen'*.⁴⁰¹ Binnen Europa is er tevens de richtlijn 2003/8/EG tot verbetering van de toegang tot de rechter bij grensoverschrijdende geschillen, door middel van gemeenschappelijke minimumvoorschriften betreffende rechtsbijstand bij die geschillen.⁴⁰² Ook met betrekking tot het internationaal privaatrecht staat in de preambule van de Brussel Ibis - verordening dat het *'wenselijk is de toepassing van bepaalde bepalingen te verbeteren, het vrije verkeer van beslissingen verder te vergemakkelijken en de toegang tot de rechter verder te verbeteren'*.⁴⁰³

102. In dat verband niet onbelangrijk is het gegeven dat in België bij een digitale procedure gebruik gemaakt wordt van eID, een elektronische identificatie op basis van het rijksregisternummer. In Nederland maken ze dan weer gebruik van 'Mijn Rechtspraak', waarbij door advocaten dient ingelogd te worden met hun Advocatenpas, door burgers aan de hand van

³⁹⁸ P. VAN ORSHOVEN en B. ALLEMEERSCH, *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 50.

³⁹⁹ Zoals omschreven door prof. dr. Allemeersch in B. ALLEMEERSCH, "De hervorming van justitie en de privaatrechtelijke rechtsbedeling" in H. BOCKEN (ed.), *De gerechtelijke hervorming*, Brugge, die Keure, 2012, 97.

⁴⁰⁰ B. ALLEMEERSCH, "De hervorming van justitie en de privaatrechtelijke rechtsbedeling" in H. BOCKEN (ed.), *De gerechtelijke hervorming*, Brugge, die Keure, 2012, 97.

⁴⁰¹ Art. 6 EVRM; Art. 47 Handvest Grondrechten Europese Unie; M. TRAESE en L. SAMYN, "Het recht op toegang tot de rechter in het Europees Internationaal Privaatrecht" in A. VAN OEVELEN, J. ROZIE en S. RUTTEN (eds.), *Recht op toegang tot de rechter*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 48.

⁴⁰² Richtlijn 2002/8/EG van de Raad van 27 januari 2003 tot verbetering van de toegang tot de rechter bij grensoverschrijdende geschillen, door middel van gemeenschappelijke minimumvoorschriften betreffende rechtsbijstand bij die geschillen.

⁴⁰³ Preambule 1 Verordening nr. 1512/2012 van het Europees Parlement en de Raad van 12 december 2012 betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken.

hun DigiD en door bedrijven via eHerkenning.⁴⁰⁴ Om een eHerkenningmiddel te verkrijgen moet een rechtspersoon zijn ingeschreven in het Handelsregister, hetgeen alleen het geval is wanneer men daar zijn hoofd- of nevenvestiging heeft. Natuurlijke personen hebben om toegang te krijgen tot het digitale systeem een DigiD nodig, dat alleen met een Nederlands burgerservicenummer (BSN) kan worden verkregen. Knelpunt is grensoverschrijdende geschillen is dus dat buitenlandse procespartijen dus niet kunnen beschikken over de vereiste authenticatiemiddelen om toegang te krijgen tot het digitale systeem van het land waar de procedure gevoerd wordt.⁴⁰⁵ Wat gebeurt er dan in geval van grensoverschrijdende geschillen waarbij een persoon geen inwoner is van het land waar procedures via de elektronische weg gevoerd wordt?

103. Net zoals minister Geens al heeft laten weten dat elektronische procesvoering voor burgers nooit volledig verplicht zal zijn, blijft ook in Nederland voor ondermeer buitenlanders de mogelijkheid bestaan om te procederen op papier.⁴⁰⁶ Voor in het buitenland woonachtige natuurlijke personen geldt immers de algemene uitzondering van de nieuwe artikelen 30c lid 4 Rv. en 8:36b lid 1 Awb. Dit houdt in dat natuurlijke personen niet verplicht zijn tot digitaal procederen, tenzij zij worden vertegenwoordigd door een derde die beroepsmatig rechtsbijstand verleent. De toegang tot de rechter blijft dus voor de gewone burger gewaarborgd.⁴⁰⁷ Ook wanneer de tegenpartij kiest voor digitale procesvoering, voorziet de KEI-wetgeving dat *'een natuurlijke persoon tegen wie een vordering is ingediend, nooit met verstek kan worden veroordeeld zonder dat hij weet dat een vordering tegen hem is ingesteld'*. Een persoon zal dus nooit veroordeeld worden wanneer een andere partij voor een digitale procedure kiest en hij zelf geen toegang heeft tot de elektronische procedure. Er zal in dat geval een oproepingsbericht aan hem of haar worden gestuurd met vermelding dat men zich mondeling kan komen verweren.⁴⁰⁸ Uiteraard is er ook steeds de mogelijkheid voor de natuurlijke persoon die bijvoorbeeld geen toegang heeft tot DigiD en toch voor een digitale procedure wenst te kiezen, om zich te laten bijstaan door een professionele vertegenwoordiger die wél toegang heeft tot het elektronische systeem.

Verder bevat artikel 7 van het Besluit digitalisering burgerlijk procesrecht en bestuursprocesrecht voor buitenlandse ondernemingen en rechtspersonen ook een uitzondering op de verplichting tot digitaal procederen voor professionele partijen. Dit heeft tot gevolg dat ondernemingen en rechtspersonen die niet zijn ingeschreven in het Nederlandse handelsregister, dus ook niet verplicht zijn om elektronische te procederen.⁴⁰⁹ Deze uitzondering is echter enkel van toepassing

⁴⁰⁴ RIJKSOVERHEID, *Programma Kwaliteit en Innovatie rechtspraak (KEI)*, www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/rechtspraak-en-geschiloplossing/inhoud/vernieuwing-in-de-rechtspraak/programma-kwaliteit-en-innovatie-rechtspraak-kei; A.W. JONGBLOED, "Burgerlijk procesrecht: risico's bij digitaal procederen", *TvPP*, 2015, 18; D. REILING, "Digitaal procederen wordt normaal", *CR* nr. 1, 2015, 2; RIJKSOVERHEID, *Privacykader Digitaal Procederen in het Civiele en Bestuursrecht (KEI)*, www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/10/15/ek-bijlage-voorstel-wet-tot-wijziging-ivm-vereenvoudiging-en-digitalisering-procesrecht.

⁴⁰⁵ K. TEUBEN, *Digitaal procederen en buitenlandse procespartijen*, <http://kijkopkei.nl/digitaal-procederen/digitaal-procederen-en-buitenlandse-procespartijen/>.

⁴⁰⁶ EJURE, *De rechtspraak van morgen: begrijpelijk, snel, en digitaal!*, www.ejure.nl/2015/08/de-rechtspraak-van-morgen-begrijpelijk-snel-en-digitaal/.

⁴⁰⁷ Art. 30c lid 4 Rv. en Art. 8:36b lid 1 Awb; K. TEUBEN, *Digitaal procederen en buitenlandse procespartijen*, <http://kijkopkei.nl/digitaal-procederen/digitaal-procederen-en-buitenlandse-procespartijen/>.

⁴⁰⁸ X., *Toegang tot kantonrechter blijft gewaarborgd*, <http://rechtennieuws.nl/46144/toegang-tot-kantonrechter-blijft-gewaarborgd/>.

⁴⁰⁹ Art. 7 Besluit digitalisering burgerlijk procesrecht en bestuursrecht.

geval voor zover zij niet vertegenwoordigd worden door een derde die in Nederland wel verplicht is tot de elektronische procedure, dus bijvoorbeeld een advocaat met de Nederlandse nationaliteit.⁴¹⁰

104. Niet onbelangrijk in het verlengde van bovenstaande problematiek is om kort stil te staan bij de Europese initiatieven om hieraan tegemoet te komen. Zo stelt het Europees i2020-actieplan inzake e-overheid dat overheidsdiensten elektronische dienstverlening over de grenzen heen beschikbaar moet maken om zo het vrije verkeer binnen de Europese markt te vergemakkelijken. Nationale overheden moeten de nodige inspanningen leveren om het gebruik van digitale identificatie en de eIDAS-diensten, wat staat voor electronic Identification and Authentication Services, te bespoedigen. Deze eIDAS-diensten zijn een soort vertrouwensdiensten voor digitale transacties binnen de vrije markt. Zodoende moeten maatregelen genomen worden om grensoverschrijdend gebruik te kunnen maken van elektronische identificatie, namelijk eID, en van elektronische handtekeningen.⁴¹¹

Hierbij kan worden vermeldt dat de richtlijn 1999/93/EC inzake elektronische handtekeningen al langer een wettelijk kader had gecreëerd dat voornamelijk op het gebruik van elektronische handtekeningen van toepassing was.⁴¹² De Richtlijn leidde tot een harmonisering van nationale wetten inzake elektronische handtekeningen in Europa. Op 28 augustus 2014 werd de verordening inzake elektronische identificatie en vertrouwensdiensten voor elektronische transacties in de interne markt gepubliceerd, de eIDAS-Verordening. Zij heft de reeds bestaande richtlijn elektronische handtekeningen op en vervangt iedere nationale wet inzake elektronische handtekeningen en time-stamping strijdig met deze verordening.⁴¹³ De Europese wetgever vond namelijk dat de richtlijn niet langer voldeed aangezien de Europese Unie nog steeds niet over een *‘volledig transnationaal en intersectoraal kader beschikte dat een veilig, vlot toegankelijk en betrouwbaar digitaal verkeer kan waarborgen dat zowel elektronische identificatie en authenticatie als vertrouwensdiensten omvat’*, andere dan de elektronische handtekening. Bijkomend wilde deze verordening door de invoering van een juridisch kader het vertrouwen in elektronische transacties in de interne markt vergroten.⁴¹⁴

Het toepassingsgebied van de verordening is veel ruimer dan dit van de hieraan voorafgaande richtlijn. Toch neemt de verordening het merendeel van de bepalingen van de richtlijn 1999/93/EC over, maar er worden diverse wijzigingen aangebracht en tal van nieuwe bepalingen toegevoegd.

⁴¹⁰ K. TEUBEN, *Digitaal procederen en buitenlandse procespartijen*, <http://kijkopkei.nl/digitaal-procederen/digitaal-procederen-en-buitenlandse-procespartijen/>.

⁴¹¹ EUROPESE COMMISSIE, *Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees economisch en sociaal comité en het comité van de regio's: EU-actieplan inzake e-overheid 2016-2020 voor een snellere digitalisering van overheidsdiensten*, <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/NL/1-2016-179-NL-F1-1.PDF>.

⁴¹² Richtlijn 1999/93/EG van het Europees Parlement en de Raad van 13 december 1999 betreffende een gemeenschappelijk kader voor elektronische handtekeningen.

⁴¹³ Verordening 910/2014 van het Europees Parlement en de Raad van 23 juli 2014 betreffende elektronische identificatie en vertrouwensdiensten voor elektronische transacties in de interne markt en tot intrekking van Richtlijn 1999/93/EG.

⁴¹⁴ Wetsontwerp tot uitvoering en aanvulling van de verordening nr. 910/2014 van het Europees Parlement en de Raad van 23 juli 2014 betreffende de elektronische identificatie en vertrouwensdiensten voor elektronische transacties in de interne markt en tot intrekking van Richtlijn 1999/93/EG, houdende invoeging van titel 2 in boek XII "Recht van de elektronische economie" van het Wetboek van economisch recht, en houdende invoeging van de definities eigen aan titel 2 van boek XII en van de rechtshandhabingsbepalingen eigen aan titel 2 van boek XII, in de boeken I, XV en XVII van het Wetboek van economisch recht, *Parl.St.* 2015-16, nr. 1893/001.

Deze nieuwe bepalingen creëren een wettelijk kader met betrekking tot de wederzijdse erkenning op EU-niveau van de aangemelde stelsels voor elektronische identificatie. Naast de erkenning van eIDs gebruikt door de nationale lidstaten doorheen de hele Europese Unie, hebben de bepalingen tevens betrekking op de aanvullende vertrouwensdiensten van de elektronische handtekening en voorzien dus een wettelijk kader voor onder meer elektronische zegels, website authenticatie, elektronische aangetekende verzending en de tijdstempel.⁴¹⁵

De bepalingen van deze verordening traden reeds grotendeels in werking in 2016. Hierdoor werd in 2016 ook in België de wet van 9 juli 2001 houdende vaststelling van bepaalde regels in verband met het juridisch kader voor elektronische handtekeningen en certificatediensten vervangen door de wet *'tot uitvoering en aanvulling van de verordening nr. 910/2014 van het Europees Parlement en de Raad van 23 juli 2014 betreffende de elektronische identificatie en vertrouwensdiensten voor elektronische transacties in de interne markt en tot intrekking van Richtlijn 1999/93/EG, houdende invoeging van titel 2 in boek XII "Recht van de elektronische economie" van het Wetboek van economisch recht, en houdende invoeging van de definities eigen aan titel 2 van boek XII en van de rechtshandhabingsbepalingen eigen aan titel 2 van boek XII, in de boeken I, XV en XVII van het Wetboek van economisch recht'*.⁴¹⁶ Deze Belgische wet bevat logischerwijs enerzijds de maatregelen die noodzakelijk zijn om de bepalingen in de verordening uitwerking te doen krijgen in het interne recht, maar ook een nationale nieuwe regeling met het oog op het ontwikkelen van een samenhangend juridisch kader op het vlak van elektronische archivering.⁴¹⁷ Dit is perfect mogelijk aangezien de lidstaten de vrijheid behouden om *'naast de vertrouwensdiensten die deel uitmaken van de gesloten lijst waarin de verordening voorziet, andere soorten vertrouwensdiensten te definiëren om deze op nationaal niveau als gekwalificeerde vertrouwensdienst te erkennen'*.⁴¹⁸

Belangrijk in de context van deze thesis is dat de verordening zich voornamelijk richt op de openbare sector en van de lidstaten eist dat ze het burgers van andere lidstaten mogelijk maken om via hun eigen nationale eIDs toegang te verkrijgen tot online diensten. Er is bijvoorbeeld geen verplichting voor bedrijven in de privésector om veranderingen aan te brengen aan de eIDs die zij gebruiken of om buitenlandse eIDs te accepteren. Het is echter wel mogelijk voor deze bedrijven om zich vrijwillig bij deze Europese regelgeving aan te sluiten om zo het bereik van hun diensten door heel de Europese Unie te vergroten.⁴¹⁹ Ons inziens kan deze verordening analoog worden toegepast op de online diensten geboden door justitie. Hierdoor zou het voor vreemdelingen dus

⁴¹⁵ Wetsontwerp tot uitvoering en aanvulling van de verordening nr. 910/2014, *Parl.St.* 2015-16, nr. 1893/001; H. GRAUX, *Verordening Elektronische Identificatie en Vertrouwensdiensten (eIDAS) gepubliceerd*, <http://timelex.eu/nl/blog/detail/verordening-elektronische-identificatie-en-vertrouwensdiensten-eidas-gepubliceerd>.

⁴¹⁶ De wet van 21 juli 2016 tot uitvoering en aanvulling van de verordening (EU) nr. 910/2014 van het Europees Parlement en de Raad van 23 juli 2014 betreffende de elektronische identificatie en vertrouwensdiensten voor elektronische transacties in de interne markt en tot intrekking van Richtlijn 1999/93/EG, houdende invoeging van titel 2 in boek XII "Recht van de elektronische economie" van het Wetboek van economisch recht, en houdende invoeging van de definities eigen aan titel 2 van boek XII en van de rechtshandhabingsbepalingen eigen aan titel 2 van boek XII, in de boeken I, XV en XVII van het Wetboek van economisch recht.

⁴¹⁷ Wetsontwerp tot uitvoering en aanvulling van de verordening nr. 910/2014, *Parl.St.* 2015-16, nr. 1893/001.

⁴¹⁸ Preambule 25 Verordening 910/2014; wetsontwerp tot uitvoering en aanvulling van de verordening nr. 910/2014, *Parl.St.* 2015-16, nr. 1893/001.

⁴¹⁹ H. GRAUX, *Verordening Elektronische Identificatie en Vertrouwensdiensten (eIDAS) gepubliceerd*, <http://timelex.eu/nl/blog/detail/verordening-elektronische-identificatie-en-vertrouwensdiensten-eidas-gepubliceerd>.

perfect mogelijk worden om gebruik te maken van elektronische procesvoering in een andere lidstaat van de Europese Unie ingeval van grensoverschrijdende geschillen.

3.3 Recht op gelijke behandeling

3.3.1 Inleiding

105. Wat het recht op gelijke behandeling betreft stelt zich de vraag of er in België geen ongelijkheid bestaat wanneer advocaten voor de elektronische procedure kiezen en andere voor de traditionele procedure. De eersten kunnen immers stukkenbundels doorsturen na de openingsuren van de griffie terwijl de anderen zich moeten houden aan de openingsuren en dus moeten zorgen dat de stukken zijn ingediend voor 16u.⁴²⁰ Verder krijgen advocaten die kiezen voor de elektronische procedure nog uitstel tot de eerst volgende werkdag indien het informaticasysteem niet naar behoren werkt.⁴²¹ Wat dat betreft is deze vraag zonder voorwerp en is er zowel in België als in Nederland gelijkheid vanaf het moment dat alle professionele partijen verplicht zullen zijn de procedure digitaal te voeren. De vraag die zich dan stelt is of er dan geen ongelijkheid speelt tussen de gewone burger die niet verplicht is tot digitale procesvoering en de professionele partij die dat wel is. Het Grondwettelijk Hof bepaalt immers dat het recht op toegang tot de rechter op een niet discriminerende wijze dient te worden gewaarborgd.⁴²²

Onder deze subtitel zal daarom telkens onderzocht worden of de omschreven situatie een ongelijke behandeling uitmaakt en of, zo ja, deze gerechtvaardigd is.

3.3.2 Onderscheid burgers en professionele partijen

106. De eerste vraag die bij ons opkomt is de vraag of er geen ongelijkheid speelt tussen de gewone burger die niet verplicht is tot digitale procesvoering en de professionele partij die hier wel toe verplicht is.

107. Los van het feit dat de burger niet verplicht is tot elektronische procesvoering, is dit in België momenteel ook nog niet mogelijk. De burger heeft immers nog geen toegang tot e-Box en e-Deposit, want enkel professionele partijen hebben die toegang.

Voor de probleemstelling rond ongelijke behandeling zal er daarom met twee hypothesen worden gewerkt.

Hypothese één: de burger voelt zich ongelijk behandeld omdat hij/zij geen toegang heeft tot de elektronische procedure of, net omgekeerd, de advocaat voelt zich ongelijk behandeld omdat hij/zij

⁴²⁰ Art. 52 Gerechtelijk Wetboek; Wet van 18 december 2015 tot wijziging van de wetgeving met betrekking tot het elektronisch verrichten van akten buiten de openingsuren van de griffie; S. VOET, "Elektronische griffie permanent open", *RW* nr. 26, 2015-2016, 1002; D. SCHEERS, "Spreken is zilver, schrijven is goud" in J. VAN DONINCK en L. VAN DEN HOLLE, *civiel procesrecht vandaag en morgen*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 69; J. VANDENSCHUREN, "Dépôt des conclusions par courrier électronique ou télécopie", *JT* nr. 40, 2016, 729.

⁴²¹ X., "Elektronische neerlegging ook buiten openingsuren griffie", *NJW* nr. 335, 2016, 67; Wet van 18 december 2015 tot wijziging van de wetgeving met betrekking tot het elektronisch verrichten van akten buiten de openingsuren van de griffie.

⁴²² GwH 8 mei 2014 nr. 74/2014; GwH 16 juni 2016 nr. 93/2016; B. VANLERBERGHE, "Het recht op toegang tot de rechter zoals gewaarborgd door artikel 6.1 EVRM. Algemene beginselen in het gerechtelijk recht" in A. VAN OEVELEN, J. ROZIE en S. RUTTEN (eds.), *Recht op toegang tot de rechter*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 7.

verplicht moet werken met de elektronische procedure en dus niet, zoals de burger, een procedure op papier kan voeren.

In Nederland hebben burgers, naast de professionele partijen, wel al de mogelijkheid tot elektronische procesvoering. Natuurlijk is het, zoals reeds vermeld, ook de bedoeling van minister Geens om burgers ook in België in de toekomst deze mogelijkheid te bieden. Dus laten we er van uit gaan dat burgers deze mogelijkheid inderdaad zullen hebben.

In dit toekomstperspectief kan er dan nog een tweede hypothese worden gemaakt: de advocaat, of een andere professionele gebruiker, voelt zich ongelijk behandeld omdat hij / zij enkel toegang heeft tot de elektronische procedure en de burger de keuzemogelijkheid heeft om te kiezen tussen een elektronische procedure en een procedure op papier.

108. In het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens wordt het verbod op discriminatie ingeschreven in artikel 14. Dit artikel bepaalt dat: *'Het genot van de rechten en vrijheden, welke in dit Verdrag zijn vermeld, is verzekerd zonder enig onderscheid op welke grond ook, zoals geslacht, ras, kleur, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, het behoren tot een nationale minderheid, vermogen, geboorte of andere status.'*⁴²³ Artikel 14 verbiedt dus enkel discriminatie in verband met rechten en vrijheden geboden in het EVRM zelf. Men kan daarom artikel 14 EVRM enkel inroepen in samenhang met en verwijzend naar een ander artikel van het EVRM. Hierbij kan wel telkens Protocol nummer 12 worden ingeroepen, aangezien dit protocol in het leven is geroepen om verdere maatregelen te nemen ter bevordering van de gelijkheid van iedereen door het collectief waarborgen van een algemeen discriminatieverbod.⁴²⁴ Dit protocol bepaalt dat *'elk in de wet neergelegd recht moet worden verzekerd zonder enige discriminatie op welke grond ook'*.⁴²⁵ Dit protocol kwam er dus met het oog op het fundamentele beginsel op grond waarvan iedereen gelijk is voor de wet en daardoor dus ook recht heeft op gelijke bescherming. Het protocol vermeldt verder dat het beginsel van non-discriminatie de Staten die partij zijn bij het verdrag niet belet om maatregelen te treffen *'ter bevordering van volledige en daadwerkelijke gelijkheid, op voorwaarde dat deze maatregelen objectief en redelijkerwijs kunnen worden gerechtvaardigd'*.⁴²⁶ Ook wordt volgens vaste rechtspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens artikel 14 slechts geschonden indien gelijke gevallen verschillend behandeld worden, zonder dat dit verschil in behandeling berust op een redelijke en objectieve verantwoording. Het komt er dus op neer dat er eerst en vooral een verschil in behandeling moet worden aangetoond tussen in twee vergelijkbare situaties. Vervolgens wordt het non-discriminatiebeginsel slechts geschonden indien er voor deze ongelijke behandeling geen objectieve en redelijke verantwoording bestaat in het licht van een democratische samenleving. Er moet een

⁴²³ Art. 14 EVRM; Artikel 2 § 1 BUPO bevat een soortgelijke bepaling.

⁴²⁴ Protocol Nr. 12 bij het Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden; S. BOUCKAERT, *Documentloze vreemdelingen: Grondrechtenbescherming doorheen de Belgische en internationale rechtspraak vanaf 1985*, Antwerpen, Maklu, 2007, 389-395; BUREAU VAN DE EUROPESE UNIE VOOR DE GRONDRECHTEN, EUROPESE HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS en RAAD VAN EUROPA, *Handboek over het Europese non-discriminatierecht*, Luxemburg, Imprimerie Centrale, 2010, 61-62 en 84.

⁴²⁵ Art. 1 Protocol Nr. 12 EVRM.

⁴²⁶ Preambule Protocol Nr. 12 EVRM.

wettig doel worden nagestreefd en de aangewende middelen moeten kennelijk evenwichtig zijn met dat beoogde doel.⁴²⁷

109. In België wordt het recht op gelijke behandeling en non-discriminatie respectievelijk geboden door de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.⁴²⁸ Art. 10 heeft een algemene draagwijdte. Zo valt in het artikel te lezen: '*Er is in de Staat geen onderscheid van standen. De Belgen zijn gelijk voor de wet;... De gelijkheid van vrouwen en mannen is gewaarborgd.*'⁴²⁹

Ook is gelijke behandeling gewaarborgd in drie Belgische wetten. Deze wetten zijn omzettingen van Europese richtlijnen. De eerste wet is de wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden, oftewel de Antiracismewet.⁴³⁰ In 2007 zijn er hiernaast nog twee wetten ingevoerd, namelijk de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie, ook wel de Algemene Antidiscriminatiewet genoemd, en de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen, kortweg de Genderwet.⁴³¹

De discriminatiegronden aangewezen in de Genderwet lijken vanzelfsprekend, namelijk geslacht. De discriminatiegronden die vallen onder de Antiracismewet zijn, misschien eveneens vanzelfsprekend, ras, huidskleur, afkomst, nationaliteit en nationale en etnische afstamming. Tot slot valt onder de Algemene Antidiscriminatiewet alles wat te maken heeft met leeftijd, seksuele geaardheid, geboorte, vermogen, burgerlijke staat, geloof of levensbeschouwing, politieke overtuiging, taal, huidige of toekomstige gezondheidstoestand, fysieke of genetische eigenschap, een handicap en syndicale overtuigingen.

Het feit dat professionele gebruikers toegang hebben tot een elektronische procedure en burgers enkel tot een schriftelijk procedure of naar de toekomst toe tot zowel een elektronische als schriftelijke procedure, vallen echter niet onder een van bovenstaande discriminatiegronden en vallen dus niet onder de specifieke wetten. Er zal dus moeten gekeken worden naar de algemene bepaling in de grondwet, namelijk naar artikel 10. We moeten dus nagaan of het Grondwettelijk Hof een schending zou kunnen zien van de Grondwet door de bepalingen ingevoerd door de Potpourri I-wet.

110. 'Discriminatie' kan dus, zoals hierboven aangehaald, het gevolg zijn van de ongelijke behandeling van gelijke, of minstens vergelijkbare, situaties maar eveneens van de gelijke behandeling van ongelijke situaties.⁴³² Eerst en vooral kan men zich hier afvragen of het onderscheid, de ongelijke behandeling, tussen een professionele partij en een burger wel een gelijke situatie uitmaakt. Het gaat inderdaad in beide gevallen over hoe een procedure gestart moet worden voor de rechtbank, dus sommigen zullen hier volmondig 'ja' op antwoorden. Ook kan er ons inziens geargumenteed worden dat er een ongelijkheid bestaat omdat de professional

⁴²⁷ S. BOUCKAERT, *Documentloze vreemdelingen: Grondrechtenbescherming doorheen de Belgische en internationale rechtspraak vanaf 1985*, Antwerpen, Maklu, 2007, 389-395.

⁴²⁸ Art. 10-11 GW.

⁴²⁹ Art. 10 Gw.

⁴³⁰ De wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden.

⁴³¹ De wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie; de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen.

⁴³² EHRM Thlimmenos v. Griekenland 6 april 2000, nr. 34369/97.

sneller toegang heeft tot alle stukken en zijn voorbereiding eventueel efficiënter kan doen dan de burger die alles op papier dient te verkrijgen.

Echter is hierboven reeds aangehaald dat voor professionele gebruikers er vanuit kan worden gegaan dat deze zich, juist door hun sterkere professionele positie, wél in de mogelijkheid bevinden om een procedure elektronisch te voeren. De burger zonder vertegenwoordiging verdient daarentegen een sterkere bescherming. Is er dan wel sprake van een gelijke situatie aangezien het gaat om een 'sterkere professionele partij' en een misschien wel in een zwakkere positie geplaatste 'burger' die beide in aan andere positie staan ten opzichte van justitie? Ons inziens is er dus in casu, in beide hypothesen, gewoon sprake van ongelijke behandeling van ongelijke partijen/situaties. Er is dus geen sprake van discriminatie of ongelijke behandeling van gelijke situaties.

Hierbij kan tevens worden vermeldt dat beide partijen – zowel professionele gebruikers als burgers zonder vertegenwoordiging - toegang hebben tot het gerecht, doch dat enkel de toegangsweg hiertoe verschillend kan zijn. De procedure voorziet in beide gevallen in alle rechten, zowel voor de eiser als de verweerder, om kennis te kunnen krijgen van alle relevante stukken en hierop te kunnen reageren, zowel schriftelijk als mondeling. Het vonnis wordt derhalve niet beïnvloed door de eventuele keuze van de burger voor traditionele dan wel elektronische procesvoering.

Ook binnen beide gebruikersgroepen op zich kan er geen sprake zijn van ongelijke behandeling aangezien alle professionele partijen immers verplicht elektronische moeten procederen. Alle burgers die optreden zonder professionele vertegenwoordiging zullen moeten procederen op papier, of toekomstgericht kunnen kiezen tussen een procedure op papier en een digitale procedure. Ook bij deze laatste categorie zal er dus geen sprake zijn van ongelijke behandeling.

Wanneer we er vanuit zouden gaan dat er in casu toch sprake is van ongelijke behandeling van gelijke situaties, moet vervolgens worden onderzocht of er een 'objectieve en redelijke verantwoording' bestaat voor deze ongelijke behandeling en dit in het licht van een democratische samenleving. Hiervoor moet er een wettig doel worden nagestreefd waarbij de aangewende middelen kennelijk evenredig moeten zijn met dat doel.⁴³³ Ons inziens zou de eventueel zwakkere positie van sommige burgers hierbij eveneens een rechtvaardigingsgrond vormen. Ook het Europese Hof voor de Rechten van de Mens bevestigde ons standpunt reeds meermaals door in haar rechtspraak aan te halen dat er rekening dient te worden gehouden met de eventuele '*kwetsbaarheid van personen*' en dat personen die niet bijgestaan worden door een advocaat '*een bijzondere bescherming dienen te genieten*'.⁴³⁴

⁴³³ BUREAU VAN DE EUROPESE UNIE VOOR DE GRONDRECHTEN, EUROPESE HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS en RAAD VAN EUROPA, *Handboek over het Europese non-discriminatierecht*, Luxemburg, Imprimerie Centrale, 2010, 46 en 88 ev.; EHRM *Burden v. Verenigd Koninkrijk* 29 april 2008, nr. 13378/05.

⁴³⁴ EHRM *Faniel v. België* 1 maart 2011, nr. 11892/08; EHRM *Guillard v. Frankrijk* 15 januari 2009, nr. 24488/04; EHRM *Gajtani v. Zwitserland* 9 september 2014, nr. 43730/07; B. VANLERBERGHE, "Het recht op toegang tot de rechter zoals gewaarborgd door artikel 6.1 EVRM. Algemene beginselen in het gerechtelijk recht" in A. VAN OEVELEN, J. ROZIE en S. RUTTEN (eds.), *Recht op toegang tot de rechter*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 12.

3.3.3 Onderscheid indienen stukken op griffie of elektronisch

111. Zoals hierboven is aangehaald rijst de vraag of er in België geen ongelijkheid bestaat wanneer advocaten die voor de elektronische procedure kiezen, stukkenbundels kunnen doorsturen tot middernacht en andere advocaten, die kiezen voor een procedure op papier, zich moeten houden aan deze openingsuren en dus moeten zorgen dat de stukken zijn ingediend voor 16u.⁴³⁵ Verder krijgen advocaten die kiezen voor de elektronische procedure nog uitstel tot de eerst volgende werkdag indien het informaticasysteem niet naar behoren werkt.⁴³⁶ Hierop was het antwoord dat op dit vlak zowel in België als in Nederland wel gelijkheid zal bestaan vanaf het moment dat alle professionele partijen verplicht zullen zijn de procedure digitaal te voeren. Dan zal het immers voor iedereen gelijk mogelijk zijn om stukken in te dienen tot middernacht.

112. De volgende vraag die dan speelt is of er geen ongelijkheid bestaat tussen de gewone burger die niet verplicht is om te kiezen voor een elektronische procedure en dus, indien hij of zij voor een procedure op papier kiest, slechts tot 16u zal kunnen indienen, terwijl advocaten wel verplicht elektronisch moeten werken en dus tot middernacht kunnen indienen. Eerst en vooral kan hierbij worden opgemerkt dat de burger de keuze heeft tussen op papier en elektronisch en dus de mogelijkheid heeft te kiezen om in te dienen tot 16u of tot middernacht. Verder verwijzen we voor het oplossen van dit 'probleem' naar subtitel 3.3.2 waar reeds uitgebreid is ingegaan op de ongelijke behandeling tussen de gewone burger en de professionele partijen. Het feit blijft dat de wijze van indiening geen effect heeft op de behandeling en bijgevolg op het resultaat van de gevoerde procedure aangezien de rechtbank zich op de stukken en argumenten zal baseren, ongeacht of deze op papier dan wel digitaal bezorgd werden.

⁴³⁵ Art. 52 Gerechtelijk Wetboek; Wet van 18 december 2015 tot wijziging van de wetgeving met betrekking tot het elektronisch verrichten van akten buiten de openingsuren van de griffie; S. VOET, "Elektronische griffie permanent open", *RW* nr. 26, 2015-2016, 1002; D. SCHEERS, "Spreken is zilver, schrijven is goud" in J. VAN DONINCK en L. VAN DEN HOLLE, *civiel procesrecht vandaag en morgen*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 69; J. VANDENSCHUREN, "Dépôt des conclusions par courrier électronique ou télécopie", *JT* nr. 40, 2016, 729.

⁴³⁶ X., "Elektronische neerlegging ook buiten openingsuren griffie", *NJW* nr. 335, 2016, 67; Wet van 18 december 2015 tot wijziging van de wetgeving met betrekking tot het elektronisch verrichten van akten buiten de openingsuren van de griffie.

Hoofdstuk 4. Conclusie

Verwijzend naar de initiële onderzoeksvraag kunnen we tot slot een aantal conclusies trekken, vertrekkend vanuit de subonderzoeksvragen.

Met betrekking tot de vraag '*Hoe ver staat men in België betreffende de elektronische procesvoering?*' bleek in hoofdstuk twee dat de kennisgeving van verzoekschriften niet langer enkel op papier, maar ook per elektronische post aan het gerechtelijk adres kan worden verstuurd. De Potpourri III-wet van 2016 voerde uitdrukkelijk de mogelijkheid in tot elektronische betekening van de dagvaarding door de gerechtsdeurwaarder, maar laat daarnaast de traditionele wijzen van betekening in burgerlijke zaken bestaan.

De Potpourri I-wet voerde dan weer artikel 32ter Gerechtelijk Wetboek in dat een juridische basis creëerde voor het e-Box en e-Deposit systeem. Het e-Box systeem laat advocaten, gerechtsdeurwaarders, notarissen en alle gerechtelijke instanties toe om elektronisch te communiceren. Deze communicatie heeft dezelfde draagkracht als een aangetekende brief. Zo kunnen ondermeer kopieën en afschriften van arresten en vonnissen digitaal worden afgeleverd. De wet voorziet de mogelijkheid om het systeem verplicht te maken voor professionele actoren. Burgers die optreden zonder advocaat hebben voorlopig evenwel nog geen toegang tot het e-Box systeem. Het e-Deposit systeem zorgt er dan weer voor dat conclusies, memories en stukken elektronisch kunnen worden neergelegd. Het systeem werkt via eID, een elektronische authenticatie op basis van personen en hun rijksregisternummer. Een van de voordelen van dit systeem is dat stukken ook buiten de openingsuren van de griffie kunnen worden verzonden.

Ten derde hebben we gezien dat er momenteel in België nog geen sprake is van een elektronisch dossier. De griffieapplicaties dienen eerst geüniformeerd en verbonden te worden aan ondermeer e-Deposit, VAJA en JustScan. Deze projecten moeten zelf eerst verder uitgewerkt worden voor er daadwerkelijk werk gemaakt kan worden van een elektronisch dossier.

Voor het beantwoorden van de tweede subonderzoeksvraag, zijnde '*Hoe ver staat men in andere landen betreffende de elektronische procesvoering en specifiek in Nederland?*' kan worden geconcludeerd dat het in Nederland, dankzij de KEI-wetgeving, mogelijk zal zijn om vanaf midden 2017 volledig digitaal te procederen.

Voor wat betreft het indienen van de dagvaarding staat Nederland een stap verder als België in die zin dat een betekening niet langer door een deurwaarder moet gebeuren, maar de procespartijen in beginsel zelf verantwoordelijk zijn hiervoor en dus kunnen kiezen om de procesinleiding zelf te bezorgen aan de tegenpartij. Indien deze laatste toch niet in de procedure verschijnt, zal er echter wel nog steeds een betekening door de deurwaarder nodig zijn. Enkel in geval van een verzoekprocedure blijft de griffier verantwoordelijk voor de oproeping van de partijen.

Verder is het, door de invoering van de artikelen 30c tot 30f Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, in tegenstelling tot in België, ook voor burgers mogelijk om naast het online starten van een procedure, ook stukken te kunnen indienen en inkijken, verweer in te dienen, de voortgang van de procedure op te volgen en de uitspraak van de rechter te ontvangen. Net zoals in

België de Potpourri I-wet voorziet in de mogelijkheid om het gebruik van e-Box en e-Deposit verplicht te maken voor professionele actoren, wordt elektronisch procederen in Nederland verplicht wordt voor professionele partijen, waardoor alle stukken en berichten in beginsel elektronisch moeten worden ingediend.

Wat nog verschillend is, is dat er in Nederland wel reeds sprake van een elektronisch dossier. Alle stappen in de procedure, van het inleiden van een vordering tot het verkrijgen van de uitspraak van de rechter, verlopen immers reeds digitaal via de inlogpagina 'Mijn rechtspraak'. Het dossier is toegankelijk voor alle partijen. Deze kunnen toegang ertoe verkrijgen voor in te loggen via de website van de rechterlijke instanties, met behulp van DigiD voor burgers, e-Herkenning voor bedrijven en de Advocatenpas voor advocaten.

Toch kunnen we stellen dat in ons land, waar de digitalisering van justitie jarenlang toch eerder een moeizaam verhaal was, het traject ondertussen op snelheid aan het komen is. Als we vergelijken met buurland Nederland zien we dat we reeds een groot deel van onze 'achterstand' ingehaald hebben. België is zeker en vast op weg naar een volledige elektronische procedure en het is ons inziens dan ook vooral nog een kwestie van aanpakken en verder uitvoeren.

Voor het beantwoorden van de derde subonderzoeksvraag '*Botst elektronische procesvoering met andere rechten?*' hebben we specifiek gekeken naar het recht op privacy, het recht op toegang tot de rechter en het recht op gelijke behandeling.

Voor wat betreft het recht op privacy kan worden besloten dat er voldoende nationale – zowel voor België als voor Nederland - en Europese verplichtingen bestaan om de burger bescherming te bieden inzake de verwerking van diens persoonsgegevens en om een veilig informatiebeleid en -systeem op te stellen, waardoor de risico's op 'lekkers' van vertrouwelijke gegevens zo laag mogelijk blijven. De privacy van de burger staat voorop en het is de topprioriteit van justitie om een betrouwbaar digitaal systeem te voorzien en alle inspanningen te leveren om het informaticasysteem veilig te houden. Tevens hebben we geargumenteed dat digitalisering ervoor zorgt dat uitspraken die openbaar gemaakt worden, nog toegankelijker worden voor het grote publiek. Hierbij dienen we ons aan te sluiten bij de meningen van de Privacycommissie in België en deze van de Raad voor de rechtspraak in Nederland dat in het kader van privacy een beslissing wel degelijk openbaar gemaakt mag worden, maar zal wel geanonimiseerd moeten zijn. Door deze anonimisering treedt een lidstaat, naar ons oordeel, dus actief op om de privacy van haar burgers te beschermen, zonder af te doen aan de principes van transparantie en openbaarheid.

Ook voor wat betreft de toegang tot de rechter blijft deze ons inziens gewaarborgd, aangezien het voor burgers steeds mogelijk zal blijven om te kiezen voor een procedure op papier. Van professionele partijen, die wel verplicht zullen worden tot digitaal procederen, kan immers verwacht worden over de nodige technische middelen te beschikken om een procedure digitaal te voeren, waardoor ook voor hun de toegang gewaarborgd blijft.

Deze redenering kan naar analogie worden toegepast op het recht op gelijke behandeling. Voor zowel professionele partijen die verplicht zullen moeten procederen als voor burgers die zelfstandig optreden en dus de keuze hebben tussen een procedure op papier of een elektronische procedure,

gaat het over hoe een procedure gestart moet worden voor de rechtbank. Echter is hierboven reeds aangehaald dat voor professionele gebruikers er vanuit kan worden gegaan dat deze zich, juist door hun sterkere professionele positie, wél in de mogelijkheid bevinden om een procedure elektronisch te voeren. De burger zonder vertegenwoordiging verdient daarentegen een sterkere bescherming. Daarom kan ons inziens worden besloten dat er geen sprake is van gelijke situaties, maar wel van de ongelijke behandeling van ongelijke partijen/situaties. Er is dus geen sprake van discriminatie of ongelijke behandeling van gelijke situaties.

Als eindconclusie kunnen we uit het voorgaande stellen dat het eerste deel van onze centrale onderzoeksvraag "*Volgt er op een mislukt verleden een succesvolle toekomst voor wat betreft elektronische procesvoering?*" dient ons inziens positief te worden beantwoord.

Het tweede deel van de centrale onderzoeksvraag "*Vormen het recht op privacy, het recht op toegang tot de rechter en het recht op gelijke behandeling juridische obstakels voor deze toekomst?*" dient ons inziens daarentegen negatief te worden beantwoord.

Lijst van geraadpleegde werken

INTERNATIONAAL

Wetgeving

Internationaal Verdrag van 19 december 1966 inzake burgerrechten en politieke rechten (BUPO).

EUROPA

Wetgeving

Verordening 910/2014 van het Europees Parlement en de Raad van 23 juli 2014 betreffende elektronische identificatie en vertrouwensdiensten voor elektronische transacties in de interne markt en tot intrekking van Richtlijn 1999/93/EG.

Verordening nr. 1512/2012 van het Europees Parlement en de Raad van 12 december 2012 betreffende de rechterlijke bevoegdheid, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken.

Richtlijn 2002/8/EG van de Raad van 27 januari 2003 tot verbetering van de toegang tot de rechter bij grensoverschrijdende geschillen, door middel van gemeenschappelijke minimumvoorschriften betreffende rechtsbijstand bij die geschillen.

Richtlijn 1999/93/EG van het Europese Parlement en de Raad van 13 december 1999 betreffende een gemeenschappelijk kader voor elektronische handtekeningen.

Verdrag van 28 januari 1981 tot bescherming van personen ten opzichte van de geautomatiseerde verwerking van persoonsgegevens.

Protocol Nr. 12 bij het Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden.

Verdrag van 4 november 1950 tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden (EVRM).

Handvest van de grondrechten van de Europese Unie.

Rechtspraak

EHRM Gajtani v. Zwitserland 9 september 2014, nr. 43730/07.

EHRM Faniel v. België 1 maart 2011, nr. 11892/08.

EHRM Boulois v. Luxemburg 14 december 2010, nr. 37575/04

EHRM Guillard v. Frankrijk 15 januari 2009, nr. 24488/04.

EHRM S en Marper v. Verenigd Koninkrijk 4 december 2008, nr. 30562/04 en 30566/04.

EHRM Burden v. Verenigd Koninkrijk 29 april 2008, nr. 13378/05

EHRM Roche v. Verenigd Koninkrijk 19 oktober 2005 nr. 32555/96

EHRM Thlimmenos v. Griekenland 6 april 2000, nr. 34369/97.

EHRM Khalfaoui v. Frankrijk 14 december 1999, nr. 34791/97.

EHRM Airey v. Ierland 9 oktober 1979, nr. 6289/73.

EHRM Golder v. Verenigd Koninkrijk 21 februari 1975, nr. 4451/70.

Rechtsleer

Boeken

BUREAU VAN DE EUROPESE UNIE VOOR DE GRONDRECHTEN, EUROPESE HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS en RAAD VAN EUROPA, *Handboek over het Europese non-discriminatierecht*, Luxemburg, Imprimerie Centrale, 2010, 160 p.

Websites

EUROPESE COMMISSIE, *Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europese economisch en sociaal comité en het comité van de regio's: EU-actieplan inzake e-overheid 2016-2020 voor een snellere digitalisering van overheidsdiensten*, <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/NL/1-2016-179-NL-F1-1.PDF>.

GRAUX, H., *Verordening Elektronische Identificatie en Vertrouwensdiensten (eIDAS) gepubliceerd*, <http://timelex.eu/nl/blog/detail/verordening-elektronische-identificatie-en-vertrouwensdiensten-eidas-gepubliceerd>.

BELGIË

Wetgeving

Wet van 25 december 2016 tot wijziging van de rechtspositie van de gedetineerden en van het toezicht op de gevangenen en houdende diverse bepalingen inzake justitie.

De wet van 21 juli 2016 tot uitvoering en aanvulling van de verordening (EU) nr. 910/2014 van het Europees Parlement en de Raad van 23 juli 2014 betreffende de elektronische identificatie en vertrouwensdiensten voor elektronische transacties in de interne markt en tot intrekking van Richtlijn 1999/93/EG, houdende invoeging van titel 2 in boek XII "Recht van de elektronische economie" van het Wetboek van economisch recht, en houdende invoeging van de definities eigen

aan titel 2 van boek XII en van de rechtshandhabingsbepalingen eigen aan titel 2 van boek XII, in de boeken I, XV en XVII van het Wetboek van economisch recht.

MB van 20 juni 2016 tot bepaling van de inwerkingstelling van het e-Box netwerk en het e-Deposit systeem, zoals bedoeld in artikel 10 van het koninklijk besluit van 16 juni 2016 houdende de elektronische communicatie overeenkomstig artikel 32ter van het Gerechtelijk Wetboek.

KB van 16 juni 2016 houdende de elektronische communicatie overeenkomstig artikel 32ter van het Gerechtelijk Wetboek.

Wet van 4 mei 2016 houdende internering en diverse bepalingen inzake justitie (Potpourri III-wet).

Wet van 18 december 2015 tot wijziging van de wetgeving met betrekking tot het elektronisch verrichten van akten buiten de openingsuren van de griffie.

Wet van 19 oktober 2015 houdende wijziging van het burgerlijk procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie (Potpourri I-wet).

Wet van 19 december 2014 houdende diverse bepalingen betreffende justitie.

KB van 26 januari 2014 tot wijziging van het koninklijk besluit van 21 december 2006 houdende de rechtspleging voor de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen.

KB van 13 januari 2014 tot wijziging van het regentsbesluit van 23 augustus 1948 tot regeling van de rechtspleging voor de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, het koninklijk besluit van 5 december 1991 tot bepaling van de rechtspleging in kort geding voor de Raad van State en het koninklijk besluit van 30 november 2006 tot vaststelling van de cassatie-procedure bij de Raad van State, met het oog op de invoering van de elektronische rechtspleging.

Protocol 4 januari 2013 over elektronische communicatie met de griffie.

Wet van 31 december 2012 houdende diverse bepalingen betreffende justitie.

Wet van 29 december 2010 houdende diverse bepalingen II.

Wet van 29 december 2010 houdende diverse bepalingen I.

Wet van 24 juli 2008 houdende diverse bepalingen betreffende justitie II.

Wet van 24 juli 2008 houdende diverse bepalingen betreffende justitie I.

De wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie

De wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen.

Wet van 5 augustus 2006 tot wijziging van sommige bepalingen van het Gerechtelijk wetboek met het oog op de elektronische procesvoering (Phenix III-wet).

Wet van 10 juli 2006 betreffende de elektronische procesvoering (Phenix II-wet).

Wet van 10 augustus 2005 tot oprichting van het informatiesysteem Phenix (Phenix I-wet).

KB van 17 december 2003 tot vaststelling van de nadere regels met betrekking tot de samenstelling en de werking van bepaalde sectorale comités opgericht binnen de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer.

KB van 13 februari 2001 ter uitvoering van de wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens.

Wet van 20 oktober 2000 tot invoering van het gebruik van telecommunicatiemiddelen en van de elektronische handtekening in de gerechtelijke en buitengerechtelijke procedure.

De gecoördineerde Grondwet van 17 februari 1994 (Gw.).

Wet van 8 december 1992 voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens (Privacywet).

De wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden.

Gerechtigd wetboek van 10 oktober 1967.

Wetboek van Strafvordering van 17 november 1808 (Sv.).

Vorbereidende werken

Amendementen bij het wetsontwerp tot wijziging van de rechtspositie van de gedetineerden en van het toezicht op de gevangenen en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.*, 2016-17, nr. 1986/002.

Advies Privacycommissie van 16 december 2015, nr. 58/2015, bij het KB houdende de elektronische communicatie overeenkomstig artikel 32ter Gerechtigd Wetboek.

Wetsontwerp houdende internering en diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.*, 2015-16, nr. 1590/006.

Wetsontwerp tot uitvoering en aanvulling van de verordening nr. 910/2014 van het Europees Parlement en de Raad van 23 juli 2014 betreffende de elektronische identificatie en vertrouwensdiensten voor elektronische transacties in de interne markt en tot intrekking van Richtlijn 1999/93/EG, houdende invoeging van titel 2 in boek XII "Recht van de elektronische economie" van het Wetboek van economisch recht, en houdende invoeging van de definities eigen aan titel 2 van boek XII en van de rechtshandhabingsbepalingen eigen aan titel 2 van boek XII, in de boeken I, XV en XVII van het Wetboek van economisch recht, *Parl.St.* 2015-16, nr. 1893/001.

Wetsontwerp tot uitvoering en aanvulling van de verordening (EU) nr. 910/2014 van het Europees Parlement en de Raad van 23 juli 2014 betreffende de elektronische identificatie en vertrouwensdiensten voor elektronische transacties in de interne markt en tot intrekking van Richtlijn 1999/93/EG, houdende invoeging van titel 2 in boek XII "Recht van de elektronische economie" van het Wetboek van economisch recht, en houdende invoeging van de definities eigen

aan titel 2 van boek XII en van de rechtshandhabingsbepalingen eigen aan titel 2 van boek XII, in de boeken I, XV en XVII van het Wetboek van economisch recht, *Parl.St.* 2015-16, nr. 1893/002.

Wetsontwerp houdende wijziging van het burgerlijke procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* 2014-15, nr. 1219/005.

Advies van de Nationale arbeidsraad nr. 1995 bij het wetsontwerp houdende wijziging van het burgerlijk procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr.1219/003.

Wetsontwerp houdende wijziging van het burgerlijk procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie, *Parl.St.* 2014-15, nr.1219/001.

Toelichting bij het wetsvoorstel tot introductie van nieuwe telecommunicatiemiddelen in de gerechtelijke en de buitengerechtelijke procedure, *Parl.St.*, 1999-2000, nr. 38/1.

Rechtspraak

GwH 16 juni 2016 nr. 93/2016.

RvS 9 februari 2016 nr. 233.777.

GwH 8 mei 2014 nr. 74/2014.

GwH 14 februari 2008 nr. 15/2008.

Cass. 25 april 2002.

Rechtsleer

Boeken

ALLEMEERSCH, B., "De hervorming van justitie en de privaatrechtelijke rechtsbedeling" in H. BOCKEN (ed.), *De gerechtelijke hervorming*, Brugge, die Keure, 2012, xii + 246 p.

BOCKEN, H., "Aanbevelingen aan de minister van justitie over de gerechtelijke hervorming" in H. BOCKEN (ed.), *De gerechtelijke hervorming*, Brugge, die Keure, 2012, xii + 246 p.

BOUCKAERT, S., *Documentloze vreemdelingen: Grondrechtenbescherming doorheen de Belgische en internationale rechtspraak vanaf 1985*, Antwerpen, Maklu, 2007, 1150 p.

CASTERMANS, M., *Potpourri I: hervormingen m.b.t. de burgerlijke rechtspleging*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2016, v + 472 p.

CERULUS, U., "Nieuwe wetgeving" in W. PINTENS en C. DECLERCK (eds.), *Patrimonium 2016*, Brugge, die Keure, 2016, 125-143.

KESTEMONT, L. en SCHOUWKENS, P., *Rechtswetenschappelijk schrijven*, Leuven, Acco, 2012, 135 p.

LAENENS, J., BROECKX, K., SCHEERS, D. en THIRIAR, P., *Handboek gerechtelijk recht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, xxviii + 853 p.

MAES, B., CLIJMANS, N., VAN SCHEL, S. en VANLERSBERGHE, P., "Hervorming van de burgerlijke rechtspleging" in B. ALLEMEERSCH en P. Taelman (eds.), *De hervorming van de burgerlijke rechtspleging door Potpourri I*, Brugge, die Keure, 2016, 95.

SCHEERS, D., "Spreken is zilver, schrijven is goud" in VAN DONINCK, J. en VAN DEN HOLLE, L., *civiel procesrecht vandaag en morgen*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 47-71.

SOMERS, S., "De gerechtelijke hervorming: contouren van het debat. Verslag van een expertenoverleg over de hervorming van justitie" in H. BOCKEN (ed.), *De gerechtelijke hervorming*, Brugge, die Keure, 2012, xii + 246 p.

Taelman, P., "Potpourri en het notariaat" in A. WYLLEMAN (ed.), *Rechtskroniek voor het notariaat deel 29*, Brugge, die Keure, 2016, 43-77.

TRAEST, M. en SAMYN, L., "Het recht op toegang tot de rechter in het Europese Internationaal Privaatrecht" in A. VAN OEVELEN, J. ROZIE en S. RUTTEN (eds.), *Recht op toegang tot de rechter*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 45-63.

VAN ORSHOVEN, P. en ALLEMEERSCH, B., *Tussen gelijk hebben en gelijk krijgen*, Leuven, Acco, 2015, 34.

VAN ORSHOVEN, P., "Uitleiding" in B. ALLEMEERSCH en P. Taelman (eds.), *De hervorming van de burgerlijke rechtspleging door Potpourri I*, Brugge, die Keure, 2016, xi + 160 p.

VANLERSBERGHE, B., "Het recht op toegang tot de rechter zoals gewaarborgd door artikel 6.1 EVRM. Algemene beginselen in het gerechtelijk recht" in A. VAN OEVELEN, J. ROZIE en S. RUTTEN (eds.), *Recht op toegang tot de rechter*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 1-43.

Tijdschriften

AERTS, B., "Je moet een eigen computer hebben om die van justitie te depanneren", *Juristenkrant* nr. 232, 2011, 8-9.

BIELEN, S. en MARNEFFE, W., "Digitalisering van de rechtspleging: de perceptie van Vlaamse advocaten", *RW* nr. 35, 2015-2016, 1363-1376.

BOONE, R., "2020: streefdatum voor een moderne justitie", *Juristenkrant* nr. 290, 2014, 10-11.

BOONE, R., "College stelt overkoepelende website voor hoven en rechtbanken voor", *Juristenkrant* nr. 326, 2016, 4.

BOONE, R., "Er is geen blauwdruk voor de informatisering van Justitie", *Juristenkrant* nr. 263, 2013, 8-9.

BOONE, R., "Malaise bij justitie is een gedeelde verantwoordelijkheid", *Juristenkrant* nr. 313, 2015, 1.

BOONE, R., "Management binnen justitie is een revolutie, maar onvermijdbaar", *Juristenkrant* nr. 204, 2010, 8-9.

KEEREMAN, A., "Negen maanden conclusies mailen: succes met een 'maar'", *Juristenkrant* nr. 279, 2013, 7.

MORIAU, I., en BOONE, R., "Meneer de minister, vergeet de wetgeving niet", *Juristenkrant* nr. 191, 2009, 1-3.

MOUGENOT, D., "Quelques plumes de phénix... Réflexions sur l'entrée en vigueur de certaines dispositions des lois sur la procédure électronique", *JT* nr. 26, 2013, 489-495.

NELISSEN, B., "België scoort 'onvolledig' op EU Justice Scoreboard", *Juristenkrant* nr. 348, 2017, 3.

PETILLION, F., "Actualia", *RABG* nr. 16, 2006, 1241-1248.

PETILLION, F., "Actualia", *RAGB* nr. 14, 2008, 920.

PLETINCKX, Z., "Réorganisation judiciaire: le dossier électronique ne doit pas suivre le sort de projet Phénix", *JT* nr. 6, 2015, 146-148.

PONET, B. en LAMON, H., "Dagboek van een nieuwe justitie: een nieuw jaar, vol nieuwe moed", *Juristenkrant* nr. 301, 2015, 11.

PONET, B. en LAMON, H., "Mailen naar de griffie", *Juristenkrant* nr. 262, 2013, 11.

PONET, B., "De magistraten en de minister van Justitie", *Juristenkrant* nr. 326, 2016, 13.

SCHEERS, D. en THIRIAR, P., "De moeilijke weg naar een elektronisch dossier. Nieuwe procedureregels vanaf 1 januari 2013", *RW* nr. 31, 2012-2013, 1237-1239.

SCHEERS, D., "E-Justitie: een eerste aanzet", *Juristenkrant* nr. 22, 2001, 6.

STORME, M.E., "Het verrichten van rechtshandelingen door middel van nieuwe telecommunicatiemiddelen : de nieuwe wetsbepalingen ingekaderd in de algemene leer van de kennisgeving", *RW* nr. 13, 2001, 433-447.

VAN BOSSUYT, H. en HENROTTE, J.-F., "Le projet Phenix? Une révolution en marche", *JT* nr. 38, 2006, 728-729.

VAN BOSSUYT, H. en MAENHOUT, K., "De elektronische procesvoering in Phenix", *RW* nr. 38, 2006-2007, 1542-1560.

VAN BOSSUYT, H., "Informaticarevolutie is niet aan justitie voorbijgegaan", *Juristenkrant* nr. 159, 2007, 15.

VAN DER BIESEN, G., "Tijdloze wetten", *Juristenkrant* nr. 252, 2012, 15.

VAN SEVEREN, C., "Diversebepalingenwet van 14 januari 2013 beoogt werklastvermindering binnen justitie", *NNK* nr. 3, 2013, 3-12.

VANDENSCHUREN, J., "Dépôt des conclusions par courrier électronique ou télécopie", *JT* nr. 40, 2016, 729-731.

VANDERHAEGHEN, A., "Laattijdige neerlegging verzoekschrift ook buiten openingsuren griffie", *NJW* nr. 272, 2012, 769.

VERBEKE, R., "Nomen est omen", *Juristenkrant* nr. 211, 2010, 10.

VOET, S., "Elektronische griffie permanent open", *RW* nr. 26, 2015-2016, 1002.

X., "Automatisch en manueel", *Juristenkrant* nr. 316, 2015, 18.

X., "Centraal Strafregister: 80 procent", *Juristenkrant* nr. 304, 2015, 14.

X., "Computerisering: politierechtbanken en -parketten", *Juristenkrant* nr. 241, 2012, 14.

X., "Constructief overleg", *Juristenkrant* nr. 326, 2016, 14.

X., "De magistratuur verwacht te veel van de uitvoerende macht", *Juristenkrant* nr. 313, 2015, 12-13.

X., "E-box en E-deposit", *NJW* nr. 346, 2016, 571-572.

X., "E-deposit", *Juristenkrant* nr. 303, 2015, 14.

X., "Elektronische neerlegging ook buiten openingsuren griffie", *NJW* nr. 335, 2016, 67.

X., "Elektronische procesvoering weer uitgesteld", *Juristenkrant* nr. 302, 2015, 9.

X., "Elektronische procesvoering", *NJW* nr. 314, 2015, 11.

X., "Exit gemeentelijk strafregister", *Juristenkrant* nr. 298, 2014, 14.

X., "Gene gewone", *Juristenkrant* nr. 306, 2015, 14.

X., "Help de helpdesk", *Juristenkrant* nr. 233, 2011, 14.

X., "Meer mailen", *Juristenkrant* nr. 318, 2015, 14.

X., "NICC", *Juristenkrant* nr. 274, 2013, 14.

X., "Pessimisten", *Juristenkrant* nr. 335, 2016, 18.

X., "Phénix est-il en train de s'ébrouer?", *JT* nr. 27, 2006, 515.

X., "Raad van State 9 februari 2016", *RW* nr. 15, 2016-2017, 584-586.

X., "Raad van State 9 februari 2016", *T.Vreemd.* nr. 2, 2016, 242-244.

- X., "Raad van State online", *NJW* nr. 296, 2014, 109-110.
- X., "Raad van State online", *T.Gem.* nr. 2, 2014, 148-149.
- X., "Start to scan", *Juristenkrant* nr. 222, 2011, 14.
- X., "Turtelboom on tour", *Juristenkrant* nr. 277, 2013, 18.
- X., "Verder digitaliseren", *Juristenkrant* nr. 332, 2016, 18.
- X., "Versnelling hoger? ICT-plannen bij Justitie", *Juristenkrant* nr. 312, 2015, 14.
- X., "Werkdruk wegens scannen", *Juristenkrant* nr. 242, 2012, 14.
- ZAITI, C., "Que devient le projet Phenix? Suit et pas fin...", *JT* nr. 19, 2007, 410.

Websites

AGENTSCHAP INTEGRATIE EN INBURGERING, *Raad van State vernietigt elektronische procedure Raad voor Vreemdelingsbetwistingen*, www.kruispuntmi.be/nieuws/raad-van-state-vernietigt-elektronische-procedure-raad-voor-vreemdelingenbetwistingen.

BEHEERCOMITÉ INFORMATICA VAN DE RECHTERLIJKE ORDE, *Voorstelling*, www.juridat.be/bccg/nl/index.php?lq=nl&p=home.

BOVÉ, L., *Geens zet door met digitaliseren justitie*, www.koengeens.be/news/2016/01/06/geens-zet-door-met-digitaliseren-justitie.

BOVÉ, L., *Justitie lukt doorbraak om papiermolen vaarwel te zeggen*, www.koengeens.be/news/2017/03/01/justitie-lukt-doorbraak-om-papiermolen-vaarwel-te-zeggen.

BOVÉ, L., *Justitie maakt digitale inhaalbeweging*, www.koengeens.be/news/2017/02/17/justitie-maakt-digitale-inhaalbeweging.

BOVÉ, L., *Rechtszaken en vonnissen in 2017 eindelijk digitaal*, www.koengeens.be/news/2016/11/10/rechtszaken-en-vonnissen-in-2017-eindelijk-digitaal.

CBPL, *De Privacywet*, www.privacycommission.be/nl/node/3908.

CBPL, *De risico's bij verwerking van persoonsgegevens en wie is verantwoordelijke*, www.privacycommission.be/nl/de-risicos-en-wie-is-verantwoordelijke.

CBPL, *Een informatiebeveiligingsbeleid*, www.privacycommission.be/nl/een-informatiebeveiligingsbeleid.

CBPL, *Wat is een gegevensverwerking?*, www.privacycommission.be/nl/wat-is-een-gegevensverwerking.

CBPL, *Wat zijn persoonsgegevens?*, www.privacycommission.be/nl/wat-zijn-persoonsgegevens.

DE MEYER, H., *Digitalisering justitie: hoog tijd voor actie*, www.advocatennet.be/videos/digitalisering-justitie-hoog-tijd-voor-actie/a3970.

EUROPEES E-JUSTITIEPORTAAL, *Geautomatiseerde verwerking - België*, https://e-justice.europa.eu/content_automatic_processing-280-BE-nl.do?clang=nl.

FOD JUSTITIE, *e-Deposit*, http://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/e-services/e-deposit/.

FOD JUSTITIE, *e-Deposit: het neerleggen van stukken*, https://e-services.just.fgov.be/edeposit/nl_BE/login.

FOD JUSTITIE, *Minister Geens en juridische beroepen sluiten partnerschap voor een digitale justitie*,

<http://justitie.belgium.be/nl/nieuws/Informatisering%20Justitie%20door%20samenwerking>.

FOD JUSTITIE, *Nieuwe centrale databank voor het NICC*, http://justitie.belgium.be/nl/nieuws/justnews/news_2013-09-11.

FOD JUSTITIE, *Papieren dossiers verleden tijd dankzij JustScan*, http://justitie.belgium.be/nl/rechterlijke_orde/hervorming_justitie/nieuws/news_pers_2013-11-07.

FOD JUSTITIE, *Samenwerkingsakkoord tussen de federale overheid justitie en de juridische beroepen inzake informatisering*, <http://justitie.belgium.be/sites/default/files/protocolakkoord.pdf>.

FOD JUSTITIE, *Stand van zaken informatisering justitie*, http://justice.belgium.be/fr/nouvelles/communiqués_de_presse/news_pers_2011-01-12_1.

GEENS, K., *Justitieplan: een efficiëntere justitie voor meer rechtvaardigheid*, http://cdn.nimbu.io/s/1jn2gqe/assets/Plan_justitie_18maart_NL.pdf, 88-94.

GROOTJANS, D., *e-Deposit ontlast griffie, advocaten zullen sneller kopie vonnis ontvangen*, www.advocatennet.be/videos/e-deposit-ontlast-griffie-advocaten-zullen-sneller-kopie-vonniss-ontvangen/a4174.

GROOTJANS, D., *e-Deposit: wat kost het voor u als advocaat?*, www.advocatennet.be/videos/e-deposit-wat-kost-het-voor-u-als-advocaat/a4171.

GROOTJANS, D., *Volledige digitalisering justitie binnen handbereik. Mr. Dirk Grootjans roept confraters op om massaal gebruik te maken van e-Deposit*, www.advocatennet.be/videos/volledige-digitalisering-justitie-binnen-handbereik-mr-dirk-grootjans-roept-confraters-op-om-massaal-gebruik-te-maken-van-e-deposit/a4175.

LEMMENS, L., *80% van veroordelingen politierechtbanken automatisch in Centraal Strafrechtregister*, www.legalworld.be/legalworld/80-procent-van-veroordelingen-politierechtbanken-automatisch-in-Centraal-Strafrechtregister-2015.html?LangType=2067.

MAES, L., *L'année écoulée a été marquée par l'informatisation*, www.avocatsnet.be/videos/lannee-coule-a-t-marque-par-linformatisation/a4873.

NOTARIUS, *Het notariaat sluit partnerschap met FOD Justitie inzake ICT*, <https://enotariusnl.be/2016/06/23/het-notariaat-sluit-partnerschap-met-fod-justitie-inzake-ict/>.

ORDE VAN VLAAMSE BALIES, *Raad van State stelt OVB in het gelijk – beroep tegen KB procedure RvV*, www.ordeexpress.be/artikel/110/1396/raad-van-state-stelt-ovb-in-het-gelijk-beroep-tegen-kb-procedure-rvv.

PARRILLI, D. M., *De elektronische procesvoering: stand van zaken in België*, timelex.eu/nl/blog/detail/de-elektronische-procesvoering-stand-van-zaken-in-belgi.

RAAD VAN STATE, *Elektronische procesvoering voor de Raad van State*, www.raadvst-consetat.be/?page=e-procedure&lang=nl&q=raad.

RAAD VAN STATE, *Elektronische procesvoering voor de Raad van State mogelijk vanaf 1 februari 2014*, www.raadvanstate.be/?page=news&lang=nl&newsitem=184.

RAAD VAN STATE, *Nietigverklaring besluit elektronische procesvoering voor de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen*, www.raadvanstate.be/?page=news&lang=nl&newsitem=307.

VERCRAEYE, K., *3 tips voor digitale advocatuur*, www.advocatennet.be/videos/3-tips-voor-digitale-advocatuur/a4716.

VERSTREPEN, K., *Hof van Beroep Antwerpen stuurt digitale kopie van arresten naar advocaten*, www.advocatennet.be/videos/hof-van-beroep-antwerpen-stuurt-digitale-kopie-van-arresten-naar-advocaten/a4319.

VOGELAERE, I., *E-box en e-deposit binnenkort van start*, www.legalworld.be/legalworld/E-box-en-e-deposit-binnenkort-van-start.html?LangType=2067.

X., *De vervangende confrater*, http://justitie.belgium.be/sites/default/files/downloads/e-deposit_-_de_vervangende_confrater.pdf.

X., *Digitalisering justitie stap dichterbij met e-box*, www.onlineadvocaat.be/artikels/digitalisering-justitie-stap-dichterbij-met-e-box/.

NEDERLAND

Wetgeving

Besluit van 13 juli 2016 houdende regels betreffende de digitale rechtsgang in het burgerlijk en bestuursrecht (Besluit digitalisering burgerlijke procesrecht en bestuursrecht).

Wet van 13 juli 2016 tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene wet bestuursrecht in verband met de vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht (KEI I-wet)

Besluit van 1 juli 2012 elektronische indiening dagvaarding.

Wet van 8 maart 2012 tot aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ter invoering van de elektronische indiening van een dagvaarding (Wet elektronische indiening dagvaarding).

Wet van 20 maart 2008 tot afschaffing procureaat en invoering elektronische rol.

Wet van 4 juni 1992 houdende algemene regels van bestuursrecht (Algemene wet bestuursrecht, Awb.).

Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv.).

Procesreglement eKanton.

Vorbereidende werken

Kamernota van 12 januari 2012, Aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ter invoering van de elektronische indiening van een dagvaarding, Tweede Kamer der Staten-Generaal, *Kamerstukken* 32695.

Memorie van toelichting, Wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene wet bestuursrecht in verband met de vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht, *Kamerstukken* 34059, nr. 3.

Voorstel tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene wet bestuursrecht in verband met de vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht.

Memorie van toelichting, Aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ter invoering van de elektronische indiening van een dagvaarding, Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2010-2011, *Kamerstukken* 32695.

Rechtsleer

Tijdschriften

DONNERS, H., JACOBS, M.J. en VINK, J.M.I., "Modernisering van procesrecht in civiele zaken en bestuurszaken: de rechter gaat digitaal!", *AA*, 2016, 971-975.

ERNSTE, P.E., "De eKantonrechter van start", *TBR* nr. 7, 2014, 637-641.

JONGBLOED, A.W., "Burgerlijk procesrecht: risico's bij digitaal procederen", *TvPP*, 2015, 16-20.

LANGELER, J.W., "Burgerlijk procesrecht: de eKantonrechter", *TvPP*, 2015, 67-69.

MODDERMAN, C.B., "VAR-verslag: digitalisering in het bestuursprocesrecht", *NTB* 12, 2014, 1-8.

REILING, D., "Digitaal procederen wordt normaal", *CR* nr. 1, 2015, 1-8.

WEFERS BETTINK, H.W., "Digitaal procederen in het civiele recht", *CR* nr. 4, 2015, 1-13.

X., "De eKantonrechter nu ook toegankelijk voor advocaten", *NJB*, 2014, 971.

X., "Eerste zaak voor de Kantonrechter", *NJB*, 2014, 237.

X., "Impuls voor vereenvoudiging en digitalisering rechtspraak", *NJB*, 2013, 1533.

X., "Ook online rechtspraak voor burgers bij de eKantonrechter", *NJB* nr. 24, 2014, 1220.

Websites

BALIE+, *Digitaal documentmanagement voor advocaten, wat voegt het toe?*, <http://advocaat.balieplus.nl/2016/10/digitaal-documentmanagement-voor-advocaten-wat-voegt-het-toe/>.

DE RECHTSPRAAK, *'Pas verplicht digitaal procederen als we helemaal zeker zijn': 7 vragen en antwoorden aan KEI-directeur Monique Commelin*, www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Nieuws/Paginas/Pas-verplicht-digitaal-procederen-als-we-helemaal-zeker-zijn.aspx.

DE RECHTSPRAAK, *Modernisering rechtspraak*, www.rechtspraak.nl/kei.

DE RECHTSPRAAK, *Programma Kwaliteit en Innovatie (KEI) van de Rechtspraak*, www.rechtspraak.nl/Voor-advocaten-en-juristen/modernisering-rechtspraak/Paginas/Programma-Kwaliteit-en-Innovatie-van-de-Rechtspraak.aspx.

EJURE, *De rechtspraak van morgen: begrijpelijk, snel, en digitaal!*, www.ejure.nl/2015/08/de-rechtspraak-van-morgen-begrijpelijk-snel-en-digitaal/.

JANSEN, K., *Voor wie geldt de verplichting tot digitaal procederen?*, <http://kijkopkei.nl/digitaal-procederen/voor-wie-geldt-de-verplichting-tot-digitaal-procederen/>.

RIJKSOVERHEID, *Privacykader Digitaal Procederen in het Civiele en Bestuursrecht (KEI)*, www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/10/15/ek-bijlage-voorstel-wet-tot-wijziging-ivm-vereenvoudiging-en-digitalisering-procesrecht.

RIJKSOVERHEID, *Programma Kwaliteit en Innovatie rechtspraak (KEI)*, www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/rechtspraak-en-geschiedplossing/inhoud/vernieuwing-in-de-rechtspraak/programma-kwaliteit-en-innovatie-rechtspraak-kei.

RUITENBEEK, F., *Koppeling met het aansluitpunt (ASP)*, <http://kijkopkei.nl/digitaal-procederen/koppeling-aansluitpunt-asp-advocatenkantoren-silex/>.

RUITENBEEK, F., *Tijdstip(pen) van inwerkingtreding*, <http://kijkopkei.nl/kei-algemeen/tijdstippen-van-inwerkingtreding/>.

TEUBEN, K., *Digitaal procederen en buitenlandse procespartijen*, <http://kijkopkei.nl/digitaal-procederen/digitaal-procederen-en-buitenlandse-procespartijen/>.

TEUBEN, K., *Elektronische indiening processtukken*, <http://kijkopkei.nl/digitaal-procederen/elektronische-indiening-processtukken/>.

TEUBEN, K., *Indienen van stukken langs andere dan elektronische weg*, <http://kijkopkei.nl/digitaal-procederen/indienen-stukken-dan-elektronische-weg/>.

TEUBEN, K., *Procederen op papier*, <http://kijkopkei.nl/digitaal-procederen/procederen-op-papier/>.

X., *Digitaal procederen professionele partijen*, [www.navigators.nl/document/ide0e37168777647178c20159021c37bd2?ctx=WKNL CSL 26](http://www.navigators.nl/document/ide0e37168777647178c20159021c37bd2?ctx=WKNL_CSL_26).

X., *Digitalisering procesrecht in hoger beroep en cassatie*, www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/34138_digitalisering_procesrecht.

X., *E-kantonrechter procedure voor iedereen toegankelijk*, <https://empathylaw.wordpress.com/2014/06/03/e-kantonrechter-procedure-voor-iedereen-toegankelijk/>.

X., *Invoeringswet vereenvoudiging en digitalisering procesrecht*, www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/34212_invoeringswet.

X., *Toegang tot kantonrechter blijft gewaarborgd*, <http://rechtennieuws.nl/46144/toegang-tot-kantonrechter-blijft-gewaarborgd/>.

X., *Vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht*, [www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/34059 vereenvoudiging en](http://www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/34059_vereenvoudiging_en).

Auteursrechtelijke overeenkomst

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:
De elektronische procesvoering

Richting: **master in de rechten-rechtsbedeling**
Jaar: **2017**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Voor akkoord,

Peters, Anneleen

Datum: **15/05/2017**